

KALBİN KARANLIĞI **RİYA**

46

PROF. DR.
A. AYHAN ÇİTİL
İLE SÖYLEŞİ

10

RİYANIN
YENİ YÜZLERİ

28

MEVLİD-İ NEBİ'DEN
HİSSEMİZE
NE DÜŞER?

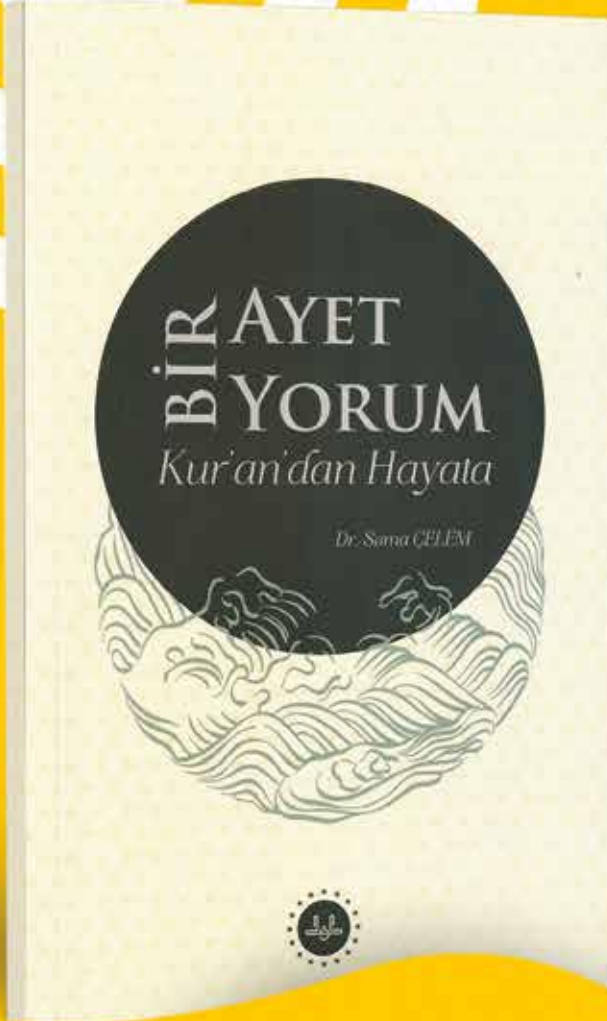
42

KUR'AN VE
SÜNNET IŞIĞINDA
EBEVEYN OLMAK

64

İKLİM GÖÇÜ:
ZORUNLU YOLCULUK

YAYINLARIMIZ

İlahi vahyin temel hedefi, yeryüzüne halife olarak gönderilen insana yol haritası çizerek onun dünya ve ahiret selametine vesile olacak bir hayatı temin etmesini sağlamaktır.

Eser; insan, salih amel, geçmişten dersler almak, din istismarı, iyilik, istişare, cimrilik, yetimler, ahde vefa, aile gibi konularda seçilen ayetler ve bu ayetlerin ayrıntılı bir şekilde açıklanmasından oluşmaktadır.

www.yayinsatis.diyenet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İÇTENLİĞİN KAYBI, GÖSTERİŞİN YÜKSELİŞİ

Dr. Lamia LEVENT ABUL

İnsanın kendini gerçekleştirme yolculuğu, çoğu zaman hakikat ile görünüş arasında sıkışıp kalır. Hakikat, insanın kalbindeki niyeti ve özü temsil eder. Buna mukabil görünüş, başkalarının gözünde inşa edilen imajın adıdır. Bu ikisi arasındaki mesafe açıldığında ise ortaya bir gölge çıkar: riya. Riya, kişinin yaptığı ibadeti, hayrı veya güzel davranışı Allah rızası için değil de insanların beğenisi, takdiri için yapması anlamına gelir. Kur'an'da ve hadislerde küçük şirk olarak nitelendirilen riya amelin özünü zedeleyen, niyeti bozarak insanın kalbini Allah'tan başkasına yönelten bir tutumdur. Bu bakımdan değerlendirildiğinde yalnızca bireysel bir zayıflık değil aynı zamanda toplumsal bir çürüme biçimidir diyebiliriz. Samimiyetin sessizliğini bastıran yapay bir gürültü gibidir. İnsan, içindeki niyetin berraklığını korumak yerine dışarıya sunacağı etkiyi öncelediğinde öz ile görünüş arasındaki denge bozulur. İbadetin, yardımın, dostluğun veya en küçük bir davranışın değerini belirleyen şey aslında niyettir. Ancak riya, niyetin safiyetini perdeleyerek davranışı bir gösteriye dönüştürür. Böylece hakikat, gözler önünde sergilenen bir sahne dekorunun ardında kaybolur.

Modern çağ, riya için âdeta elverişli bir zemin hazırlar. Gösterişi besleyen sosyal medya ortamları, görünürlüğü sürekli yücelten kültürün yanı sıra toplumsal beklentiler insanı hakiki olan yerine imaj üretmeye iter. Paylaşılan bir yardım fotoğrafı, gösterilen bir başarı öyküsü veya süslü sözler, çoğu zaman içtenlikten çok "başkalarının bakışı" için üretilir. Böylelikle görünüş, hakikatin önüne geçer; gölge, özün yerini alır. Çünkü gösteriş, kendini en çok başkalarının bakışına ihtiyaç duyduğunda var eder. Kişi, hakiki olanla bağı koparıp gözlerin önünde bir imaj üretmeye başladığında gerçeği ikinci plana iter. Bu durum yalnızca dinî pratiklerde değil, gündelik hayatın en sıradan alanlarında da kendini hissettirir: Dostluklarımızda, yardımlarımızda, başarılarımızda ve hatta sözlerimizde bile. İçimizdeki niyetle dışarıya sunduğumuz görünüm birbirinden uzaklaştıkça riya gölgesi büyür.

Diyanet Aile Dergisi olarak işlediğimiz "Görünüşün Gölgesi: Riya" başlıklı dosyamıza Dr. Kübra Çiçekli "Kalbin Karanlığı: Riya", Sema Bayar ise "Riyanın Yeni Yüzleri" adlı yazılarıyla katkıda bulundu. Gülşah Akçay Civriz, riya konusundaki merak ettiklerimizi Uzmanına Sorduk köşemizde yanıtladı. Bu dosyada, riya kavramının yalnızca bireysel bir ahlaki sorun olarak değil aynı zamanda çağımızın toplumsal yapısıyla da bağlantılı bir olgu olarak karşımıza çıktığını gördük. Hakikatin, ancak görünüşün gölgesinden sıyrıldığında yeniden değerini bulabileceğinin ve asıl meselenin, insanın kendi içinden yükselen sadeliği ve samimiyeti koruması olduğunun idrakine vardık. Bu ayki Söyleşi konuğumuz ise Prof. Dr. A. Ayhan Çitil Hoca'mız.

Bu ay içerisinde kutlayacağımız "Mevlid-i Nebi" haftanızı tebrik ediyor, âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) izinde bir hayat sürebilmeyi Cenab-ı Allah'tan niyaz ediyorum. Yeni eğitim-öğretim döneminin öğrenciler ve veliler için hayırlar getirmesini temenni ederken sizleri dergimizle baş başa bırakıyorum.

Keyifli okumalar.

İÇTENLİK
GÖSTERİŞİ

14. UZMANINA SORDUK

Dudu ALKAN

18. KULLUĞUN ÖZÜ: SAMİMİYET

Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU

20. KALPTEKİ ÇATLAK: MÜNAFİKLİĞİN ALAMETLERİ

Ali BÖCÜ

22. Bİ' KAHVE?

Gülsüm KARAPINAR

24. SADAKATİN VE ŞEFKATİN HANESİ ALLAH RESULÜ'NÜN AİLESİ

Aliye DORUK

28. MEVLİD-İ NEBİ'DEN HİSSEMİZE NE DÜŞER?

Savaş ÖZDEMİR

30. EVLİLİKTE GÜÇ MÜCADELESİ VE DEĞİŞTİRME ARZUSU

Cihan ULUÇ

04

KALBİN KARANLIĞI RİYA

Dr. Kübra ÇİÇEKLI

10

RİYANIN YENİ YÜZLERİ

Sema BAYAR

38

ESEN YAŞAR KENDİNE BASKIN ÇIKAN

Gülşen ÜNÜVAR

EYLÜL
2025

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Editör
Mustafa BERK

Yayın Koordinatörleri
Esmâ TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN
Dudu ALKAN

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti
www.epamat.com.tr

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
Instagram: /diyanetailedergisi

54

BİR DOĞA HARİKASI VE TARİH MÜZESİ: KAPADOKYA VE GÖREME MİLLİ PARKI

SümeYra YAMAN

32. OKULA UYUM SÜRECİ
Hatice TOPKARAOĞLU

34. ÇEŞME BAŞI
Şerife DOĞAN

40. DRONE TEKNOLOJİSİ
Meryem KILIÇ

**42. KUR'AN VE SÜNNET IŞIĞINDA
EBEVEYN OLMAK**
Zehra TUNCEL

**46. PROF. DR. A. AYHAN ÇİTİL
İLE SÖYLEŞİ**
Mahir KILINÇ

50. KADİM TAKVİMLER

Gülay ASLAN ALBAYRAK

62. SAHRA'NIN AKASYASI

İshak KOÇ

64. İKLİM GÖÇÜ:

ZORUNLU YOLCULUK

Şule TÜZÜN

66. DİRENİŞTEN DEVLETE

KUZEY KIBRIS TÜRK
CUMHURİYETİ'NİN İNŞASI

Koray ŞERBETÇİ

70. IŞIK, GÖLGE VE SES:

TÜRK KÜLTÜRÜNDE
HAKİKATİN İZLERİ

Zeynep KAYSERİ UZUN

74. DAYFA HATUN

Meryem DALĞIÇ

**76. UYKU PROBLEMLERİ VE
STRES YÖNETİMİNDE
BİTKİSEL TEDAVİ YÖNTEMLERİ**

Dr. Ahmet ÇELİK

78. BULMACA

Ali OSMANOĞLU

80. KİTAPLIK

Süreyya MERİÇ

58

AYASOFYA'NIN ÜÇ DÖNEMİ: İNŞA, FETİH, İHYA

Dr. Erkan TÜRKSEVEN

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97

0312 295 72 05 – 06

Faks: 0312 285 18 54

e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı

TC Ziraat Bankası, Mustafa Kemal

Mahallesi Şube IBAN:

TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler;

Yurt içi: İl Müftülükleri,

İlçe Müftülükleri

Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,

Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli

Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)

Basım Tarihi: 22.08.2025

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.

Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas

Plaza No: 11 A/41

Yenibosna Bahçelievler, İstanbul

Tel: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır.

İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

KALBİN KARANLIĞI

RIYA

■ Dr. Kübra ÇİÇEKLi
DİB Başkanlık Vaizi

Riya; görmek, “gözlemlemek” anlamında Arapça *ra-e-ye* kökünden türeyen rü'yet kelimesinden gelmektedir. İtibar ve saygınlık kazanma, çıkar sağlama gibi dünyevi amaçlarla kendisinde güzel ve iyi özellikler bulunduğuna başkalarını inandıracak tarzda davranma, şeklinde açıklanır. (Mustafa Çağrı, “Riya”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 35, İstanbul:2008, 137-138) Gazali ise bunu iyi hasletler göstermek suretiyle insanların gönüllerinde yer alma isteği ve bu vesileyle itibar kazanma olarak tanımlamaktadır.

Övülme, beğenilme, özenilme isteği bazen etrafın beğenisini kazanma ve gösteriş için davranmaya iterken bazen de insanların gerçekteki hâlinde farklı olmasına, yapmadığı hâlde yapmış gibi davranmasına sebep olmaktadır. Modern çağda hayatımıza giren sosyal medya, yaşantısını gösterme isteğini körüklerken insanları ikiye bölümlü bir yaşama iterek gerçek ile sanal arasına sıkıştırdı. Bu durumun sebep olduğu algı kayması, paylaşım yapanın da izleyen de bilinç düzeyinde bir yanılsama oluşturdu. Öyle ki kendisi dışındaki herkesin yaşamının mükemmel olduğu zannı gerçekte kendi yaşamında karşılaştığı olumsuzluklara tahammülsüzlüğe ve isyana teşne bir hâlde getirdi insanları. Bu durum aile içinde de olumsuz durumlara sebebiyet verdi.

Olduğundan farklı görünme ve gösterme isteği tüm toplumu saran bir hastalık hâline gelirken insanları topyekûn bir riyakarlığa sürüklemekte. İnsanlar sadece yaptıklarını göstermekle kalmayıp yapmadıklarını da yapmış gibi lanse etmekte. Bu anlamda riyanın dinî boyutunun yanı sıra dünyevi boyutuyla ahlaki değerler açısından insan benliğinde oluşturduğu erozyondan bahsedebiliriz. İnsanın tavır ve davranışlarında içten, candan ve hesap kitap yapmadan hissettiği gibi davranması, kurduğu her türlü ilişkide ister yaratıcı ile ister toplum ile çıkar, menfaat, gösteriş ve “ne derler” hesapları gütmenden dürüst, doğru ve samimi olması ihlaslı olmasının tanımıdır. İnsan ilişkilerinde samimi davranmak aile ve akraba ortamında, komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinde, iş ve ticaret hayatında dünyevi hırs ve çıkarların körüklediği davranışların bertaraf edilmesini sağlar. Bu anlamda her türlü hâl ve kâlin ilk filizlenmeye başladığı yer olan kalp, ihlas ile donatıldığında sahibinin sırat-ı müstakimi olur. Öyle ki şeytanın insanları yoldan çıkartmak için “Rabb'im! Beni azdırmana karşılık, andolsun ki yeryüzünde kötülükleri onlara güzel göstereceğim, içlerinde ihlasa erdirilmiş kulların hariç, onların hepsini azdıracam.” (Hicr, 15/39-40) söylemi, ihlasın şeytanın saptırmalarına karşı bizim için kalkan olduğunu anlatır. Kulluk

Övülme,
beğenilme,
özenilme isteği
bazen etrafın
beğenisini
kazanma ve
gösteriş için
davranmaya
iterken bazen
de insanların
gerçekteki
hâlerinden farklı
olmasına,
yapmadığı hâlde
yapmış gibi
davranmasına
sebeptir.

yani yaratıcı ile kurulan bağ önce kalpte başlar. Çünkü kişi, dinini yaşarken önce kalbi ile hisseder sonra uzuvları ile onu davranışa döker. Kalpteki niyet ile amel arasında sıkı bir ilişki vardır. Amelin sıhhati, niyetin samimiyetine ve sağlamlığına bağlıdır. Uzuvların ameli ile kalbin ameli arasındaki bağ ilahi ilkelere ne kadar uygunsa kişinin ameli o ölçüde derece kazanır. Niyetin amelden daha kıymetli olduğunu, niyet edip de yapamayan kimsenin aldığı sevabı (Taberani, *el-Mü'cemü'l-kebir*, V, 185) Allah Resulü bize müjdelerken Cenab-ı Hak herkesin hesaba çekildiği o günde kurtarıcı olan tek şeyin samimi yetersizlik hastalığından kurtulup teslimiyet şifasına

erişmiş “şirkten kurtulmuş selim ve temiz bir kalp” (Şuara, 26/89) olduğunu buyurmaktadır. Bu noktada “Temiz, selim ve şifalanmış bir kalp nasıl olur?” sorusu akla gelmektedir. Aslında Allah Teâlâ bir başka ayette bu soruya “dinlerini yalnızca Allah'a has kılanlar” (Nisa, 4/146) diye cevap vermektedir. Dini Allah'a has kılmak, din adına zahirde yapılanın batında olan ile aynı olması, görünürde Allah rızası için olan amelin arka planında kalpte başka bir muradın olmamasıdır.

Kalbî hastalıkların başında gelen ve pek çok derecesi olup ayırt edilmesi zor olan riya, riyakârın kalbinde yaptığı amelle Allah'ın rızası dışında başka şeyleri de murat etmesidir. Kabaca ikiyüzlü olma hâli diye tanımlansa da dinde riya, özelde dinî ritüellerin gösteriş için yapılması, halkın beğenisini ve övgüsünü kazanma arzusu ile yapılan her türlü eylem anlamına gelir. Kişinin kalbinde Allah inancı olmadığı hâlde gösteriş için yaptığı her şey münafıklık ve riyakârlıktır. Ayet-i kerimde “Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde malınızı insanlara gösteriş yapmak için harcayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek suretiyle boşa çıkarmayın. O kimsenin misali üzerinde toprak bulunan düzgün ve yalçın bir kayadır; kayanın üzerine şiddetli bir yağmur yağmış, onu çıplak hâlde bırakmıştır. Bu gibilerin

kazandıkları hiçbir şeyden istifadeleri olmaz ve Allah, inkârcı topluluğa hidayet vermez.” (Bakara, 2/264) ifadeleriyle Cenab-ı Hak, heybesini doldurduğunu zanneden insanoğlunun nasıl da aldandığını anlatmaktadır. Riya insanı gafil avlayan, onlarca nimetin olduğu bir sofrada yediği ama asla doyamadığı bir zillet hâlidir. Riya bir anlamda münafıklıktır. Ancak münafık, inkârını gizlerken imanlı olduğunu göstermeye çalışır. Mürâi ise dindarlığını çevresindekilere göstermek ister. Münafık, kimsenin olmadığı yerde namaz kılmaz ama riyakâr namazını özellikle insanların yanında kılar çünkü amacı Allah rızası değil insanlara göstermektir. Münafıklıkta gizli inkâr, açık riya; mürâilikte ise gizli şirk vardır. Allah

Resulü’nün “Sizin için en çok korktuğum şey, küçük şirk yani riyadır. Dikkat edin onlar puta, güneşe, aya, taş tapmazlar. Ancak amelleriyle gösterişte bulunurlar.” (İbn Mace, Zühd, 21; Tirmizi, Hudut, 24) diye bahsettiği riyakâr kimsenin ibadetini Allah rızası için yapmanın yanında insanlara gösterme ve övgü alma isteğinin oluşu şirke kapı aralamaktadır. Peygamber Efendimiz bir kudsi hadiste Allah’ın “Benim için yaptığı bir amele benden başkasını ortak eden kimsenin bu ameli tamamen kendisininindir. Ben ondan uzağım. Ben ortaklıktan müstağni olanların en zenginiyim.” (Müslim, Zühd, 46) buyurduğunu nakleder. Kur’an’da imandan sonra zikredilen salih amel, ancak kalpte sağlanan vahdetle gerçekleşir. Dolayısıyla Allah

rızası dışında kalpte taşınan her türlü istek ve beraberinde yapılan amel ile vahdet kaybolur. Bu durum için Kur’an’da, kalplerinde riya bulunan ve mallarını gösteriş için harcayan kimselerin durumunun şeytanla arkadaşlık etmek olduğunu “Bunlar Allah’a ve ahiret gününe de inanmadıkları hâlde mallarını, insanlara gösteriş için sarfeden kimselerdir. Bir kimsenin arkadaşı şeytan olursa, o ne kötü arkadaştır.” (Nisa, 4/38) ayetiyle; riya ile namaz kılanların, aslında namazlarından gafil oldukları için onların asıl amaçlarının gösteriş olduğunu ise “Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarının özünden uzaktırlar. Onlar (namazlarıyla) halka gösteriş yaparlar. Hayra da engel olurlar.” (Maun, 107/4-7) ayetiyle anlıyoruz.

İkiyüzlü bir yaşantı sergileyen insanın şekilde kalan ibadetleri, gösterişe dayalı davranışları, onu imanı bütün samimi bir mümin yapmaya yetmemektedir.

İnsanların nazarında asla bilinemeyecek kişinin kalbinin her zerresinin hükmünü Cenab-ı Hakk'ın ahirette vereceğini görmekteyiz. Allah Resulü, "Kim, görsünler ve duysunlar diye iş yaparsa, Allah kıyamet günü maksadının gösteriş ve insanlara duyurma olduğunu ortaya çıkarır." (Darimi, Rikak,35) sözleriyle bunun ikazını yaparken herkes bu ince terazinin karşısında tekrar tekrar kendini gözden geçirmek zorundadır. Kendinin bile farkına varamadığı, kalbinin derinliklerinde olan zafiyetlerinin çeşit çeşit olduğunu söyleyen Gazali rıyanın dereceleri olduğunu, kerahetten küfre kadar geniş bir alanı kapsadığını belirtir. (Gazali, *İhya Ulumi'd-din*, 3/683) Azdan çoğa pek çok derecesi olup insanın fark etmekte zorlandığı bu kalbî hastalık karşısında uyanık olmak, ibadetlerine farkına varmadan da olsa rıyayı bulaştırmamak için Allah Resulü farzlar dışında yapılan nafil ibadetin gizli tutulmasını tavsiye etmiş, sağ elinin verdiğini sol elinden gizleyen müminin kalbinin sağlamlığından sitayişle bahsetmiştir. (Müslim, Zekât, 91) Gazali'ye göre rıyanın dereceleri içinde en yükseği ibadet kastı güdülmeden, sevap beklenilmeden -böyle bir istek olsa bile çok zayıf- gösteriş için yapılandır. Böyle

kimseler abdestsiz bile namaz kılabilir, yalnız kaldığında asla vermeyeceği sadakayı insanların kınamasından korktuğu için verir. Riyanın bir alt derecesi ise ibadetlerinde yalnız kaldığında göstermeyeceği dikkati ve hassasiyeti başkalarının yanında göstermektir. Tek başına olduğunda Allah'ın kendisini görüyor olmasına aldırış etmezken insanlardan biri gördüğünde kendisine çekidüzen verir, namazına ihtimam gösterir. Riyada bir başka derece ise bir mala kavuşmak veya soylu bir kadınla evlenmek gibi dünya zevklerinden birine sahip olmak yahut da dindar, salih ve zahit biri olmadığı düşüncesi insanlarda oluşmasını diye nafilelere devam etmektir. Buna örnek olarak teravih namazına camiye gitme, pazartesi ve perşembe günlerini oruçlu geçirme, cimri denilmesinden çekindiği için sadaka vermeyi sayabiliriz. İnsanların nazarında dini ile övülmek isteyen kişi bunun için pek çok şeyi araç edinebilir. Kılık kıyafeti ile kendine hırpani bir görünüm vererek dünyayı umursamadığını, ne kadar zahit bir hayat yaşadığını ya da seçtiği kıyafetlerle belli bir zümreye ait olduğunu, kullandığı kelimelerle dindar ve dudaklarını kıpırdatma suretiyle zikir ehli olduğunu göstermek ister. Riyakârın etrafında insanların olması olduğundan farklı hareket etmesi için yeterlidir. Bu anlamda riyakârlığın belirtileri arasında Hz. Ali şunları sayar:

Kalpteki niyet ile amel arasında sıkı bir ilişki vardır. Amelin sıhhati, niyetin samimiyetine ve sağlamlığına bağlıdır. Uzuvarın ameli ile kalbin ameli arasındaki bağ ilahi ilkelere ne kadar uygunsu kişinin ameli o ölçüde derece kazanır.

Yalnız başına tembellik gösterirken halk arasında gayrete gelir, övüldüğünde fazla çalışırken yerildiğinde gevşer.

Farkında olmadan ibadetine şirk karıştıran mürainin belli vasıfları vardır. Aslında gafil avlanır. Sadece yaratıcının rızası ile yetinmeyip insanların övgüsüne tamah eden amelinden kazanacağı sevaptan olur, ahiretini kaybeder, zarar eder. Kendi ayağına çelme takan kişiye benzer hâli. Allah Resulü Allah yolunda öldürülen, malını sadaka olarak dağıtan ve Allah'ın kitabını okuyan üç kişiyle ilgili olarak Allah azze ve cellenin bunlardan her

birine “Yalan söylüyorsun, tam tersine sen falanca cömerttir denilsin, falan yiğittir denilsin, falan okuyucudur denilsin niyetindeydin.” (Müslim, İmare, 152) diye seslendiğini aktararak ava giderken avlanan gafil kimselerin hâlini anlatır. Hile yapar ama yaptığıнын ahirete gitmeyeceğini hesap edemez. O, dünyada âlim olur, kahraman olur, cömert olur ama bunların ahirette bir kıymeti yoktur. Ahiret için değil dünya için çalışmıştır. Riyakârın ahlaki zafiyet içerisinde olduğunu da söyleyebiliriz. Çünkü doğru ve dürüst değildir. Samimiyetten yoksun bir kalp insanın dinini de zedeler. Saflaştırılamamış, arı duru olmayan bir kalp ile kişi ihlasa erişemez. Allah Resulü “Din samimiyettir.” (Müslim, İman, 95) diyerek aslında dünya tarlasında ekin olan amelinin can suyunu samimiyetle veren kişinin dinini ikame edebileceğini özetlemektedir.

İbadetini samimiyetle yaptığını zanneden kişinin bile kalbinde ihlasa gölge düşüren “karıncanın taş üzerinde bıraktığı izden daha gizli” (Ahmed b. Hanbel, Müsned XXXII, 384) olan riya tehlikesi olduğunu söyleyen Allah Resulü, bunu bertaraf etmek için özellikle nafile ibadetlerin gizli yapılmasını tavsiye etmiş, bu duyarlılığı gösterip ibadetini gizli yapan kimsenin daha sonra yaptığı ibadet öğrenilse bile hem amelini gizlediği için gizlilik sevabı hem de işlediği amelin kendi sevabını kazanacağını bildirmiştir. (Tirmizi, Zühd, 49)

RİYANIN YENİ YÜZLERİ

■ Sema BAYAR

Sosyal ağlar, dijital platformlar yeni bir yankı odasına dönüşmüş durumda. Dijital kimlikler, üzerinden kendimizi ve diğerlerini tanımlıyoruz. Tarihî bir kırılmanın ortasındayız. Sadece bu sürece ad koymak için ondan biraz uzaklaşmamız, sınırlarını belirleyebilmek adına ona bir çerçeve çizmemiz gerekiyor. Kısaca biraz daha zamana ihtiyacımız var, bir de görmek için istedik bir mesafeye... Uzun bir süre “doğa”, felsefeden sosyolojiye sosyal bilimlerin başat konusuydu, şimdilerde doğanın yerini “kültür” aldı. Siretten ziyade suret, sosyal bilimcilerin ilgi alanına girdi. Siret doğanın makes bulduğu yerd, suretler ise kültürle şekillendi. Suretin gücü, sosyal medyanın günlük hayatımızı ele geçirmesiyle ziyadeleşti. Bunun en bariz yansıması insanın yüzünde kendini gösterdi. Siret ve suret arasındaki makasın açılması insanoğlundan önce yüzünü aldı. Onu maskelere, filtrelere, sanal personalara mahkûm etti.

Yüz, kimliğin imzasıdır. Bireyin kendisi hakkındaki gerçekliğin istem dışı görünmesi riskini taşır. Hem bedenın bütününe temsil eder hem de yine o bedenın toplumsallaşan veçhesidir. Gören ve görüldür, öznenin yansımasıdır. Yüz, eskiden doğanın tarafındaydı. Kendi kusurlarıyla benzersiz, sade ve samimi. İç ile dışın, görülen ile görülmeyenin kesiştiği yerd. Duyguların neşet ettiği zemind yüz. Korkuyla sararan, mahcubiyetle

kızaran, öfkeden parlayan, merhametle ışıldayandı. Yüzün ifadesizliği kişiyi tekinsiz kılardı. Estetik kaygılardan uzaktı, etiğin muhatabıydı. Ekmeğini emeğiyle kazanan bir işçinin yüzü kelimelere ihtiyaç duymadan konuşurdu. Az önce yaramazlık yapmış bir çocuğun mahcubiyeti bakışlarından okunurdu. Bilgeliğin emareleri alındaki çizgilerden belli olurdu. Yaş almaktan, yaşlanmaktan kaçınılmaz, gençlik hülyası kutsanmazdı. Şimdi yüzlerimiz sanal maskelerin ardında saklanıyor. Bakışlarımıza riya bulaşıyor.

Birlikte yaşamaya yazgılı insanlık için medeniyet dahi kendi maskeleriyle gelir. Toplumsal roller maskelerle kendini açık eder. Diğer bir ifadeyle maske, toplumsal düzenin onayladığı sosyal rollerin remzidir. Ancak bu maskeler, toplumsal kimlikleri/ motifleri ifade eder, sanal kimlikler gibi gerçeklik algısını zedelemeyiz. Her maske, kişinin o maskenin ardındaki özgün varlığının rengine boyanır, böylelikle sahiciliğini korur. Nezaketi ve zarafeti ıskalamaz. Toplumsal kimlikler dürtülerin törpülenmesini, süper egonun hayata bir nizam vermesini sağlar. Zira zamandan ve mekândan ari değildir, insanı muhatap alırken kendini de muhatap kılar. Her biri toplumsal kimliğin yansımasıdır ve muhatabına güven verir. Ortak bir ruhun nüvelerini taşır; adı öğretmen olur, işçi olur, doktor olur, imam olur. Gün gelir bireyden o kimliğe aykırı bir davranış sadır

olursa yine toplum tarafından hesap sorulur. Bir ailenin babası olmakla iş yerinde amir olmayı birbirinden ayırırken her ikisini özde yatan karakterin yansımasıyla harmanlar. Kişiyi kendi sınırlarını ve imkânlarını hatırlatır. Sanal kimliklerin ise karşısında hesap vereceği bir toplum yoktur. Onu sigaya çekecek kolektif bir bilinç söz konusu değildir. Bu yüzden sanal personalar köklerini reel hayattan almadığı takdirde gerçekliği zedeler. Sahici olan sanal ilgilerle deformasyona uğrar.

Bugün sosyal medya, “pozitif toplum”un göstergeleriyle dolu. “Pozitif toplum” acıyı yadsıyan, her türlü sorumluluğu bir başkasının uhdesine tevdi eden, toplumsal rolleri bertaraf eden bir yapıya sahip. Herkesi ve her şeyi hizalıyor. Statülerin, bilginin, müktesebatın, uzmanlık alanının değerini düşürüyor. Diğer yandan yeni yüzler ve maskeler dayatıyor. Riya eskisinden çok daha güçlü bir şekilde toplumun içinde kol geziyor. Dijital kimliği ile boy gösteriyor. Sanal ortamda, gerçeklikten uzak kimlikler inşa edildi. Birkaç paylaşım, birkaç story ile hayalî kimliklerle boy göstermek, her gün yeni bir yüzle vitrine çıkmak mümkün.

Toplumu ayakta tutan erdemler klavye kahramanlığı ile değer kaybına uğramakta. Yardımlaşma, diğerkâmlık gibi güzel hasletlere bile riyanın gölgesi düşüyor. Elimizde bir tuval, her sabah beğeni ve etkileşim uğruna o tuvali istediğimiz renge boyuyor, hakiki varlığımızı maskelerle

»
Toplumsal yaşamın, sosyal rollerin hâkim olduğu dünya düzeninde riya hep kapının ardındaki tehlikeydi. Bir görünme biçimi olarak kamusal alanda ikircikli ruhların elindeki silahtı. Gücünü öteki gözlerden alır, gücün el değiştirmesiyle ya baskılanır ya da ortaya saçılırdı.

saklıyoruz. İnsan doğası bu ikircikliği kaldırmadığı için hem ferdî hem de içtimai yaşantımızda bir güven krizi yaşıyoruz. Acı bile etkileşim için sömürülen bir duyguya dönüşüyor. Hastaneden paylaşılan bir fotoğraf yüzlerce beğeni ve geçmiş olsun dilekleri alırken kapımızı sıcak bir çorba eşliğinde çalacak insanların sayısı giderek azalıyor.

Toplumsal Yaşam ve Ötekinin Etki Gücü

Toplumsal yaşamın, sosyal rollerin hâkim olduğu dünya düzeninde riya hep kapının ardındaki tehlikeydi. Bir görünme biçimi olarak kamusal alanda ikircikli ruhların elindeki silahtı. Gücünü öteki gözlerden alır, gücün el değiştirmesiyle ya baskılanır ya da ortaya saçılırdı. Zıtlıklar birbiriyle kaimdir sözü sosyal hayatta, insan ilişkilerinde somutlaşır. Zillet ve kibir arasında tül den bir perde gerilidir. Biri diğerinin içinde saklıdır. Zillet içinde olan insanların yeteri kadar güçlendiğinde içlerindeki kibrin nasıl açığa çıktığına şahit oluruz. Yahut bir zamanların mazlumlarının erk sahibi olduğunda nasıl zalimleştiğine. Bunların arkasında yatan sebep rıyanın kendisidir.

İnsandan özne olmanın haklarını gasp eden ve varlığını nesneye indirgeyen sosyal medya sanal kimlikleri birer figüre dönüştürür. Kişiye bir cazibe unsuru olarak vitrine çıkma imkânı verirken arka planı, maskelerin altında yatanı yok sayar. Bu durum rıyanın elini güçlendirir. Etiler,

kaniyla bizi saran toplumun yerini sanal bir çevre almaya başladı. Dolayısıyla geçmişte kamusal alanda kendini açık eden riya kendine yeni ve pırıltılı bir mecra buldu. Aslında meselenin tarihi çok daha eski. Kökleri modernleşmeden ve Batılılaşmaktan beslenmekte. Toplumlar önce modern insanın temsilleriyle karşılaştılar. O anda riya tohumları çatladı. Olduğu gibi değil olması gerektiği gibi görün. Modernleşmenin bilhassa jakoben tarzda kendini gerçekleştirdiği toplumlarda değişimin göstergeleri çok daha barizdi. Yazılan romanların, çekilen filmlerin bile satır arasındaki mesaj, modern insan tipini anlatmak ve hatta dikte etmekte. İletişim imkânlarının artmasıyla ortaya çıkan yeni anlatım teknikleri toplum algımızı değiştirdi. Sosyal medyanın ortaya çıkmasıyla müthiş bir zemin kaymasına uğradık. Zira eski iletişim kanalları tek yönlüken bir parmak hareketiyle bizi iletişimin bir parçası hâline getiren uygulamalar, güdülenmeyi en üst seviyeye çıkarttı. Ne de olsa sadece seyirci değiliz, aynı zamanda üreticiyiz ve paylaşımlarımızla bizdeki değişimi, yeni yüzlerimizi gözler önüne sermekteyiz.

Artık öteki, kapı komşumuz değil, el âlem ne der tabularını yıktık. Yerine ise çok daha güçlü bir kitleyi koyduk: Takipçiler. Mutluluk pazarlıyoruz, yaşam tarzı pazarlıyoruz, yetinmiyor duyarlılık satıyoruz ve her birinin tanımını, çerçevesini

sosyal medyadan alıyoruz. Kamusal alanda zorbalık kişiyi sustururken sosyal medya insanı konuşmaya zorluyor. Susma hakkını elinden alıyor. Paylaşmadığın hayatı yaşanmış saymıyor. Sükûnetin ve suhuletin geçer akçe olmadığı bir dünyada hızlı aksiyon almak bir gereklilik olarak görülüyor. Bu noktada özne değer kaybına uğruyor. Kendilik ortadan kalkıyor.

“Bulunduğun yer sana feyz vermiyorsa terke mâni olan ne?”

Ataullah İskenderi'nin sorusunu hadi kendimize soralım. Tüm bu hengâmeden uzaklaşmak

Toplumu ayakta tutan erdemler klavye kahramanlığı ile değer kaybına uğramakta. Yardımlaşma, diğerkâmlık gibi güzel hasletlere bile rıyanın gölgesi düşüyor. Elimizde bir tuval, her sabah beğeni ve etkileşim uğruna o tuvali istediğimiz renge boyuyor, hakiki varlığımızı maskelerle saklıyoruz.

işe yarar mı? Bir başka şehir, bir başka deniz bulunur mu? Tebdil-i mekân ferahlık verir mi? Belki de Kavafis haklı, *“Ömrünü nasıl tükettiye burada, bu köşecikte/ Öyle tükettin demektir bütün yeryüzünü de”* Eskiler, gittiğin yere götürdüğü kendinse mekân değiştirmek ne işe yarar, derlerdi. Bizler de gittiğimiz yere sanal kimliklerimizi taşıyorsak seyahat sadra şifa olur mu dersiniz? Artık dış dünyada ve iç dünyasında seyahat eden seyyahlar değiliz, adımız turist sadece.

Seyyahın asıl yolculuğu eve dönünce başlar. Yollar aşılmış, yuvaya dönüşmüştür, şimdi içsel yolculuğun vaktidir. Gördüklerinin, görüp de geçemediklerinin üzerine düşünme vaktidir. Yaratılan üzerine tefekkürün, Yaradan'ı tezekkürün vaktidir. Artık o, aynı insan değildir; yol ve yolculuk onu değiştirip dönüştürmüştür. Kendi olarak çıktığı evine bir başkası olarak dönmüştür. Günlük yaşamın sınırlarının genişletildiği, konfor alanının dışına çıkıldığı, bilinmeyene doğru kürek çekilen seyahatler insanoğluna yeni pencereler açar. İnsan, o pencerelerden hem dünyaya hem iç âlemine nazar eder. Tasavvufi açıdan bakıldığında dikey olan yolculuğun, “seyr-i süluk”ün yatay temrinidir seyahat. Kur'an-ı Kerim'de de yeryüzünde gezip dolaşmak, geçmiş kavimlerin başına gelenlerden ibret alınması, düşünecek kalpleri, işitecek kulakları olması için teşvik edilir. (Enam, 6/11; Hac, 22/46)

Seyahat, kendimizi bir başkasının gözünden görebilme yetisini kazandırır. Öteki tanımı değişir ve dönüşür. Terazinin kefeleri yer değiştirir. Bakış açısındaki bu değişim insanın anlam dünyasını kendiliğinden zenginleştirir. Sınırlar flulaşır. Seyyah, yolun insanıdır. Arzın bilinmeyen şehirleri kadar iç âleminin girilmemiş odacıkları da onun yolculuk mekânıdır.

Artık yol ve yolcu yüzyıllardır taşıdığı o bildik anlamından sıyrıldı. Seyahat, turistik geziye indirgendi. Seyyahlık eski zaman âdetine, tatil ise modern bir ihtiyaca evrildi. Modernite insan ihtiyaçlarını belirlediği gibi bu ihtiyaçların karşılanmasını da belirli şartlara bağlar. Yöneliminiz ne olursa olsun size sunacağı bir paket muhakkak vardır. Günlük rutinlerden, kalabalıklardan uzaklaşarak kendinizi keşfetmek, ruh dinginliğine erişmek mi istersiniz; ya da sosyalleşmek, yeni insanlar, yeni kültürler tanımak, hiç bilmediğiniz bir şehrin hiç bilmediğiniz sokaklarında kaybolmak? Her biri için onlarca alternatif. Alternatifsiz olan tek şey ise “story”.

Tüketim toplumunda insan için sunulan onlarca seçenek kişiye yapay bir özgürlük hissi yaşatmıyor değil. Ancak seçeneklerin çokluğu o seçeneklerin birileri tarafından size dayatıldığı gerçeğini değiştirmiyor. Yolcu ile yol arasına ise dijital bir perde çekilmiş durumda. Seyyah, canlı kanlı bir iletişim kurarken turist seyirci hükmünde.

Turist ile mekânın/insanın arasında biri daha var; kamera. Belirlenen ihtiyacı belirli alternatiflerle karşılayıp bir de bunu delillendirmek zorundasınız. Elbette storylerle. Sosyal medyada dünya bir dizi cansız imgeye dönüşür. Seyyah için beklenmedik olan turist için birer kurgudur. Seyyah öngörülemez olanı deneyimler, turist ise pozitif deneyimler satın alır. Evinden çıkar ama konfor alanından çıkmaz. Seyahat etmek yeni görme biçimleri sunarken turistin gözü telefon ekranındadır. Seyyah ânı yaşar, turist zamanı etkinliklerle doldurur. Her yolculuk kendi gerçekliğinden uzaklaşır. Ekranlara düşen her kareyle seyahatlere riya bulaşır.

Neticede ne kalabildik ne de gidebildik. Peki bizi saran bu ipleri biraz esnetsek. Karşımızda dijital detoks. Lakin bunu da önce storynizde paylaşmak zorundasınız. Aksi hâlde bu kalabalıkta yokluğunuzu kimse fark etmeyecektir. Birileri gibi sosyal medyada sosyal medyanın kendisini de eleştirebilirsiniz. Sosyal ağlardaki yapmacıklıktan, riyadan dem vurabilirsiniz. Kapatalım gitsin demiyorum. Yine de bir iki kurtarıcı ipucu olmalı. İlki sosyal medyanın bizi gütmesine izin vermemek. Birkaç yüz -belki de birkaç bin demeliyiz- beğeni uğruna sahici yaşamı sanal dünyaya kurban etmemek. Sağ elin verdiğini sol el bilmemesi gerekirken onlarca gözü hayrımıza şahit kılmamak. Ne dersiniz, riyadan uzak sahici bir sosyal medya ahlakı inşa etmek mümkün mü?

Riya, benlik değerinin başka bir insanın onay, rıza veya takdirine endeksli olması nedeniyle kişiye çok büyük yıkımlar getirebilir.

■ Söyleşi: Dudu ALKAN

Gülşah AKÇAY CIVRİZ
Uzman Klinik Psikolog

Övölme, beğenilme, özenilme isteği bazen etrafın beğenisini kazanma ve gösteriş için davranmaya iterken bazen de insanların gerçekteki hâinden farklı olmasına, yapmadığı hâlde yapmış gibi davranmasına sebep olmaktadır. Modern çağ, riya için âdeta elverişli bir zemin hazırlar. Dostluklarımızda, yardımlarımızda, başarılarımızda ve hatta sözlerimizde bile. İçimizdeki niyetle dışarıya sunduğumuz görünüm birbirinden uzaklaştıkça riya gölgesi büyür. Bizler de günümüz dünyasında riyanın yüzlerini ele aldık ve bu konudaki soruları uzman klinik psikolog Gülşah Akçay Civriz'e sorduk.

Riya psikolojik açıdan hangi içsel ihtiyaçlardan ya da eksikliklerden beslenir? Kişiyi bu olumsuz haslete götüren arka planı nasıl tanımlarsınız? Bu eğilimin çocukluk ve ergenlik dönemiyle bağlantısı var mıdır?

İnsan, ilişki içine doğan ve ilişkilerinde sevilme, görülme ve onaylanma isteğini doğal olarak yaşayan bir varlıktır. Bununla birlikte kişi, bu ihtiyaçlarını “gerçek benliğiyle” değil de “başkalarının görmek istediği bir benlikle” karşılama yolunu seçerse işte o noktada riya olarak adlandırılan sağlıklı davranış ortaya çıkmış olur.

Riya, sadece bir davranış biçimi değil bireyin kendi içsel değer algısı ile sosyal görünürlüğü arasında gelişen bir uçurumdur. Riyanın psikolojik arka planında çocukluk döneminde çocuğun fiziksel veya duygusal ihtiyaçlarının ihmal edilmesi yer alır. Özellikle narsist bir ebeveynin büyüttüğü, ihmale uğrayan çocukların aldığı mesaj şudur: “Sen olduğun hâlinle bakıma, sevgiye, ilgiye değmezsin.” Çocuk içten içe “Ben olduğum hâlimle sevilmem.” inancını taşıyorsa dışarıya farklı bir kimlik sunarak kabul görmeye ve ihtiyaçlarını bu şekilde temin etmeye çalışabilir. Bu, psikolojide sahte benlik (false self) oluşumunun temelidir ve riyanın da potansiyel oluşum zeminidir. Böyle çocuklar, büyüdüklerinde iç dünyalarındaki olumsuz düşüncelerin rahatsızlığından uzak kalmak için -bilinç dışı

bir şekilde- olduklarından farklı yani insanların görmek, duymak isteyeceği, hoşuna gideceği şekilde davranmaya yönelir.

Aile ortamında gözlenen davranış modelleri de riyaı besler. Örneğin kendi çocuklarına bile bayram harçlığı vermeyen birinin bazı varlıklı ve itibarlı kişilerin çocuklara harçlık verdiği bir ortamda “Çocukları bayramda sevindirmek lazım.” diyerek göstere göstere harçlık dağıtmasına ve el öptürmesine şahit olan çocukları şu mesajı alır: “Gerçekte ne olduğun önemli değil, yeter ki iyi görün.” Bu mesaj hem bireysel dürüstlüğü hem de kişinin bütünlüğünü zedeler. Çocuk, zamanla başkalarının beklentilerini merkeze alarak yaşamayı öğrenir ve davranışı düşünce, duygu ve değer gibi köklerden değil kişisel çıkardan beslenmeye koşullanır. Bunun sonucunda riya sadece bir davranış değil kişilik yapılanmasının bir parçası hâline gelir ve kişi için normalleşir.

Ergenlik dönemi, bireyin kimlik gelişiminde önemli bir eşiktir. Bu dönemde aidiyet ihtiyacı yüksek olan gençler, özellikle akran grubunun onayını almak için kendilerinden ödün verme eğilimindedir. Gerçekten içselleştirmedeği değerleri savunuyormuş gibi yapmak, popüler olmak için bir gruba “rol yaparak” dâhil olmak da bu bağlamda riyanın bir başka biçimidir.

Riya ile bireyin benlik algısı, öz saygısı ve kendilik değerleri arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendirirsiniz? Hangi tür bireylerde riyanın görülme potansiyeli daha yüksektir?

Benlik algısı “Ben kimim?”, “Nasıl biriyim?” sorularına verilen cevaplarla oluşur. Benlik algısı olumlu olan bireylerin öz saygısı ve kendilik değeri de yüksektir. Kendini olduğu hâliyle değerli hisseden birey zaten öteki insanların onayına aç değildir, içsel onay ve değer mekanizmalarından beslenir. Sevilme için olduğundan farklı görünmeye veya ihtiyaçlarını karşılamak için insanların hoşuna gidecek şekilde davranmaya mecbur hissetmez. Eğer kişinin bilinç dışında “Ben kötüyüm.” veya “Sevilecek biri değilim.” inancı varsa kişinin benlik algısı da olumsuzdur. Benlik algısı olumsuz olan, kendilik değerini içsel değil dışsal onaya bağlayan herkeste riya görülme riski vardır. Ayrıca kaynaklarda övülmeye karşı yoğun bir ihtiyaç duyan, eleştirden ve insanlardan zarar görmekten aşırı korkan kişilerin de riyaı yatkın olduğu ifade edilir.-,

Günümüzde sosyal medyanın da etkisiyle yaşantımızın her anını paylaşma duygusu hâkim. Dinî yaşantımızın kamuya açık alanda görünürlüğü arttıkça riyaı düşme riski de artıyor mu? Örneğin yapılan ibadetlerin ve yardım faaliyetlerinin bu mecralar aracılığıyla paylaşımı samimiyet ve gösteriş arasındaki sınırı nasıl etkiler?

Bir gösteriş davranışı olması sebebiyle görünürlüğün olduğu her mecrada riyanın ortaya çıkma olasılığı yüksektir. Dünyada sosyal medyada harcanan zaman açısından ilk sıralarda olan ülkemizde, hayatın her karesinin bir paylaşım malzemesi hâline gelmesi söz konusu. Eğer bir sosyal medya kullanıcısı iseniz kim olduğunuzu, nerede ne yediğinizi, nereden giyindiğinizi ve nerede yaşadığınızı yani özel hayatınızın detaylarını paylaşmanız algoritma tarafından ödüllendiriliyor. Aldığınız her beğeni ve yorumun pekiştirici olarak çalıştığı ve davranış şekillendirmek için kullanıldığı bu sistem her boyutu ile riyanın ve gösterişin yüceltildiği bir alan. Bu sebeple sosyal medyada varlık gösterirken algoritma kurallarına uymayanlar sistemin dışına doğru itiliyor. Sistemde varlık gösterenlerin ise ödediği bedeller mahremiyetin kaybı, beklentilere göre şekil almak, sosyal medyada var olma amaçlarından uzaklaşmak ve belki de en kötüsü kim olduğunu unutarak kim olunması isteniyorsa o olmak.

Sosyal medyanın riyanın kaygan zemini olmasının belki de en rahatsız edici örnekleri Kâbe önünde çekilen videolar ve “Yetimleri giydirdik.” diyerek hiç gizlilik ihtiyacı hissetmeden çocukların fotoğraflarını duygusal ajitasyon içerikleriyle teşhir etmek olabilir. Burada hemen şu noktaya dikkat çekmek istiyorum: Hayrı teşvik

etmek amacıyla ilan etmek ile hayırlı işleri insanlara ilan etmek ve “hayırseverlik kontenjanı” ile kişinin kendine maddi veya manevi çıkar sağlaması için hayır yapması arasındaki farkı iyi ayırt etmek lazım.

Gösteriş tutkunluğu sadece bireysel bir zaaf mıdır yoksa toplumsal değer sistemlerinin etkisiyle şekillenen bir durum mudur? Toplumun beklentileri bireyin içtenliğini nasıl etkiliyor?

Gösteriş tutkunluğu ya da riya bağımlılığı, riyanın artık kişinin yapmadan duramayacağı bir alışkanlık hâline gelmesidir. Kişide böylesine yer tutmuş bir davranış kalıbının kişinin mizacıyla da bağlantılı olma ihtimali yüksektir.

Mizacın yanı sıra bir kişilik özelliği olarak “dış referanslı” yani kendi davranışlarının değerlendirmesini içsel ölçütlerden tamamen yalıtıp sadece dışsal ya da toplumsal referanslarla belirleyen kişilerin de riya kapımları oldukça olasıdır. Sağlıklı yetişkin bireylerin “iç referans & dış kontrol” yapması doğrudur.

Toplumun beklentileri ve toplumsal değerler riyanın işlemesine alan açma ya da alanı kısıtlama üzerinden etki ederler. Riya toplumsal onay ile imkân verildiğinde gösteriş tutkunu kişiler itibar görür ve etki alanları genişler. Bu durum onların örnek alınmasına imkân sağlarken bir taraftan da sağlıksız davranışlarının daha

da kronikleşmesine neden olur. Dolayısıyla toplumsal yapı riya için elverişli ise bu davranışa sahip kişinin kendisiyle yüzleşmesi ve bir sorun olduğunu fark etmesi oldukça zorlaşır.

Bir kişinin kendi içine dönerek riyasının izini sürmesi ve sonunda bu eğilimiyle yüzleşmesi mümkün müdür? Kişi kendi niyetlerini ne ölçüde tanıyabilir ve bunlardan kurtulmak için neler yapabilir?

Kendine dışarıdan bir gözle bakabilen, iç âleminde yolculuk yapabilen, içsel muhasebenin açısından kaçmadan kendi nefsi ile yüzleşme gayreti içine girebilen herkes riyanın izini sürebilir. Riyanın kendisiyle direkt yüzleşmek kolay değildir. Çoğu zaman riyanın sebep olduğu dış dünyadan gelen onay, sevgi veya takdirin kaybolması, azalması veya eleştiriye hedef olma sonucunda yaşanan psikolojik krizler, kişinin “Bu neden benim başıma geldi?” veya “Ben neden bu durumdan böylesine derin bir şekilde etkilendim?” sorusunu sormasına ve bu içsel analizde riya ile karşılaşmasına sebep olur. Bu, bazen bir terapi sürecinde “İnsanlara iyi görün.” prensibine sahip bir alt benlikle karşılaşmak şeklinde de gerçekleşebilir veya bir seyr-i sülûk sürecinde manevi rehberin kişiye ayna tutması ile de fark edilebilir. Riyadan kurtuluşun reçetesi psikolojik

Riya, sadece bir davranış biçimi değil bireyin kendi içsel değer algısı ile sosyal görünürlüğü arasında gelişen bir uçurumdur. Riyanın psikolojik arka planında çocukluk döneminde çocuğun fiziksel veya duygusal ihtiyaçlarının ihmal edilmesi yer alır.

ifadesi ile bütünlüktür. “Mış gibi” yapmaktan, nabza göre şerbet vermekten, popülerlik için her şeyi mübah görmekten ve gösterişten uzaklaşarak kendilik değeri konusunda farkındalık kazanmak bu süreçte esastır. İşte bu noktada insan kimdir, nedir, insanın değerinin kaynağı nedir gibi soruların tefekkür edilmesi gerekir.

Şayet insanı bedene indirgerseniz “İnsan nedir?” sorusunun cevabı, “Öz değer bedensel özelliklerin baskın kültür tarafından en iyisine sahip olan.” olacaktır. Bugün estetik sektörünün dokunmadığı az sayıda insanın olması benlik algımızda

görünüşün esas oluşunun yani “Ben bedenimim.” kabulünün yaygınlaşması ile bağlantılı. İnsanı eğer zihne indirgerseniz zihni de IQ üzerinden değerlendirirseniz en prestijli okullardan mezunsanız değerli hisseder ve bu insanlara değer verirsiniz. Fakat insanı beden-zihin-ruhtan müteşekkil bir varlık olarak görürseniz ve ruhun ilahi bir nefes olarak insanın kendilik değerinin çekirdeği olduğunu kabul eder ve böylesi bir değer artma veya azalmasının diğer insanlardan bağımsız olması nedeniyle müthiş bir özgürlük hissi yaşar ve sağlıklı bir kendilik değeri kazanırsınız.

Hem Allah katında hem de toplum nezdinde ahlaki bir problem olarak kabul edilen riya ve gösteriş hastalığından kurtulmak için neler yapılabilir? Başta eğitim sistemi ve kültürel değerlerimiz olmak üzere hangi alanlarda ne gibi dokunuşlara ihtiyacımız var?

Riya, benlik değerinin kişinin kendisi gibi sınırlılıkları ve zaafları olan başka bir insanın onay, rıza veya takdirine endeksli olması nedeniyle kişiye çok büyük yıkımlar getirebilir. Manevi hayatta hepimizin namazlarında sık sık okuduğu Maun suresindeki “Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar (namazlarıyla) gösteriş yaparlar. Ufacık bir yardıma bile engel olurlar.” ifadesindeki gazaba uğrama riski de çok büyük bir afettir. Dolayısıyla hem psikolojik hem de manevi

iyi oluşumuz için riyanın öncelikle semptomlarını yani kendini açık ettiği işaretleri iyi tanımak gerekir. Riyayı kendi hayatımızda fark etmekte zorlanıyorsak, kendimizle temasımız iyi değilse bu konuda değerlendirmelerine güveneceğimiz kişilerden destek alabiliriz. En azından bu konuda dua ederek hatalarımızı görme ve düzeltme fırsatı isteyerek değişime kendimizi açabiliriz. Kabul olmadan değişim olmayacağı için böylesi hassas bir konuda içsel bir değişim ihtiyacımız olmadan karşılaşacağımız yüzleştirmelerde çok agresif bir savunma ile kendimizi aklamamız oldukça olasıdır. O nedenle yüzleşmeye hazır bulunmak çok önemlidir.

Riya konusundaki yüzleşmeler sahte benliği, narsistik yapılanmaları hatta çocukluk travmalarımızı fark etme ile sonuçlanacağı için insanın kendilik değerinin kaynağı hakkında sağlam bir tefekkür yolculuğu olmazsa olmazdır. Canımızın çok acıyabileceği bu süreçlerde yeniden yapılanma için derin ve anlamlı kaynaklara sahip olmalıyız. İyi bir yol hazırlığı ve bazen de bu yolculuktaki rehberler riyanın kabuklarını bırakıp kırılgan esas benliğimizin kendini göstermesi ve zaman içinde yerini güçlenmiş bir kendilik değerine nefis mertebelerinde ilerlemeye bırakması beklenir. Sabır ve farkındalık gerektiren bir süreçtir bu. Maneviyat oldukça önemlidir. Zira riya bir nefis hastalığıdır.

KULLUĞUN ÖZÜ SAMİMİYET

Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي
يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ
صَفْوَانٍ عَلَيْهِ ثَرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى
شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

“Ey iman edenler! Allah’a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde malını insanlara gösteriş yapmak için harcayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek suretiyle boşa çıkarmayın. O kimsenin misali, üzerinde toprak bulunan, düzgün ve yalçın bir kayadır; kayanın üzerine şiddetli bir yağmur yağmış, onu çıplak hâlde bırakmıştır. Bu gibilerin kazandıkları hiçbir şeyden istifadeleri olmaz ve Allah, inkârcı topluluğa hidayet vermez.”

(Bakara, 2/264)

İnsan, Yüce Allah’a (c.c.) kulluk için yaratılmıştır. Kulluk görevi, öncelikle Allah’a karşı yerine getirilmesi gereken sorumlulukları ifade eder. İnsanlara, topluma, canlı ve

cansız bütün yaratılmışlara karşı yapılması gerekenler de bu görevin birer parçasıdır. Bütün bu sorumlulukların özünü ise riyadan, gösterişten uzak durmak ve samimiyet teşkil eder.

Samimiyet öncelikle imanın temelidir. Samimiyet, Yüce Allah’a (c.c.) kalpten ve gönülden iman etmektir.

Bu yüzden gerçek olmayan, sadece söz ve şekilden ibaret olan bir iman makbul olmadığı gibi aynı zamanda münafıklığın bir alametidir. Münafıkları cehennemin en alt tabakasına düşüren de (Nisa, 4/145) bu ikiyüzlülüktür, samimiyetten yoksun olan bu sözde imandır. Çünkü bunda Allah’ı (c.c.) ve müminleri aldatma niyeti vardır. Ancak, hakikatte aldanılanlar ise kendileridir. (Bakara, 2/9) Zira “Münafıklar Allah’a oyun etmeye kalkışıyorlar. Hâlbuki Allah onların oyunlarını kendi başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıklarında üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah’ı da pek az hatıra getirirler.” (Nisa, 4/142) Münafıklar, hakikatte değil ama sözde Müslüman gibi göründükleri için şeklen onlar gibi davranmak, onlar gibi namaz kılmak zorunda kalıyorlardı. Dolayısıyla ibadetleri de zoraki yaptıkları için bu onlara ağır geliyor, bu yüzden de isteksiz yapıyorlardı. (Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, DİB Yayınları, c.2, s.167)

Kalpten, gönülden, bilerek, gerçekten inanarak ortaya konulan imandır makbul ve kurtuluşa götürecektir olan. Bu iman ile kul gerek ibadetlerinde gerek dualarında gerekse yaptığı bütün işlerde O’nun rızasını arar. Yaptığı her şeyi imanın bir gereği olarak yapar. Bilir ki gösteriş olsun diye yapılan bir iyiliğin Allah (c.c.) katında bir değeri yoktur. Temelinde gösteriş olan bir fiil, faydasızdır, sonuçsuzdur ve anlamsızdır. (Bakara, 2/264)

Özellikle dinî davranışlarla ilgili bir terim olan riya, bir kimsenin, kendisinde bulunmayan dinî ve ahlaki meziyeti varmış gibi göstermesini, iyilik yapıyormuş gibi görünmesine rağmen yaptıklarıyla dinî ve ahlaki karşılıktan öte maddi veya manevi bir çıkar amaçlamasını ifade etmektedir. (*Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, c.5, s.698-699) Bu anlamlarıyla riya; samimiyet ve ihlastan uzak, iyi niyet ve takvadan yoksun, içi boş ve görüntüden ibaret olan davranışları ifade etmektedir. Allah'a (c.c.) karşı kulluk görevlerinde şekil ve gösterişten ibaret olan rıyanın gerçekte bir karşılığı olmadığı gibi insanlar arası ilişkilerde görülsün ve duyulsun diye yapılan şeyler de değersiz ve anlamsızdır. Kendinde olmayan bir özelliği varmış gibi göstermeye çalışmak, birtakım menfaatler elde edebilmek için olduğundan farklı görünmek, insanları aldatmanın yanında haksız kazanç elde etmenin de aracıdır aynı zamanda.

Amellerin niyetlere göre değer kazandığını ifade eden Sevgili Peygamberimiz (Buhari, Bed'ül-vahy, 1), hem ibadetlerimiz hem de diğer bütün fiillerimiz için geçerli olan çok önemli bir ilkeye işaret etmektedir. Bu ilke ihlas ve samimiyettir. Menfaat için değil Allah (c.c.) rızası için çalışmaktır. Gösteriş ve aldatmak için değil inanarak ve içten gelerek davranmaktır. Yine Hz. Peygamber'in, "Allah sizin dış görünüşlerinize ve

mallarınıza bakmaz, bilakis kalplerinize ve amellerinize bakar." (Müslim, Birr, 34) şeklindeki buyruğu aynı hakikatin daha net bir başka ifadesidir. Sadece görüntüden ibaret olan ancak iyi niyet ve samimiyetten yoksun ameller, zahiren bir şey ifade ediyor gibi görünse de geçici birtakım menfaatlere kapı aralasa da Allah (c.c.) katında karşılıksızdır. İnsanlar tarafından fark edildiğinde ise hem kişinin gerçek yüzünü ortaya çıkaracak hem de ciddi bir güven kaybına yol açacaktır. Bu bağlamda az ama öz olan, içten gelerek ve ihlasla yapılan şeyler; dağlar

Sadece
görüntüden
ibaret olan
ancak iyi niyet
ve samimiyetten
yoksun ameller,
zahiren bir şey
ifade ediyor
gibi görünse de
geçici birtakım
menfaatlere kapı
aralasa da Allah
(c.c.) katında
karşılıksızdır.

kadar da olsa riya ve gösterişle yapılan, samimiyetten uzak davranışlardan daha değerlidir.

Sosyal medyanın, kitle iletişim araçlarının yaygınlaştığı ve yoğun bir şekilde kullanıldığı günümüzde gösterişin, özentinin, görülsün ve duyulsun diye yapılan eylemlerin her türüsüne fazlasıyla şahit olmaktadır. Yapılan ibadetlerin canlı yayınlarla paylaşıldığı, gezilen görülen yerlerin, yenilip içilen şeylerin âdeti yarışmasına reklam edildiği günleri yaşamaktayız. Birçoğu, özentisi ve taklitten kaynaklanan bu tür davranışlar, yapılan ibadet ve iyilikleri özünden uzaklaştırdığı gibi ihlas ve samimiyetimizin kaybolmasına, kulluğumuzun şekilden ibaret kalmasına da yol açmaktadır ne yazık ki. Ayrıca, sahip olduğumuz imkânları gösteriş için reklam etmenin veya bazen sahip olmadığımız hâlde öyleymiş gibi göstermenin bu imkânlarla sahip ol(a)mayanlar açısından ne tür psikolojik olumsuzluklara yol açabileceğini de düşünmek zorundayız. Yüce Allah'ın (c.c.) lütfettiği imkânları O'nun rızası doğrultusunda harcayarak hayatımızın her anını kapsamaya gereken kulluk sorumluluğumuzun bilinciyle hareket etmek Müslümanca bir duruş olacaktır. Gösteriş ve riyadan uzak; iyi niyet, ihlas ve samimiyetle bezenmiş, tevazu ve takvanın kuşanıldığı bir hayat hem Allah (c.c.) hem de insanlar katında bizi ve amellerimizi değerli kılacaktır.

KALPTEKİ ÇATLAK: MÜNAFIKLIĞIN ALAMETLERİ

Ali BÖCÜ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

"أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدْعَهَا: إِذَا أُوثِنَ خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ."

"Şu dört özellik kimde bulunursa o, tam bir münafik olur. Kimde bu niteliklerden biri bulunursa onu terk edinceye kadar kendisinde münafiklıktan bir özellik vardır: Kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder. Konuştuğunda yalan söyler. Söz verdiğinde cayar. Husumet sırasında haktan sapar."

(Buhari, İman, 24)

Nifak, İslam'ın üzerinde ciddiyle durduğu kavramlardandır. Nifak kökünden türeyen münafik kelimesi ise tarla faresinin bir delikten girip diğerinden çıktığı gibi imanla küfür arasında gelip giden ve kendini gerçekte olduğundan başka gösteren kişiyi tanımlamaktadır. İstilahta ise iman etmediği hâlde iman ettim diyen ve ikiyüzlü davranan kişiyi ifade etmektedir.

Gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadislerde münafiklığın mahiyeti, münafikların zihin yapısı, davranış kalıpları ve farklı tiplerini detaylı bir şekilde

anlatılır. İyi ve makbul bir Müslümanlığın münafiklıktan tamamen beri olmakla mümkün olabileceği ifade edilir. "Hiç şüphe yok ki münafiklar cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar..." (Nisa, 4/145) ayeti ve Kur'an'da en ağır yergi ve tehdit ifadelerinin (Ahzab, 33/73; Münafikun, 63/1-6) münafiklar için kullanılmış olması gibi durumlar, münafiklığın Müslümanların korkulu rüyası olmasına sebep olmuştur. Nitekim Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ümmetine öğrettiği duaların arasında "nifaktan ve münafiklıktan Allah'a sığınma" önemli bir yer tutmaktadır. (Ebu Davud, Vitir, 32)

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), hadislerinde gerçek Müslüman ve müminin özelliklerini beyan ettiği gibi münafiklığın ve münafikların özelliklerinden de bahsederek müminleri bu özelliklere sahip olmaktan sakındırmıştır. Yukarıda yer verdiğimiz hadis-i şerif de nifak özelliklerini ifade etmesi yanında münafiklığın kişide yerleşmesine sebebiyet verecek bir süreçten bahsetmesi bakımından dikkat çekmektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) münafiklıkla alakalı temel hususiyetlere dikkat çekerek bir yandan münafikları bize tanıtır ve onlara karşı tedbirli olmamızı salık vermekte,

bir yandan da münafıklık alametlerine işaret ederek bu hususta bir farkındalık sağlamaktadır.

Hadisimizde münafıklık özelliklerinden dört tanesi zikredilmekte ve bunların bir kişide tamamen bulunması durumunda o kişinin münafık olacağı beyan edilmektedir. Bu özelliklerin başında emanete hıyanet zikredilmektedir. Kendisine duyulan güveni ilk fırsatta istismar edip güveneni hayal kırıklığına uğratmak, üstelik bundan rahatsızlık duymayıp sinsi ve küstahça bir gurur da hissetmek münafıklığın ilk özelliği olarak kaydedilmektedir. Münafıklıkta sahte bir algı ve aldatıcı bir görüntü esas olduğundan insanların güvenini boşa çıkarıp hayal kırıklığına uğratmak, münafıkların temel bir vasfı olarak öne çıkmaktadır. Sahtelikle elde edilen güvenin menfaat temin edilebilecek bir fırsat elde edildiğinde hıyanetle yıkılması münafıklığın değişmez tabiatıdır. Müslüman için ise emaneti korumak, hıyanetten Allah'a sığınmak en temel özelliktir.

Hadiste ikinci özellik olarak yalan konuşmak zikredilmektedir. Âlimlerimiz bu yalanın genel bir alışkanlık olarak daimi hâle dönüşen yalancılık olduğunu belirtmektedirler. Zira münafık, doğruluk ile gönülu uyuşmayan, sadakatle yıldızı barışmayan bir kalp hastalığına (Bakara, 2/10) sahiptir. Bundan dolayı da elde edeceğini düşündüğü bir menfaat

belirdiğinde rahatlıkla yalana başvurabilmektedir. Kalbi imana ısınmış, imanla huzuru bulmuş bir Müslüman'ın yalanı normalleştirmesi veya rahatlıkla yalana başvurabilmesi mümkün değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.), yalanın çirkinliği üzerinde o kadar çok durmuş ve yalandan o kadar sakındırmıştır ki Müslüman yalandan âdeta tiksindir. Müslüman'ın başta gelen özelliği doğruluk, güvenilirlik ve sadakattir. Yalanla imanın bir arada geçinmesi de mümkün olmadığından yalanı genel bir karaktere dönüştürmek ancak münafık kişi için söz konusudur.

Söz verdiğinde caymak ya da tutmayacağını bildiği hâlde söz verip insanları aldatmak da münafıklık alametleri arasında yer alır. Bu haslet esasında yalancılık ve hıyanetin beraberinde getirdiği tabii bir sonuçtur. Münafığın içi başka dışı başka ve aldatmaya kurgulanmış karakter yapısının kaçınılmaz sonucu verdiği sözü tutmamak, ahit bile yapsa ahdini bozmaktır. Verilen söz konusunda pervasızca bir tutum izleyip insanların mağdur olmasından rahatsız olmamak çirkin bir davranıştır. Bir müminin, yerine getirmeyeceğini bildiği hâlde bir söz vermesi ve insanların güvenini boşa çıkarması mümkün değildir.

Hadiste dördüncü özellik olarak zikredilen haslet ise düşmanlıkta haktan sapmak ve husumet esnasında herhangi bir sınır tanımadan karşıdakine

zarar vermeye çalışmaktır. Hep çıkar sağlamaya ve başkalarını mağdur etmeye odaklanmış münafık, düşmanlıkta her türlü aşırılığa, her türlü harama kolaylıkla girer ve bundan da rahatsızlık duymaz. Münafığın değer yargıları, adalet ve merhamet duyguları gelişmemiş, kendisine benmerkezci ve hedonist bir anlayışla hayat sürdürmeyi asli karakter edinmiştir. Bundan dolayı da husumette herhangi bir sınır tanımaz ve her türlü kötülüğü işleyebilir. Müslüman'ın karakter yapısı ise husumette de dengeli olmak, adaletten ve doğruluktan sapmamaya özen göstermek, insan onur ve haysiyetine zarar vermemek gayreti içinde olmaktadır.

Son tahlilde münafıklığı ve münafıklığa götüren haslet ve özellikleri tanımak, esasında imanı tanıyıp imanın tadını almak için gereklidir. Müslüman'ın kendi kimliğini ve tuttuğu yolu tanıması, kendisine ait sınırları ve değerlerle örülü hayat ilkelerinin bulunması çok kıymetlidir. Allah'ın ve onun muazzez Resulünün yolunu benimseyen, kalbindeki imanı rengârenk çiçekler gibi güzel hasletlerle dışa yansıtan gerçek bir Müslüman, münafıklık alametlerinden hiçbirini kendisinde barındırmaz. Bir hata veya kötülük yaptığında bundan rahatsızlık duyup onu hemen bir iyilikle telafi eder. Ve böyle bir mümine insanlar rahatlıkla güvenir; onun elinden ve dilinden emniyette olur. (İbn Hanbel, VI, 22)

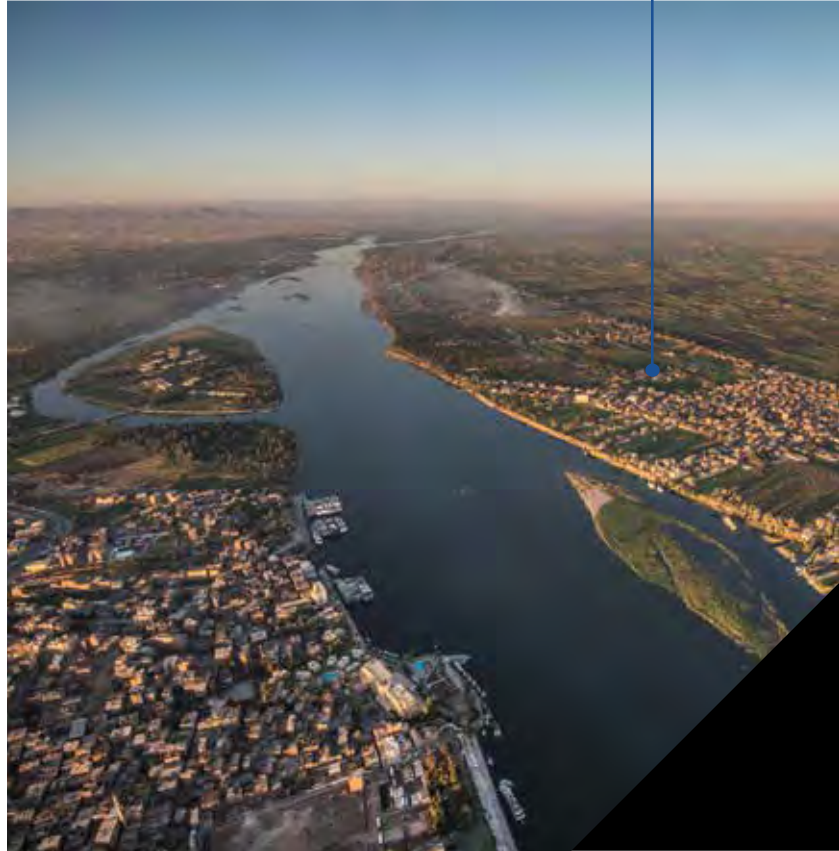
Bi' KELİME**Nâfe**

“Misk âhûsu denen bir ceylân türünün göbeğindeki içi misk denilen güzel koku ile dolu kese” anlamına gelen nâfe, siyah renkli küçük kesecik hâlinde bulunur ve misk kokusu bu siyah kesenin içindeki salgılardan yayılır. Parfüm endüstrisinin en temel ham maddelerinden biridir. Misk ahularının doğal yaşam alanı günümüzdeki Moğolistan, Mançurya ve Sibiry topraklarının bir kısmını kapsayan Hoten (Hıta) bölgesidir. Sürüler hâlinde yaşayan bu ceylanlar, her yıl biriken donmuş pıhtı halindeki nâfeyi kendi başlarına düşürürler veya ceylanların geçiş güzergâhlarına, göbeklerine sürünecek şekilde engeller yerleştirilir; bu engellere takılıp düşen nâfeler toplanır. Bir diğer yöntem ise ceylanların yakalanarak bu keselerin elle alınmasıdır. Misk kokusu, sadece Hoten ceylanlarına özel bir salgıdır, diğer bölgelerdeki ceylanlardan bu koku elde edilememektedir.

**Mısır'ın Can Damarı
Nil Nehri****Bi' Bilgi**

Nil Nehri, dünyanın en uzun ikinci nehri olup su hacmi açısından Amazon Nehri'nden sonra gelir. Sulama amaçlı kullanımı çok eskiye dayanır. Nil suları hazıranda yükselmeye başlar ve eylüle kadar yaklaşık yüz gün sürerdi. Taşkın şiddetli olduğunda tüm ülke sular altında kalırdı. Taşmaması da Mısır için ölüm demektir. Ebû'l-Farac, 1200 yılında Nil'in taşmaması sonucu yaşanan kıtlıkta insanların ölü hayvan ve insan eti yediklerini ve bunun vebaya yol açtığını belirtir.

Taşkın zamanlarının doğru saptanması çok önemliydi. Bu nedenle din adamları, taşma zamanlarını hesaplamak için doğayı ve gökyüzünü dikkatle incelemiş, bu da astronomi ve takvim bilgisini geliştirmiştir. Ayrıca taşkın suları altında kaybolan tarlaların yeniden hesaplanma ihtiyacı matematik, geometri ve yazının gelişimine katkı sağlamıştır.

Bİ' ESER

“Yıldızlı Gece” Tablosu

Hollandalı ressam Vincent van Gogh, yaklaşık on yıl süren sanat hayatında 2.000'den fazla sanat eseri üretir. Bir rivayete göre yaşamı boyunca yalnızca bir resmini satabilen ressamın değeri ancak ölümünden sonraki yıllarda anlaşılır. En önemli yapıtlarını bir süre tedavi gördüğü akıl hastanesinde tamamlamıştır. Bunlardan biri de “Yıldızlı Gece” tablosudur. Sanatçı, Haziran 1889'da hastanedeki odasının doğuya bakan penceresinden, gün doğumundan hemen önce görülen manzarayı ve hayalî bir köyü tasvir eder. Dinî sembolizmden sanatçının duygusal çalkantılarının tasvirlerine kadar çeşitli yorumlara konu olan eser, 1941'den beri New York'taki Modern Sanat Müzesinin daimi koleksiyonundadır.

Bİ' SORU

Otomobilde Unutulmuş Plastik Şişedeki Su Neden İçilmemeli?

Ağzımız yaklaşık 700 çeşit bakteriye ev sahipliği yapar. Bir kısmı zararlı olan bu bakteriler açılmış su şişelerine bulaşarak özellikle 4°C ila 60°C arasındaki sıcaklıklarda çok hızlı bir şekilde çoğalır. Bakteri oranı artmış suyun içilmesi koma ve ölüme kadar varabilecek ciddi sağlık problemlerine yol açabilir. İkinci ve önemli bir risk ise bazı plastik su şişelerinin yapımında kullanılan bisfenol A (BPA) kimyasal bileşimidir. Yüksek sıcaklıklarda parçalanarak suya karışıp vücuda giren BPA kısırlık, tiroit işlev bozukluğu, kanser gibi birçok farklı sağlık sorununa neden olabilir. Arabada unutulmuş ancak hiç açılmamış bir plastik şişeden su içmek ciddi bir bakteriyel hastalığa yol açmayabilir ancak şişe BPA içeriyorsa yüksek sıcaklıklarda bu kimyasalın suya karışma riski göz önünde bulundurulmalıdır.

Gönül yorgunluğu ne, biliyor musun? Gökte yıldızın kalmıyor. Gölgen bir yere sığmıyor. İçindeki şarkı içinde boğuluyor. Penceren sokağa bakmıyor. Bütün sevgi sözleri kalbinde cezaya dönüyor. Kirpiklerin hiçbir güzellikle halkalanmıyor. Baktığın bütün sular yeraltına çekiliyor. Sevmek korkusu ayrılıktan çok önce acı veriyor. Dünyanın bütün cenazeleri evinin önünden kalkıyor.

Çırpınıp İçinde Döndüğüm Dünya, Şükrü Erbaş

Bİ' ALINTI

SADAKATİN VE ŞEFKATİN HANESİ ALLAH RESULÜ'NÜN AİLESİ

■ Aliye DORUK

“A ile, hayatın en derin şiiiridir; her dizesi sevgiyle, her kıtası fedakârlıkla yazılır.”

Bir dağın zirvesinde, karanlığın sessizliğine bürünmüş Hira Mağarası’nda, insanlığın kalbine düşen ilk vahyin yankısıydı o gece...

Kutlu bir yükün ağırlığıyla evine dönerken tek bir cümleyi terennüm ediyordu Son Nebi: “Beni örtün...” Sığındığı limanda, hayat arkadaşı Hz. Hatice’nin şefkatiyle nefeslendi. Ve Hz. Hatice validemiz, onu şu sözleriyle teselli etti: “Korkmana gerek yok! Çünkü sen her zaman doğruyu söyler, akrabaları gözetirsin. Muhtaçlara yardım eder, misafire ikramda bulunursun. Allah, hiçbir zaman seni utandırıp üzmez.” (Buhari, Bed’ül-vahy, 3; Müslim, İman, 252)

Allah Resulü’nün (s.a.s.) sadakat timsali eşiydi Hz. Hatice validemiz. O ki Rahmet Elçisi’nin sadece eşi değil aynı zamanda tevhid mücadelesinde ilk yoldaşı, yüreğinin şahidiydi. Kendinden evvel ebediyete irtihal eden eşini hayatı boyunca hayırla yâd etmişti Rahmet Elçisi. Onu gönlünden hiç çıkarmamış, ona olan vefasını her zaman dile getirmişti. Bir gün yanındakiler kendisine bunun sebebini merakla sormuşlardı. Cevap olarak Hz. Hatice’ye olan muhabbet, bağlılık ve vefasını şu sözlerle bizlere öğretmişti Efendimiz: “İnsanlar bana inanmazken o bana inandı. İnsanlar beni yalanlarken o doğruladı. İnsanlar yardımlarını

benden esirgediklerinde o bana malıyla destek oldu. Yüce Allah bana ondan çocuklar ihsan etti.” (İbn Hanbel, VI, 118) Bu sözler, bir yuvanın temelinde yer alan inanç, vefa ve dayanışmanın en zarif ifadeleriydi.

Peygamber Efendimizin (s.a.s.) ailesi, âdeta cennet yuvasını yeryüzüne taşıyan bir rahmet hanesiydi. O aile ki sadece bir zaman diliminde değil kıyamete kadar insanlığa yol gösteren en güzel modeldir. Nebiler serverinin hayatında aile denilince; onun Hz. Hatice ile olan dostluk ve sadakati, Hz. Aişe ile sevgi, hikmet ve ilgi üzerine inşa ettiği mutluluk ve huzur dolu örnek ailesi aklımıza gelir. Bu öylesine bir saadet hanesidir ki onda gözyaşı da tebessüm de aynı sofrada buluşur. Peygamberimizin cennet kadınlarının efendisi olarak nitelenen kızı Hz. Fatıma ile olan samimi ve candan diyaloguyla; ebedî mutluluk yurdunun gençleri sevgili torunları Hz. Hasan ve Hüseyin’e karşı şefkat abidesi duruşu, cahiliye insanının anlamakta güçlük çektiği hususlardır.

“Sevgiyle yoğrulan yuvalar, hayatın en kıymetli hazinesidir.”

Efendimiz (s.a.s.), kalpleri sevgiyle örüp, yuvayı huzurun ve mutluluğun en saf duygularıyla donatarak aileyi âdeta bir rahmet ve muhabbet kaynağına dönüştürmüştür. Ailesine karşı daima müşfik ve nazik, muhabbet ve merhamet dolu, sabırlı ve hoşgörülü olan İki Cihan Güneşi (s.a.s.), yuvasına şiddet ve nefretin bulaşmasına

asla izin vermemiş, aile fertleri arasında her konuda adaleti gözetmiş, onlara sevgisini açıkça ifade etmekten çekinmemiştir. Dualarına ailesini de katmış, “Allah’ım! Ey Rabb’imiz ve her şeyin Rabb’i! Beni ve ailemi dünya ve ahirette her an sana ihlasla bağlı kıl. Ey yücelik ve ikram sahibi!” (Ebu Davud, Tefsiru ebvabi’l-vitr, 25.) diyerek Cenab-ı Hakk’a sık sık niyazda bulunmuştur.

Onun aile hayatında uyguladığı ilke ve prensipler, tüm zamanlarda önemini ve işlevini kaybetmeden varlığını sürdürmüştür. Her sözü ve davranışı bizler için ilkbahar cemresine benzeyen

“

Allah Resulü’ne göre aile ahlakı, kan bağıının çok ötesinde bir duygu ve fikir bağı kurmaktır. Gönül birliği etmek ve Allah’ın hoşnutluğuna yakışır bir yaşamı paylaşmaktır. Sadece bu dünyada değil ahirette de bir arada olacağının bilinciyle hareket etmektir.

”

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) aile bireylerine karşı sevgi, saygı ve içtenlikle davranmış, onlarla ilişkilerinde nezaketi ve ihtimamı bir an olsun elinden bırakmamıştır.

“Birlikte atılan her adım, sevgiyle mühürlenmiş bir hikâyenin başlangıcıdır.”

Allah Resulü'ne göre aile ahlakı, kan bağının çok ötesinde bir duygu ve fikir bağı kurmaktır. Gönül birliği etmek ve Allah'ın hoşnutluğuna yakışır bir yaşamı paylaşmaktır. Sadece bu dünyada değil ahirette de bir arada olacağının bilinciyle hareket etmektir.

Resul-i Ekrem'in ailesi sevgi doluydu. Hane-i saadetin her ferdi, yüreğinde derin bir muhabbet ve ülfet hissedirdi. Peygamberimiz; eşlerine, çocuklarına ve torunlarına sevgi sunmaktan çekinmezdi. Onları takdir eder, mesela sevgili kızı Hz. Fatıma geldiğinde ayağa kalkarak kendi yerini kızına verirdi. Allah Resulü'nün (s.a.s.) ailesinde istişare hâkimdi. Peygamberimiz aile fertlerinin fikirlerine değer verir, aile içinde yaşanan sorunların sabır ve ferasetle çözülmesini sağlardı. Çünkü istişare, şiddete başvurmada akliselim ile sıkıntıları aşmayı sağlar. Eşlerin ve çocukların ortak aklı sayesinde hata yapılmasını engeller. Ailede hakların ve sorumlulukların dengeli biçimde dağıtılmasını sağlar. Allah Resulü'nün ifadesiyle, “Sizin hanımlarınız üzerinde hakkınız olduğu gibi, hanımlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır.” (Tirmizi, Rada, 11)

Resul-i Ekrem'in iman, ahlak ve eşlere ideal davranış arasında kurduğu bağlantıyı dile getiren “Müminlerin iman bakımından en mükemmel olanı, ahlak bakımından en güzel olanıdır. Sizin en hayırlınız ise eşlerinize karşı en hayırlı olanınızdır.” (Ebu Davud, Sünnet, 15.) sözü, zikredilen nebevi yaklaşımının en açık ifadesidir. Rahmet Peygamberi'nin öncülüğünde hayra teşvik ve hayır peşinde koşmaktır.

Peygamber Efendimizin ailesinde vazgeçilmez olan değerlerden biri de şefkatti. Rahmet Elçisi (s.a.s.), ailesine karşı son derece müşfik davranırdı. Ailede kimsenin gönlünü kırmaz, kaba ve incitici konuşmaz, bağırıp çağırmaz, ağzından kötü söz çıkmazdı. Eli asla şiddete kalkmaz, kadının ve çocuğun hırpalanmasına kesinlikle izin vermezdi. Nitekim Allah Resulü (s.a.s.) bir hadis-i şeriflerinde, “Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de ailesine karşı en iyi olanınızım!” (Tirmizi, Menakıb, 63.) buyurarak hem eş hem baba hem de evlat olarak ailemize nasıl davranılması gerektiği hususunda bize en güzel örnek olmuştur.

“Gerçek mutluluk, kalplerin sevgiyle birleştiği yerde doğar.”

Sevgili Peygamberimizin hanesinde üstünlük yarışı yoktu. Sürekli bir yardımlaşma vardı. Kimse kimseyi ezmez, kimse kendini başkasından yüksek görmezdi. Herkesin yeri ayrı, değeri birikti.

Eşi eşinin emaneti, çocuğu gözünün nuru, ailesi kalbinin huzuruydu. Hz. Aişe'ye Peygamberimizin evdeki yaşamı sorulduğunda “Allah Resulü ailesinin işiyle ilgilenir, ailesine yardımda bulunurdu...” (Buhari, Ezan, 44) şeklinde cevap vererek aslında bir ailenin nasıl olması gerektiğini dile getiriyordu. Allah Resulü'nün ailesi dünyevi çıkarlar ve menfaatler uğruna feda edilemeyecek kadar değerliydi. Eşler birbirine verdikleri destekle toplum için birlik ve dirlik mesajı veren birer modeldi.

Onun ailesinin temeli sadakate dayanıyordu. İyi günde kötü günde, varlıkta ve yoklukta sadık kalma vardı. Birbirinin hak ve hukukuna sahip çıkma ön plandaydı. Ailesin temelinde emanet bilincine sahip olma vardı. Zira eşler birbirine Allah'ın emaneti gözüyle bakıyorlardı. Emaneti koruyacaklarına dair Allah'a söz veriyorlardı. Kendisi gibi mükerrem bir varlık olan eşinin gönlünü incitmeyeceğini, haysiyetini zedelemeyeceğini, Allah'ın emanetine asla ihanet etmeyeceğini dile getiriyorlardı. Ailenin bütün fertlerine düşen sorumluluklar vardı. Bu nezih yuvada aile mensuplarının izzet, onur ve saygınlığını zedelemek değil korumak ve yüceltmek vardı. Bu seçkin ailede üzme, kırmak, şiddete başvurmak değil şefkat ve merhamet, nezaket ve nezahet vardı. Bu ailede sevinçte ve kederde, varlıkta ve darlıkta hemhâl olma, hayatın yükünü birlikte omuzlama vardı.

Peygamber Efendimizin ailesinde çekişme, kavga, incinmek ve incitmek yoktu. Onun ailesi sevgi, saygı ve muhabbet bağlarıyla kenetlendiği ve manevi duyguların huzur ve mutluluğa götürüldüğü esenlik ortamıydı.

“Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O’nun kanıtlarındandır.” (Rum, 30/21) ayetinde belirtildiği üzere onun ailesinin temelinde sevgi ve rahmet vardı. Zira bu güzelliklerle tezyin edilen bu aile, Allah’ın rahmetiyle kuşatılmıştı, fertleri için âdeta bir cennete dönüşüyordu.

Aile, en derin yaralarımızı iyileştiren, en büyük sevinçlerimizi çiçeklendiren bir şifahanedir. Bugün ne kadar savrulursak savrulalım, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) bizlere gösterdiği o eşsiz şefkat ve sadakatle yoğrulmuş aile örneği, her zaman içimizi ısıtacak bir rehberdir.

Peygamber Efendimizin ailesinde anne, fedakârlığın adıdır, şefkat timsalidir, annenin yüreğinin kapısı her daim açıktır. Bu nedenledir ki Peygamberimiz (s.a.s.) ilğimizi ve iyiliğimizi en fazla hak eden kişiler olarak tanımlar biricik annelerimizi. Baba, ailesini kötülöklere karşı koruyan, her türlü meşakkat ve zorluğa göğüs gerendir. Bizler için cennete açılan kapıdır. Çocuk, yuvanın en tatlı meyvesi, şefkat, merhamet, ilgi ve sevgiye muhtaç göz aydınlığıdır. Her türlü güzelliğı hak eden, masum, küçük göz nurudur. Göz nurunu yitiren önünü göremez, istikbalini kaybeder.

Ve o hanede şefkat... Ebu Umeyr adında küçük bir çocuk vardı. Kuşunu kaybettiğı için gözleri mahzundu. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) bunu fark etti, yanına gitti, başını okşadı ve onunla sohbet etti. Küçücük bir kalbin kederini kendi yüreğinde hissetti. İşte bu, Rahmet Elçisi’nin yüceliğı, insanlığı ve inceliğıydi. (Buhari, Edeb, 112; Ebu Davud, Edeb, 69) O, merhamet pınarıydı. Kaybettiğimiz değerler ve yargılarımızı bizlere yeniden hatırlattı. Özlediğimiz masumiyetimizle bizi yeniden o tanıştırdı.

Allah Resulü’nü (s.a.s.) izleyen, onun her hâlini dikkatle takip eden ve davranışlarını model alan ashab-ı kiram gibi, bugün bizler de Peygamberimizi (s.a.s.) iyi tanımaya, onun gibi davranmaya ve ahlakıyla ahlaklanmaya gayret göstermeliyiz. Maalesef küreselleşen dünyada

aileyi hedef alan ve aile içinde yaşanan sorunlar hepimizi etkilemekte, sadece bugünümüzü değil geleceğimizi de tehdit etmektedir. Kitle iletişim araçlarının gelişimi, değer ve sınır tanımaksızın aile mahremiyetini, aile bireylerinin haklarını ve ailenin saygınlığını zedeleyebilmektedir. Sadakatsizlik, vefasızlık, tahammülsüzlük, bilinçsizlik ve şiddet gibi sebeplerle ailelerimiz ciddi anlamda zarar görmektedir. Pek çok aile, önemi ve değeri kavranamadığı için sorumsuzca heba edilmektedir. Ailenin muhabbet kokan ortamından kendisini mahrum bırakan insan, yaşadığı evi bir konaklama yeri hâline getirerek kendisine, aile bireylerine ve dolayısıyla topluma haksızlık etmektedir. Kuşkusuz ailenin bozulması, toplumun temelini sarsılması ve değerlerimizin kaybı demektir.

Aile, en derin yaralarımızı iyileştiren, en büyük sevinçlerimizi çiçeklendiren bir şifahanedir. Bugün ne kadar savrulursak savrulalım, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) bizlere gösterdiği o eşsiz şefkat ve sadakatle yoğrulmuş aile örneğı, her zaman içimizi ısıtacak bir rehberdir. Hadi buyurun, yaşamın karmaşasında unutilan bu değerleri yeniden dirirtelim; kalplerimizi sevgiyle, sözlerimizi şefkatle donatalım. Çünkü gerçek huzur; kırmadan, incitmeden, birbirimize tutunarak yaşadığımız o küçük dünyada gizlidir.

MEVLİD-İ NEBİ'DEN HİSSEMİZE NE DÜŞER?

■ Savaş ÖZDEMİR

*Söylemez size kimse dünyadaki ömrü boyunca
Hiçbir insana yan bakışı olmayan kimdi
Kimdi yan gözle bakmadı kır çiçeklerine bile
Öğretmek için cephe nedir
Kıyam etti
Torunu kucağında
Dönünce bütün gövdesiyle döndü
Bir bu anlaşılsaydı son yüzyılda
Bir bilinebilseydi
Nedir veçhe...*

İsmet Özel

Zamanın mevlit dönemine, Efendimizin doğduğu dünyaya kalbî ve zihnî bir bakış atmaya; onun gerçekleştirdiği değişimin boyutlarını bir nebze olsun anlamaya, nübüvvet ırmağından hissemize düşen nasibimizin bir kısmını almaya ne dersiniz?

Hiz. İbrahim ve Hiz. İsmail ile temelleri atılan tevhid merkezli yaşam, zamanla insanların yozlaşması ve diğer bölgelerden inanç boyutunda etkilenmeleriyle şirkin kalesi hâline getirmiştir Mekke'yi. Bu kutlu mekân, ünsiyet kurma ve

nisyan arasında imtihana tabi tutulan insanlığın kaybedişini resmeden, Yaradan'a isyanın bayraklaştırıldığı, varlık hiyerarşisindeki düzenin bozulduğu; kavramların, kuralların ve sosyal kurumların tersyüz edildiği bir yere dönüşmüştür süreç içinde. Cüce, iltimasa, kabilecilğe dayalı "Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et." anlayışıyla adalet; kızı dünyaya gelenlerin küçümsenmesi sebebiyle çocukları diri diri toprağa gömerek katletmekle merhamet; kadınların, kölelerin adı olmayanlar sınıfında görülmeleriyle ve

karşılaştıkları zulümlerle hakkaniyet gibi asil kavram ve davranışlar hayattan dışlanmış. Karanlık koyudur ve kuşatmıştır insanı, insanlığı.

Efendimiz, bu kesif ortamı değiştirme gücüne sahip Rahman'ın hayata müdahil olduğunu gösteren "fil olayı"ndan kısa bir süre sonra babasını göremeden yetim olarak dünyaya geldi (Mevlid-i Nebi bu doğuma ad olmuştur mümin yüreklerde). Adı, "övülen" anlamında Muhammed olarak konuldu dedesince. Anne şefkati, dede merhametiyle yoğrulan yüreği iki sevdiğini peş peşe kaybetmenin hüznüyle yalnızlığa büründü. Fitri temizliğin ifadesi ümmiliği kötülöklere karşı korunmasında kalkanı oldu onun. Ahlak ve dürüstlüğüyle Mekke'nin emini, ilk eşi Hz. Hatice'nin güvenciydi.

Efendimiz yetim ve öksüz büyüdü, yetim ve öksüzlerin sığınağı oldu. Kimsesizliği bildi, kimsesizlere destek oldu. Yüreği kanadı, kanayan yaralara merhem oldu. Temizdi, temiz olan ve temizliği sevenin elçisiydi.

Temizlik ve yalnızlık sevdirdiği için olsa gerek toplumunun insanı kirletici ortamından sıyrılmak için Hira'yı kendine mesken tuttu. Takdir edilen yaşa ve güne erişince nübüvvet nuru kendisine tevdi edildi.

Kolay değil, vahiy ve meleklerle muhatap olunca ne yapacağını bilemez hâlde bulunmak, iç dünyasında depremler yaşamak. Ağır bir yükün altına girmenin getirdiği sorumluluğu kabullenme süreci. Onun Hatice'si vardı, kendisini ahlaki meziyetleriyle tezkiye ve teselli eden.

Varaka'sı vardı, önceki peygamberlerin tebliğlerinden haberdar eden ve göreviyle alakalı hatırlatmada bulunan. "Kalk ve uyar!", "Kalk ve uyar!" fermanlarıyla peyderpey inen, her biri mutlak hakikat olan vahyi toplumuna haykırmak ve ilahi düstura dayalı bir hayatı inşa etmek çabası. İnsanları Allah'a kulluğa davet etmek, şirkin bütün kirinden hayatı yumak ve pirüpak eylemek. Bu durum dostlar ve düşmanlar kazandırır insanı. Öyle de oldu. Yanında Ebu Bekir ve dostları, karşısında Ebu Cehil ve şürekâsı sıralandı. Mücadeleden her ne pahasına olursa olsun vazgeçmemek. İstihza ve işkenceye dönen tutumlara aldırış etmeden ve fakat fedakârlıklarla yoğrula yoğrula yolda yürümek, ayartıcı tekliflere rağmen "Bir elime güneşi, diğerine ayı koysanız davamdım vazgeçmem." diyerek yolda kalmak. Güzide şahsiyetleriyle yetişen nesillerle yaşama

imkânı kalmayan mübarek bir beldeden yeni bir yurda tutunmak için hicret etmek. Fertten topluma, andan ukbaya, coğrafyadan çağlara eşyanın hakikatini, kulluğun özünü taşımak için gecesiyile gündüzüyle zamanın her anıyla büyük bir çabanın içinde olmak. Hikmete dayalı, kötülüklerden mümkün olduğunca uzak bir toplum, bir sistem kurmak. Bu uğurda candan, maldan olmak ve cihat etmek. Vahye dayanarak anlamını kaybeden kavramları aslına döndürmek, yeni kavramlarla hayata ufuk katmak. Ne yüce bir iş!

Efendimiz yetim ve öksüz büyüdü, yetim ve öksüzlerin sığınağı oldu. Kimsesizliği bildi, kimsesizlere destek oldu. Yüreği kanadı, kanayan yaralara merhem oldu. Temizdi, temiz olan ve temizliği sevenin elçisiydi. Manevi ve maddi bütün boyutlarıyla temizliği düsturu kıldı toplumun.

Anneleri cennet vesilesi, kadınları iffet timsali, aileleri her bir ferdini koruyan bir sığınak hâline getirdi. Ticarete dürüstlük, insani ilişkilere nezaket getirdi. Kadınıyla erkeğiyle, yaşlısıyla genci ve çocuğuyla bütün insanları muhatap kıldı davetine. Örnek oldu, önder oldu.

"İçinizden Allah'ın lütfuna ve ahiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resulullah'ta güzel bir örneklik vardır." (Ahzab, 33/21) ilahi fermanı Efendimizden bize yansıyacak, hayatımızı düzene koyacak güzel örneklikleri muştular. Var mısınız ona

Eser: Faruk Taşkale

tabi olmaya, onun yolunda yürümeye, Rabb'imize kulluğumuzu güzelleştirmeye?

Kendisini tanıdıkça seveceğimiz, sevdiğimiz hayatımıza rehber edineceğimiz, sireti ve sünnetiyle bize rahmet kılınan Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sadırlarımızdaki sevgisini bütünüyle söze ve satıra dökmekten aciziz. Kelimelerimiz kırık dökük, ifadelerimiz kusurlu kalmakta. Mevlidini vesile edinip kendimizde bir cesaret bularak bu yazıyı kaleme ve kâğıda düşürdük ki yazana ve okuyana kıyamette şefaate sebebi ola.

EVLİLİKTE GÜÇ MÜCADELESİ VE DEĞİŞTİRME ARZUSU

■ **Cihan ULUÇ**
Psikolog

Nikâh törenlerinde nikâh memurunun sorusuna “evet” derken çiftlerin önce davranıp birbirinin ayağına basmaya çalışması gelenekselleşmiştir. Zaman zaman mizahi görüntüler ortaya çıkarsa da bu sembolik an, ilişkilerdeki önemli bir meseleye işaret eder: güç savaşı ya da güç mücadelesi.

Evlilikle alakalı tüm süreçler gözden geçirildiğinde çok sayıda tercihin yapıldığı, pek çok kararın verildiği görülür. Çiftler bir araya geldikten sonra söz, nişan, düğün, ev düzeni, semt seçimi, boş zaman aktiviteleri, paranın değerlendirilmesi, başka ailelerle ilişkiler, çocukların yetiştirilmesi gibi her birinin icra edilirken çok sayıda seçeneğin olduğu ve bunlardan birinde karar kılınması gereken meseleler bütünü ile karşı karşıya kalır. Önemli bir soru çiftin gündemine oturur: Kimin sözü geçecek, kimin dediği olacaktır? Kimi çiftler bu dönemleri ve karar anlarını ittifak hâlinde atlatırken kimi

çiftler için ise bu dönem ayrı düşmenin ve krizlerin habercisi olabilir.

Güç Mücadelesinin Geçmişten İzleri

İçinde büyüdüğümüz aile modeli, yeni kuracağımız ilişkinin temel örüntülerini etkiler. Ailede rollerin nasıl paylaşıldığı, kararların nasıl alındığı, seçimlerin kim tarafından yapıldığı gibi hususlar, kurduğumuz evlilik ilişkisindeki tutumlarımızı etkiler. Örneğin annesinin babası tarafından ezildiği, hor görüldüğü anları izleyerek büyüyen bir kız çocuğu, “Eşime karşı kendimi asla ezdirmeyeceğim.” gibi bir motivasyonu evliliğine taşıyabilir. Yine hiçbir şeye karışmayan, etkisiz eleman olarak koltuğunda oturan bir baba ile büyüyen bir erkek çocuğu, büyüdüğünde “Asla babam gibi biri olmayacağım.” saikiyle hareket edebilir. Geçmişten öğrenilen ve yeniden başa gelmemesi için titizlenilen o durumlar bir süre sonra çiftleri aşırılaşmaya ve

uçlara savrulmaya götürebilir. Örnekte bahsettiğimiz hanımefendi, kendimi asla ezdirmeyeceğim derken eşinin son derece meşru olan istek, talep ya da bazı yakınmalarına karşı duyarsız ya da tepkisel yaklaşabilir. Gerçekten özür beklenen, telafi gerektiren durumlarda dahi bunu bir ezilme ya da aşağı görülme durumu olarak algılayıp hatalarıyla ilgili sorumluluk almakta zorlanabilir. Beyefendi örneğinde ise babası gibi pasif olmamak pahasına, eşinin ya da diğer aile üyelerinin her işine karışırken aşırı müdahaleci bir tutum takınabilir. Bu da bir sınır ihlali olduğu için aile üyeleri arasında çatışma ve huzursuzluk kaçınılmaz olur.

Güç Mücadelesinin Tetikleyicilerinden Biri: Değiştirme Arzusu

Değişmek, özellikle bir alışkanlığı değiştirmek oldukça kompleks bir süreçtir. Kimi insanlar değişime daha açıkken kimileri daha dirençlidir. Genelde içsel ya da dışsal sebeplerden ötürü değişmeye çalışırız. Eşimiz bir huyumuzdan ya da davranışımızdan memnun değildir, değiştirmeye çalışırız. Kendi kilomuzdan memnun değilizdir, diyetle başlarız. Genelde sürekli dile getirilen bir değişim beklentisi, karşı tarafta olduğu hâliyle kabul edilmediği, eksik ve kusurlu görüldüğü izlenimini uyandırır ve ilişkideki güvensizliği tetikler. Eksik görülen taraf, bir süre sonra dengeye gelebilmek adına eşinin kusurlarını görmeye ve bunu dile getirmeye başlar. Böylece evlilik

ilişkisi tarafların birbirini kabul etmediği, sürekli değiştirmek adına enerjilerini tükettikleri bir cenk meydanına dönüşür.

Güç Yönetimi İle Beraber Ortaya Çıkan Modeller

Bir Tarafın Diğerine Tamamen Uyumlandığı Model:

Bu örüntüde belirleyici olan, seçimleri ve yönetimi sadece bir eş yaparken diğeri alınan kararlara tamamen uyumlanır. İlk bakışta her şey yolunda gibi görünür. Fakat bu modelde bir süre sonra iki risk belirebilir. Birinci risk, uyumlanan tarafın bir süre sonra hiçbir seçimde dahil olmadığı için kendini yok gibi hissetmesi ve buna karşı karşıt tepkiler (öfke, alaycılık, tahammülsüzlük vd.) geliştirmesine sebep olabilir. Normalde uyumlu olabileceği, kabul edebileceği durumları bile inat duygusuyla ya da bir irade ortaya koymak amacıyla yokuşa sürebilir, çıkmaza sürükleyebilir. Ya da doğrudan bu duruma karşı tepki veremeyip pasif agresif bir tutum da gösterebilir. Pasif agresif tutumlar, zarar vermenin (kişinin hem kendisine hem karşısındakine hem de ilişkisine) bir diğer yoludur. İkinci risk ise sürekli olarak yöneten ve her şeyi belirleyen taraf, bu ilişkide bir süre sonra kendini yalnız hissedebilir. Karşıda bir muhatap göremez ve tek kişilik bir ilişki yaşıyormuş duygusuna kapılabilir.

İki Tarafın da Kendi İsteğinde Direttiği Model:

Bu model çıkmaz sokak sendromu barındırır. Çift bir türlü karar verip yol alamaz, olduğu yerde sayar. Gerginlik yüksektir.

Seçim yapılması gereken, karar verilmesi icap eden her mesele bir krizin habercisidir. Dolayısıyla bir süre sonra taraflarda ilişkiye dair bezginlik, yorgunluk ve umutsuzluk duygularına yol açabilir.

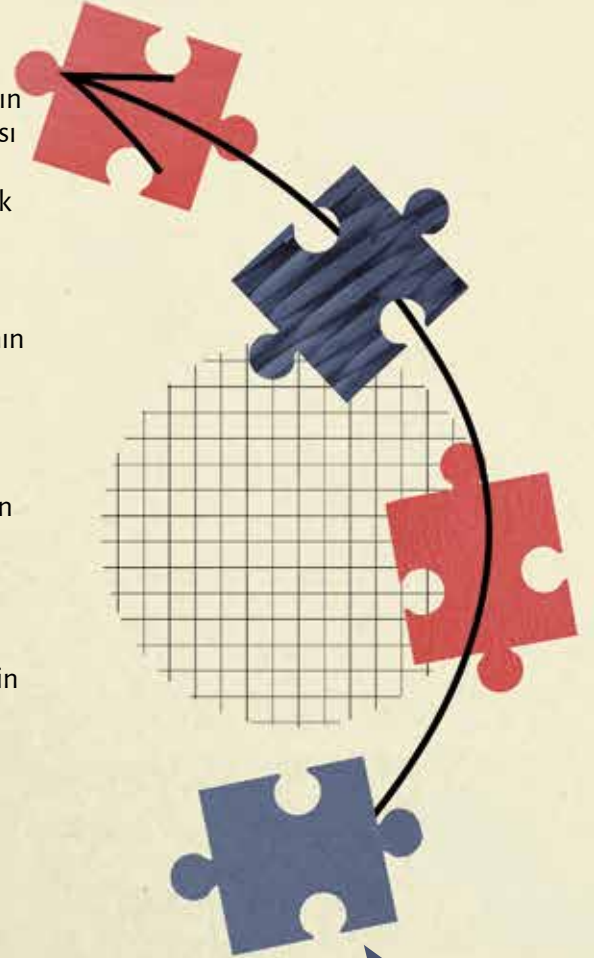
Demokratik Model: Bu modelde bir denge vardır. İki tarafın da istekleri dinlenilir ve ciddiye alınır. İstek ve talepler daha dengeli bir şekilde gerçekleştirilir. Örneğin eşlerden biri hafta sonu bir orman kampına gitmek, diğeri ise şehirde bir yerleri gezmek istiyor ya da tatili evde geçirmek istiyor. Bu durumda bir hafta sonu bir tarafın isteği gerçekleştirilirken diğer hafta sonu ise diğer eşin isteğine göre planlanabilir. Her zaman yüzde yüz bir karşılıklılık olması da şart değildir. Yine demokratik model başlığı altında değerlendirilebilecek diğer yaklaşım ise bazı alanların taraflar tarafından paylaşılması ve o alanların yönetiminin o eşte olmasıdır. Örneğin mutfak ile ilgili alışveriş kararları hanımefendi tarafından verilirken hafta sonunun nasıl değerlendirileceği ya da paranın nasıl yönetileceği beyefendi tarafından belirlenebilir.

Rakip Değil Ekip Anlayışı

Aynı takımda oyuncular zaman zaman farklı roller üstlenirler. Takımda her zaman eşitlik mümkün olmasa da adil bir paylaşım ve karşılıklılık hâli vardır. Takımdaşlar birbirlerinin açıklarını aramak, yıkıcı eleştiriler yapmak yerine tam tersi destekleyici tavırlar gösterirler. Evlilik de bir takım oyunudur.

Evlilik Her Zaman Tüm İsteklerimizin Gerçekleştiği Oyun Değildir

Evlilikte her zaman her şey istediğimiz gibi olmayabilir. Sadece evlilik değil dünya da böyle bir yerdir. Ayrıca bizim isteklerimiz ve taleplerimiz bizim için ne kadar önemli ise aynı şekilde eşimizin istekleri de onun için aynı değerdedir. Zaman zaman kontrolü alırken zaman zaman da bırakmamız gerekir. Aksi hâlde bu durum evlilikte dengeyi bozar. Bu yüzden empati yapmak, tek kişilik bakıştan çift kişilik bakışa geçmek, eşimize saygı duyan ve onun isteklerini önemseyen bir tavır sergilemek olgun, tatminkâr ve huzurlu bir ilişkinin olmazsa olmazlarındandır.

OKULA UYUM SÜRECİ

■ **Hatice TOPKARAOĞLU**

Klinik Psikolog

Takvimlerin eylülü göstermesiyle çocuklu ailelerde okul mevsimi başlar ve her evi tatlı bir heyecan sarar. Öyle ki eylül, bu aileler için yeni bir yılın başlangıcı gibidir. Okul başlangıcı bazı ailelerde heyecan uyandırırken bazıları için kaygı kaynağı olabilir. Çocuğun okula alışabilmesi, ebeveyninden ayrılabilmesi ve sabahları sorunsuzca okula gidebilmesi gibi konular bu ailelerde endişeye yol açabilir.

Ebeveynler için çocuk büyütmenin zorlu dönüm noktalarından biri de okula başlama dönemidir. Okul seçimi, çocuğun okula oryantasyonu, ebeveyninden ayrılması, akran uyumu, ders başarısı ve ödev sorumluluğu gibi pek çok konu, çocuğun okula başlamasıyla birlikte gündeme gelir. Günümüzde ebeveynlerin bu süreci hem çocuk hem de kendileri için en stressiz şekilde yönetmeye çalıştıkları gözlemlense de bu dönemde çocukların kaygı duyması oldukça normaldir.

Ayrılık kaygısı, sevilen ya da bakım veren kişiden ayrı

kalındığında hissedilen yoğun tedirginlik ve huzursuzluk hâlidir. Çocuklarda genellikle anaokulu ya da ilkokula başlangıç döneminde görülen bu kaygının çeşitli sebepleri olabilir. Çocuklukta yaşanan travmatik deneyimler, güvensiz bağlanma, terk edilme, ameliyat geçirme, genetik yatkınlık, aile içi problemler veya çocuğun gelişimsel olarak ayrılığa hazır olmaması ayrılık kaygısı riskini artırmaktadır.

Okul fobisi, çocuğun okula gitmeye karşı hissettiği yoğun korku ve isteksizlik hâlidir. Genellikle bakım veren kişiden ayrı kalma korkusu sonucunda ortaya çıkar. Okula ve okulun getirdiği sorumluluklara karşı yoğun korku; ebeveyninden ayrılmak istememe, okula gitmekten kaçınma ya da okul aktivitelerine katılmama şeklinde gözlemlenebilir.

Bu güçlüklerin yanı sıra, ara yaş dönemindeki çocuklarda okul reddi ile de karşılaşılabilir. Daha önce okula giderken herhangi bir sorun yaşamayan bir çocuğun aniden okula gitmek istememesi, stres davranışları sergilemesi

ve buna bağlı olarak okula gidememesi “okul reddi” olarak tanımlanır. Okul reddi, ebeveyn ve öğretmenler tarafından mutlaka incelenmelidir. Çünkü daha önce sorun yaşamayan bir çocuk aniden okula gitmek istemiyorsa kontrol edemediği bir durum söz konusu olabilir.

Çocuğun okul reddi yaşamasının altında şu sebepler yatabilir:

- Öğretmen değişikliği
- Okula uzun ara verdikten sonra adaptasyon problemleri
- Akran zorbalığı
- Aile içi problemler
- Kardeş doğumu
- Okulda stres yaratacak durumlar

Gerek ayrılık kaygısı gerek okul fobisi gerekse okul reddi yaşayan çocukların ebeveynlerinin kendi kaygı düzeylerini yönetmeleri, çocuklarının duygularına anlayışla yaklaşmaları, okul-ebeveyn iş birliğine açık olmaları ve gerektiğinde uzman desteği almaları önemlidir.

Çocuk için şartlar uygun olduğunda doğumdan sonraki ilk yılların ebeveynle geçirilmesi, ilk bakım verenlerin anne ve baba olması kıymetlidir. Güvenli bağlanma, sağlıklı fiziksel gelişim ve temel alışkanlıkların edinilmesi sabit bir bakım verenle mümkün olur. Ancak çocuk gelişiminde bağlanma kadar ayrışabilme de önemlidir. Ebeveyniyle

güvenli bağ kuran bir çocuğun zaman içinde akranları ve diğer yetişkinlerle ilişki kurabilmesi sosyal gelişimin önemli bir parçasıdır.

Günümüzde okul öncesi eğitim, şartlar uygunsa 2-3 yaş itibarıyla önerilmektedir. Yaşına uygun dil gelişimine sahip, yönergeleri anlayabilen, kendini ifade edebilen, tuvalet alışkanlığını edinmiş, ebeveyninden kısa süreli ayrılıkları deneyimlemiş ve ayrışma becerisi gözlenen çocukların okula hazır oldukları söylenebilir.

Okul Seçerken Kendinize Sorun:

- Okul seçimindeki beklentim tam olarak ne?
- Okulun çocuğa yaklaşım tarzı içime sindi mi? Çocuk merkezli bir okul mu?
- Eğitim anlayışını beğendim mi?
- Ulaşım şartları bizim için uygun mu? (Uzun yol, motivasyonu olumsuz etkileyebilir.)
- Okulun fiziki şartları çocuğum için uygun mu?
- Okul güvenli mi?
- Öğretmenlerin eğitim düzeyi, öğretmen sayısı ve branş dersleri beni tatmin etti mi?
- Beslenme programı nasıl?
- Maddi olarak bize uygun mu?
- Oryantasyon süreci nasıl yönetiliyor? Çocuğumun yapısına uygun mu?

Bu sorulara vereceğiniz cevaplar, doğru okulda olup olmadığınızı görmeyi

sağlayacaktır. Tam anlamıyla gönlünüze göre bir okul bulamayabilirsiniz; ancak güvenemediğiniz bir yere çocuğunuzu emanet etmek, hem sizin bırakma sürecinizi hem de çocuğunuzun uyumunu zorlaştıracaktır.

Çocuğunuz İlk Kez Okula Başlıyorsa:

- Okulu birlikte gezebilir, çocuğunuza tanıtabilirsiniz.
- Okulun ve öğretmenin adını öğretebilir, rutinleri anlatabilirsiniz.
- Okul alışverişini birlikte yaparak aidiyet duygusu oluşturabilirsiniz.
- Günlük rutini tablo hâlinde çizip anlatabilirsiniz. (Sabah seni ben götüreceğim, şu saatte alacağım gibi...)
- Giyeceği kıyafetleri ve çantasını birlikte hazırlayabilirsiniz.
- Öğretmenin onu heyecanla beklediğini, yeni arkadaşlar edineceğini vurgulayabilirsiniz.

Çocuğunuz Uyum Sürecinde Yoğun Kaygı Yaşıyorsa:

- Öncelikle çocuğunuzun zorlandığını anlamaya ve ona anlayış göstermeye özen gösterin.
- Kendi kaygınızı yönetmeye çalışın; çünkü çocuk, ebeveynin kaygısını yansıtır.
- Bu sürecin geçici olduğunu unutmayın. Çocuğun sabırlı ebeveynlere ihtiyacı vardır.

- Ayrılma sürecini okul-öğretmen iş birliğiyle, çocuğun ihtiyaçlarını gözетerek yönetin.
- Çocuğu hazır olmadan ve habersiz şekilde okulda bırakmak güvensizlik yaratır. Ayrışma kademeli olmalıdır.
- İlk gün yarım saat, ertesi gün bir saat, sonraki gün öğlene kadar gibi süreleri aşamalı uzatabilirsiniz.
- Hangi ebeveynle daha kolay ayrılıyorsa onunla okula gitmesini sağlayabilirsiniz. (Örneğin anneyle zor ayrılıyorsa babayla okula gitmek daha kolay olabilir.)
- Çocuğunuzun bu süreçteki başarılarını mutlaka takdir edin.
- Bir ay geçmesine rağmen ayrışmada güçlük devam ediyorsa bir çocuk psikoloğundan destek almayı düşünebilirsiniz.

ÇEŞME BAŞI

■ Şerife DOĞAN

Yaz sığağı köyün içine çökmüş, temmuz ayının en sıcak günleri yaşanıyordu. İbrahim, rahmetli Helime ninesinin “Ağustos ayında sıcaklığın beli kırılır, havalar gevşer hatta 15’i yaz 15’i kış geçer.” sözlerini hatırladı. Ağustos gelse belki biraz nefes alırsız diye düşündü. Onu boğan sıcaklık mıydı hayat mı anlayamıyordu. Geçen yaz vefat eden Helime ninesini çok özlediğini fark etti.

İbrahim’in babası Nafi köyde pek seilmeyen, huysuz, kavgacı bir adamdı. İki ağabeyi vardı ve babasının istediği gibi hoyrattılar. İbrahim ise babası ve ağabeyleri tarafından korkak, beceriksiz olarak sıfatlandırılırdı. Babası onun, ağabeylerinden farklı mizaçta olmasına çok kızardı. Kötü, saldırgan olmalıydı. Bu özellikler de tuttuğunu koparmak olarak cesaret kelimesinin altında pazarlanıyordu. Oysa İbrahim nahifti, yalnızca kendisiydi.

İçinde bastırıldığı çıgılları vardı İbrahim’in. Ben neden sevilmiyorum, sorusu beynini kemiriyordu. Oysa yaşamak sadece bir varlık hâli değildi. İnsan sevilmek, değer görmek istiyordu. Babasının ağabeyleriyle olan

muhabbetine imrenerek bakardı. Onlar İbrahim’i içlerine almazlar, geri tutarlardı. Annesi durumun farkındaydı ve İbrahim’i de kaybetmemek için gözü üzerindeydi. Diğer iki oğlunun doğru yola dönmesi için dilinden dua eksik olmazdı.

O sabah annesi Hanife, yanına iki komşu kadını alıp mercimek yolmak için erkenden tarlaya gitmişti. Babası ayçiçeği tarlasını sulayacaktı. Köyün en büyük çeşmesinin suyu sıra ile tarlaları sulardı. O gün sulama sırası alt komşuları Hüseyin’deydi ama Nafi için bunun bir önemi yoktu. Kavgacı gürültü her türlü suyu alırım diye aklından geçirdi. Ee, ne de olsa o ali kıran baş kesendi. İbrahim her zamanki gibi babasının arkasını önünü kovalıyor, verdiği her işi eksiksiz yapmaya çalışıyordu. Ne çok isterdi babasının başını okşamasını, onunla gurur duymasını ama gel gör ki babası için sanki varlığı bile yüktü. O gün İbrahim’in görevi ahır temizlemektir. Kürekle ahırın tabanını temizliyor, hayvanların yemini veriyordu. Evleri çeşmeye yakın olduğu için çeşme başındakilerin sesleri her zaman duyulurdu. İbrahim birden seslerin arttığını fark

etti. Babasının kalabalıktan gelen sesini hemen tanıdı. Küreği kenara bırakıp kayalığın dibindeki çeşmeye koştu. Babası komşuları Hüseyin’le kavgacı ediyordu. Hüseyin, “Sıra benim Nafi Abi” diye laf anlatmaya çalışıyordu ama Nafi’yi ikna etmek mümkün değildi. “Yarın işim var benim, bugün sulayacağım.” diyordu. Elindeki kürekle su yolunu kendi tarlasına giden

yola çeviriyordu. Hüseyin, hak hukuk bilmez komşusu Nafi'den kendisinden umulmadık şekilde hakkını arıyordu. Bir anda kavga büyümüş, köy ahalisi çeşme başına toplanmıştı. Köylü iki tarafı da ayırmaya çalışıyordu. Fakat Nafi sözünün üstüne söz söylenmesini hazmedemiyordu. Haksız olması umurunda bile değildi, bugün o sulama yapacaktı,

daha ötesi yoktu. Kafasında kaynayan su taşmıştı. Nafi gözünün ucuyla İbrahim'i gördü, el etti, yanına çağırdı ve "Kapının ardındaki tüfeği kap gel." dedi. İbrahim bu emri hiç sorgulamadan eve doğru seğırtti. Tüfeği aldı, taktı omzuna, koşarak gitti çeşme başına. Nafi işaret etti İbrahim'e Hüseyin'e ateş etmesi için. On dört yaşındaki İbrahim, babası tarafından

böyle büyük bir görev verildiği için içten içe mutlu oluyordu. Nihayet muhatap alınmıştı. İbrahim'in içindeki ses ateş ederse babasının gözünde kahraman olacağını, ağabeylerinin gördüğü değeri kendisinin de göreceğini söylüyordu. Ama diğer ses, yapma sakın, kıyma bir cana, babanın her zamanki zorbalığı bu, diyordu. Tereddütte kalmıştı, ateş etmeli miydi

yoksa tüfeği atıp kaçmalı mıydı? O anda büyük ağabeyi ile göz göze geldi "Haydi İbrahim bir işe yara, çek tetiği!" diye bağıyordu. İbrahim o kargaşa arasında Hüseyin'e yaklaştı ve tam sırtından nişan aldı. Bir anda elini tetikten çekiverdi. Çıkan patlama sesinden kayalığın üzerindeki kuşlar uçtu, anlam yitti, bütünlük dağıldı; etrafa anlar, sesler, çığlıklar, saçıldı. Zaman durdu sanki, herkes dehşet içinde İbrahim'e bakıyordu. Nafi'nin yüzünde, bana karşı gelene işte böyle yaparım, diyen gururlu bir ifade vardı. İbrahim'in nutku tutulmuştu, tüfeği yere attı, evlerine doğru koşmaya başladı. Koştu, koştu, samanlığa girdi. Başını kollarının arasında tutarak hıçkır hıçkır ağlıyordu. İbrahim bir cana kıymıştı. Hüseyin'in küçük çocukları vardı. Şimdi onlar ne olacaktı? Annesinin yüzüne nasıl bakacaktı? Ya Rabbi, ben ne yaptım, diye feryat ediyordu. Büyük ağabeyi arkasından gelmiş, "Korkma, yaşın küçük, çok ceza almazsın." gibi laflar ediyordu. Bir cana kıymaktan, isminin başına katil kelimesi gelmesinden büyük ceza mı olurdu.

İbrahim'in acısı annesini yataklara düşürdü. Suçsuz bir adamın günahına girildiğine mi yansın yoksa bıyıkları yeni terlemiş güler yüzlü İbrahim'in hayatının kararmasına mı yansın bilmiyordu. Hanife birkaç defa hapishaneye ziyarete gidebildi. Zaten İbrahim annesinden başka kimseyle görüşmüyordu.

Babası ve ağabeyleriyle görüşmeyi reddediyordu. Annesiyle görüşmelerinde sürekli hapishaneye görevli gelen Kazım Hoca'dan bahsediyordu. Hoca, bol bol tövbe etmesini, Rabb'imizin af kapısının hep açık olduğunu söylüyordu, yeni sureler ezberletmişti. Hapiste kitap okuyordu ama hayatta yaşananların kitaplardan daha saçma olduğuna karar vermişti. Kazım Hoca, içi kötülük dolu bir babadan kabul görebilmek için hayatını mahveden gencecik İbrahim'e çok üzülmüştü. Aynı yaşta Bekir isminde oğlu vardı. İbrahim, konuşmazsa yok olacağını zannettiği dertlerini

Kazım Hoca'ya açmış, o da merhem olmaya çalışmıştı. Her görüştüklerinde, "Benim köyüme gel, yeni bir hayat kuralım sana." derdi. Hocanın da emekli olup memleketine dönmesine az kalmıştı.

Gel zaman git zaman sayılı günler geçmiş, İbrahim tahliye olmuştu. Hapishanedeyken annesinin ölüm haberini almıştı. Babasını da, ağabeylerini de görmek istemiyordu. Hapisten çıktığı gün akşam karanlığında mezarlığa gitti. Kimseyle karşılaşmaya takati yoktu. Önce annesinin mezarını ziyaret etti. Ezberlediği sureleri okudu, ağladı, konuştu,

dertleştı. Sonra canına kıydığı Hüseyin'in mezarının başına gitti, daha çok ağladı, hıçkırdı. Tekrar tekrar tövbeler etti. Pişmanlık ateşi içini yakıyordu fakat heyhat, en büyük günahlardan birini işlemişti.

Hapisteyken bol bol düşünmüştü. Kötü anılarla dolu memleketinden ayrılması gerekiyordu. Geçmişini arkaya almadan ilerleyemeyecekti. Hapishanede onu ayakta tutan umuttu; iyi bir insan olma umudu. Kazım Hoca'nın dediği gibi bundan sonraki hayatında düzgün yaşamalıydı. Her şeyi aynı anda çözemezdi, zaman lazımdı. Gitmekle kendinden kaçıp kurtulamayacağını da biliyordu. Nereye gitse yürek yangını birlikte gelecekti. Bambaşka coğrafyada yaşayan Kazım Hoca'nın köyünün yolunu tuttu. Helime ninesinin, yılanlı bel kıvrımı diye tarif ettiği dağ yolundan son kez geçti. Hapisteyken adresini yazıp vermişti hoca. Kapım sana her daim açık demişti. El emeği yaptığı boncuktan hediyeliklerin satışından kazandığı bir miktar parası vardı. İnsanoğlu bazen var olduğu aile ile çok farklı düşebilir, kaynak su ile ırmağın akışı değişebilirdi.

Kazım Hoca emekli olunca memleketine dönmüştü. Hocalığı hep aşkla, şevkle yapmıştı. Hapishanedeki göreve de gönüllü olmuştu. Tek amacı bir yüreğe dokunmak, bir kalbi kazanmak, bir karanlığı aydınlatmaktır. Yaşadığı topluma kör değildi. Meslek hayatında çalıştığı şehirlerde çok sevilmiş, iz

bırakmıştı. Kendi ailemizin dışında bir dünya, parçası olduğumuz bir toplum var düşüncesiyle hareket ediyordu. Ev halkına uzun uzun anlatmıştı İbrahim'in hikâyesini. Onlar da çoktan benimsemişti İbrahim'i.

İbrahim kültürü, rengi, dokusu bambaşka bir eşiğe geçmişti. Kazım Hoca'nın kurak köyünün topraklarına çok şaşırmıştı. Oysa memleketinin bereketli toprakları vardı. Ne eksen fazlasıyla ürün alırdın. Acıları dayanılır kılmak, kederini azaltmak için Anadolu'nun farklı bir coğrafyasını yurt edinmek için çabalıyordu. Anadolu'nun kadim insanı, temiz mayası sahip çıkmıştı İbrahim'e. Her geçen gün köy halkına alışıyor, ruhunun yeşerdiğini hissediyordu. "Yelen kuş aç kalmaz." derdi yine Helime ninesi. Belki nehri yeniden akıtmak, geçmişi silmek mümkün değildi ama çalışıyor, çabalıyordu.

Sabahın ilk ışıklarıyla Bekir'le birlikte tarlada buğday biçeceklerdi. Arazi engabeli olduğundan biçerdöver giremezdi, elle yapılması gerekirdi. Güneş neşe, umut getirmişti İbrahim'e. İçindeki fırtınaları çok çalışarak dindirmeye çalışıyordu. Öğle vaktinin geldiğini ezan sesi ile anladı. Tarlanın köşesindeki çeşmeye gitti, abdest aldı, namazını kıldı. Gözyaşları içinde bolca tövbe istiğfar etti. Bu ıssız coğrafyada kendisine âdeta vaha bulmuştu. Zaman onu büyütülmüştü. Köyündeki çeşmenin sesi hatırasından eksik olmuyordu. Sesleri

duyuyor, işitiyor, hayalleri esneyip daralıyordu. Bazen bir kuş bazen bir evin çatısı köyünü hatırlatıyordu. Hafızada izi kalanlar sadece güzel anılar olsaydı sorun yoktu ama mahzende bekleyen kederli düğümler de vardı. Geçmişin izi sızmak için tetikte beklese de o geçmişin derin sularında bugününü boğmak istemiyordu. Tarlaya yeniden döndü ekinleri biçmeye devam etti. Rabb'ine şükretti kendisine verdiği bu yeni yaşam için. Bir kitapta "Herkesin, her işin, her ailenin ve her toplumun bir 'altın çağı' mutlaka olur. O güzel çağa ulaşmak için epey merhaleler, fırtınalar, kışlar filan da atlatılıyor ama hepsi hayatın olağan akışının ta kendisidir zaten." diye bir cümle okumuştı. Meğer beklediği o çağ hayatın kendisiymiş. Göğsünde yanan alevi başka topraklarda susturmaya çalışıyordu. Hissediyordu, güzel günleri olacaktı. Bir ses, bir anlam gelmişti hayatına. Değer gördüğü bu topraklarda kök salmak istiyordu. Kapısını açınca mutlu olacağı bir yuva kurmak istiyordu. Zaman çarkında kirli bir rüzgâra kapılmadan, emek emek ilerliyordu. İnsanoğlu suyla yazılmış bir hayata sahipti. Dalgalı başlayan yıllar dingince devam ediyordu. Kalbindeki pişmanlık hiç geçmiyordu. Belki de aydınlığı kullanmaktaki marifeti karanlığa hâkimiyetinden geliyordu. Geçmişin külfetinde ezilmeden yeninin hikâyesinde sakince yol alıyordu İbrahim.

ESEN YAŞAR KENDİNE BASKIN ÇIKAN

■ Gülşen ÜNÜVAR

Dinle Yankı...
Kâğıdın bir gökyüzü
gibi açılıp mürekkebi
buyur ettiği o

hürmete şayan andan sana
selam olsun. Anların hatırına
koskoca bir ömür tükettiğimiz
şu dünyaya da selam olsun.
Kahrımı çeken şu naçiz
bedenime, kâh doluya kâh
boşa koymaktan yorulmayan
şu gönüllerimize selam olsun.

Nasılsın evlat? Sağlığın
sıhhatin dilerim yerindedir.
Gönlün, ömrün, sana sen
olmayı öğretecek olan
yılmaz umudun dilerim
hoştur. Mektuplarım sana
nice zaman sonra ulaşır,
onları nice zamanda okursun
bilemiyorum. Benim işim
yazmak, senin esenliğini
dileyerek yazmak ve dün
insanlığını yarına aktarmak.

Beni soracak olursan uçan
kuştan hâlliceyim; kâh uçar
kâh konarım. Kanatlarımı
öyle güçlü hissederim ki
cihanın ta öteki ucuna uçma
gayretini kendimde bulurum.

Kimi zaman derman kalmaz
tüylerimde de bir ağacın duru
dalında öylece yorulurum.
Ürkek ötüşlerim olur bazen,
can korkusu zinhar değildir
bu evlat; sesime ses veren
olsun da cihandan ümidimi
kesmeyeyim seslenişidir.
Ses varsa umut vardır. Ses
varsa gaye vardır, çaba vardır,
medet vardır, tecelli ve dahi
teselli vardır. Ses ki kulakla
duyulmasına ne hacet. Biz
kulağıyla duyanlardan, gözüyle
görenlerden değiliz evlat. Biz
sezenlerdeniz; nasıl ki bugün
bir yerlerde şu yazdıklarım
vasıtası ile varlığımdan
haberdar nice gönüller
olduğunu hissediyorsam,
nice gönüllerden sesime ses
veriliyorsa işte bizlere kulak da
budur göz de.

Açık denizlerde yüzen bir balık
olurum bazen. Balık dediysem
öyle ufak, kolay lokma
cinsinden değil. Duyarım
ki içlerinden en irisi balına,
suları yara yara ummanlara
hükmeden bir balık imiş.
Ömrümde hiç deniz görmedim

ben ama havsalamda büyükçe
bir balınayım işte; suyun
altında yaşayan tüm canlıları
sevmeye yetecek büyüklükteki
kalbine meftunum belki de.
Su dünyasını ürkütmekten
çok yüreğim kadar büyük ve
geniş adalet damlacıklarını
serpme hayaliyle süzülür
dururum tuzlu sularda. Ürkek
yüzüşlerim olur yine; küçük
avların peşine düşüp karaya
oturma kaygısı değildir bu. Tiz
seslenişlerimi duyuramazsam
da kuytuda kalmış nice im
bekleyenler ya sevgiden
ümidini keserlerse endişesidir.

Azametimi, gücümü kötüye
kullanma düşüncesi de
bazen uykularımı kaçırır.
İnsan çiğ süt emer de balık
çiğ sularda yüzmez mi? Yüzer
elbette; hırsına yenilme,
iriliğine güvenme ihtimali
her zaman vardır. Fakat
buna çare de vardır; köstek!
Atalarımız bu konuda uzun

İklim iklimdir insan,
bir günü bir gününe
uymaz. Makbulü
de bu değil midir
zaten? Mevsimden
mevsime girmeyen
dağ, yeşilden sarıya
dönmeyen bağ, histen
hisse düşmeyen sağ
nasıl olur da iyiyi
kötüden ayırt eder?

uzadıya nasihatler etmiş, meseller anlatmış, faydalarını vurgulamıştır. İnsan, hırslarına, heveslerine, hayallerine, öfkesine, gücüne, kibrine köstek vurmalı ki başı selamete ersin. Kederden dem vurmaz yanında kösteği olan. **Esen yaşar kendine baskın çıkan***

İster bir kuş ol, kanadına güven ister açık denizlerde devasa bir balık; sesini duyurmak gayesiyle mübah bellersen her yolu, kanat da yalan olur yüzgeç de. Ne uçmanda keramet kalır ne yüzmende. Armağan bellediğin kudreti hayırlı erekler peşinde vakfemek, sana geri gelecek en büyük yankıdır. Sevgiyse sevgi, hürmetse hürmet, adaletse adalet, şikâyetse şikâyet...

Her mektubumda söylediğim gibi evlat, ben senden eminim, sözlerimin doğru ellerde yoğrulduğunu sezerim diye. İşte bundandır; ne yaptıysam, ne söylediysem yankısı aynen döner bana. Bir dağ durur karşımda; önü bahar, ardı güz. Ay döndü mü bu kez bir tarafı zemheri bir tarafı yaz. İklim iklimdir insan, bir günü bir gününe uymaz. Makbulü de bu değil midir zaten? Mevsimden mevsime girmeyen dağ, yeşilden sarıya dönmeyen bağ, histen hisse düşmeyen sağ nasıl olur da iyiyi kötünden ayırt eder?

Diyeceğim o ki hayatta her şeyin bir yankısı vardır; iş, duyabilmekte. Ama her zaman kulağınla değil!

Gecenin karanlığında çalıda tünemiş kuşun ürkekliğini

ve açık denizlerde yolunu yara yara ilerleyen balınayı hiç unutma. Kalplerinin ve cüsselerinin büyüklüğü her ne kadar farklı olsa da taşıyacakları sevginin onlara yük getirmeyeceğini hatırla. Yaşadıkları korkunun can korkusuyla hiç ilgisi olmadığını, sadece seslerini duyurma çabasıyla yanıp tutuştuklarını hatırla. Küçük bir kuşun dev hayallerini, devasa balınanın hassas yüreğini hatırla. Ne zaman ruhum daralsa ben öyle yapıyorum.

Belki de şu an içinden şu soru geçiyordur evlat: Neden, niçin böyle bir görev addettin kendine; kim sana böyle bir sorumluluk yükledi?

Allah bilir evlat! Allah bilir...

Bugüne kadar sana yazdıklarımı hiç geri dönüp okumadım. Düzeltme gereği duymadım, ya yanlış anlarsa diye tereddütte kalmadım. İstedim ki kalemimden ve

gönlümden çıkan düşünceler, sözler sana doğrudan ulaşsın. Hatalıysa hatasıyla. Çelişkiliyse çelişkisiyle. İçtense içtenliğiyle ve yanlışsa yanlışlığıyla. Çünkü bunların her biri birer öğretmen bizim için.

Bu mektubumu da diğerleri gibi bir çırpıda yazıp zarfa koyacağım evlat. Nakış gibi işlediğim kelimelerime iyi bakacağından şüphem yok. Kusur aramayacağından, bahane yakıştırmayacağından, kulp takmayacağından da... Zira biz ki esen yaşama gayesinde bir avuç yankıyız.

Kendine hoş bakasın evlat. Selametle...

***Kutadgu Bilig**

DRONE TEKNOLOJİSİ

■ Meryem KILIÇ

İnsansız hava araçları olarak bilinen drone'lar, günümüz teknolojisinin önemli gelişmelerinden biridir. Drone teriminin ilk kullanımının 1935 yılında radyo kontrollü "Queen Bee" isimli çift kanatlı bir uçağın tam boyutlu şekilde yeniden tasarlanmasıyla ortaya çıktığı düşünülmektedir. Başlangıçta yalnızca savunma sanayisi ve askerî alanlarda kullanılan drone'lar daha

sonra kamu hizmetlerinden bireysel hobilere kadar geniş bir yelpazede hayatın her alanında kullanılan bir araç hâline gelmeye başlamıştır. Yapay zekâ destekli yazılımlar, sensörler ve termal kameralar gibi teknolojilerle donatılan bu araçlar; hava fotoğrafçılığı, tarım, arama kurtarma, afet yönetimi, sağlık lojistiği, kargo taşımacılığı, şehir planlaması ve

çevresel izleme gibi günümüzde sayısız alanda kullanılmaktadır.

Drone'ların bu kadar geniş bir alanda kullanılmasının nedenleri çok yönlü ve erişilebilir olmasıdır. Bu nedenle hem profesyonel kurumlar için hem de hobi amaçlı kullanıcılar için neredeyse herkesin erişebileceği teknolojik araçlar hâline gelmiştir. Uzun ömürlü bataryalarla donatılmış yüksek kapasiteli modeller birçok ihtiyaca yanıt vermekte ve etkin görevde kullanılmaktadır. Drone'ların önemli kullanım alanları özellikle lojistik ve taşımacılık sektörüdür. Teknoloji şirketleri drone'ları kullanarak e-ticaret sektöründe maliyetleri düşürmeyi ve teslimat sürelerini azaltmayı hedeflemektedir. Ayrıca ulaşımın zor olduğu

bölgelerde ve trafiğin yoğun olduğu şehirlerde drone'lar sayesinde müşterilerine daha hızlı ve güvenli bir hizmet sunmayı amaçlamaktadırlar.

Sağlık sektöründe de drone'ların sunduğu katkılar dikkat çekmektedir. Tıbbi malzeme tedarikinde ulaşılması güç bölgelere bu malzemelerin ulaştırılmasını sağlamak için hızlı ve güvenilir sonuçlar vermektedir. Kısa sürede ve daha düşük maliyetlerle ilaç ve ekipman taşınmasını kolaylaştıracak drone teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar, sağlık hizmetlerinin desteklenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu yönüyle drone'lar, lojistik kolaylığın yanında hayat kurtarıcı bir pozisyon da üstlenmektedir.

Drone teknolojisi, veri toplama süreçlerinde sunduğu yüksek hassasiyetle saha araştırmalarında da pek çok avantaj sağlamaktadır. Geniş arazilerde, ulaşılması zor noktalarda yüksek manevra kabiliyeti sayesinde veri iletimini hızlı bir şekilde gerçekleştirmeleri ve gerçek zamanlı analiz yapabilmeleri risk yönetimi açısından önemli avantajlar sunmaktadır. Özellikle orman yangınları gibi doğal afetlerin erken tespitinde ve anlık izlenmesinde gösterdiği performans, drone'ların afet yönetiminde temel bir unsur hâline geldiğini göstermektedir. Öte yandan şehir planlaması, ulaşım altyapısı tasarımı ve mekânsal veri analizi gibi geniş alanlarda etkin kullanılabilmesi verilerin daha düşük

maliyetlerle toplanmasını da mümkün kılmaktadır.

Tarım sektöründe de drone kullanımı üzerine çalışmalar daha verimli ve sürdürülebilir yöntemlerin gelişmesine katkı sunmaktadır. Gelişmiş sensör sistemleri ve yüksek çözünürlüklü dijital görüntüleme sistemleri sayesinde ürün sağlığını izleme, gübreleme, sulama planlaması ve verim tahmini gibi çok daha fazla alanda tarımsal drone uygulamalarından faydalanılabileceği düşünülmektedir. Tarım mahsulleri yüksek verimi koruyabilmek için düzenli gübreleme ve ilaçlamaya ihtiyaç duyar. Bu işlemler geleneksel yollarla veya tarım makinaları aracılığıyla zaman alıcı ve maliyetli olabilmektedir. Drone kullanılarak yapılan ilaçlama ve gübreleme belirli programlarda, rotalarda veya noktasal bir bölgede çalışacak şekilde ayarlanabilmektedir. Böylece drone kullanımı uzun vadede zaman ve maliyet tasarrufu sağlayabilir.

Drone'ların güvenlik ve gözetim alanında da büyük rol oynadığı görülmektedir. Özellikle büyük şehirlerde ve kritik tesislerde izleme, suç önleme, kalabalık alanların denetlenmesi, devriye faaliyetlerinde tercih edilmektedir. Enerji tüketimi açısından uygun olması yanında küçük boyutları sayesinde kolaylıkla taşınabilir ve depolanabilir olmaları da drone'ların pek çok alanda tercih edilmesindeki etkenler arasındadır. Küçük ve orta ölçekli drone'lar hafif bataryalarla çalıştığından mobil

kullanım yönünden de avantaj sağlamaktadır.

Tüm bu özellikleri dolayısıyla drone'lar, günümüz teknolojisinde en çok karşılaşılan ürünlerden biri hâline gelmiştir. Ancak bu teknolojinin hızla gelişmesi ve hayatımızın her alanına girmesi beraberinde bazı sorunları da meydana getirmiştir. Özellikle yanlış ve kontrolsüz kullanımların mahremiyet ve güvenlik ihlali ortaya çıkarabileceği açıkça görülmektedir. Drone kullanımının yaygınlaşması; havaalanları, devlet binaları ve kişisel mülkler üzerinde izinsiz gerçekleştirilen uçuşların neden olduğu krizlere karşı dikkatli olunması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle yasal ve hukuki düzenlemelerin yapılması, siber güvenlik açıklarının kapatılması ve toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Drone'ların kullanımı yalnızca teknolojik gelişmeler yönünden değil etik temeller bakımında da geliştirilmelidir.

Sonuç olarak drone'lar teknik bir araç olmasının yanında bilgiye erişim ve pek çok hizmet alanında büyük bir potansiyel taşımaktadır. Sağlıktan tarıma, ulaşımdan güvenliğe kadar pek çok alanda teknolojinin geleceğini şekillendirme konusunda önemli bir rol üstlenmektedir. Yapay zekâ destekli otonom sistemlerin başarılı örneklerinden biri olan drone'lar, gerekli yasal düzenlemeler yapıldığı ve bilinçli kullanım sağlandığı takdirde birçok alanda güvenli ve verimli katkılar sunabilir.

KUR'AN VE SÜNNET IŞIĞINDA EBEVEYN OLMAK

■ Zehra TUNCEL

DİB Başkanlık Vaizi

Göz aydınlığı olması umuduyla doğan her yavru Rabb'imizin en güzel hediyesidir ve yuvanın mutluluğuna mutluluk katar. Zira evliliğin temel gayelerinden biri neslin devamıdır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s) "... Evleniniz. Çünkü ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim." (İbn Mace, Nikâh, 1) buyurarak evliliğin bu hedefine vurgu yapmıştır.

Çocuklar, ahirette Peygamber Efendimizin (s.a.s.) iftihar vesilesi olması yanında dünya hayatı açısından da çok değerlidir. Evlerin çocuk sesi ile şenlenmesi her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. Çünkü güçlü toplum olabilmenin önemli şartlarından biri, dinamik nüfus yapısına sahip olmaktır. Ancak içimizi umutla dolduran yeni doğmuş bebeklerin sesini her geçen gün daha az duymamız günümüz gerçeklerinden olmaya

başladı. Bu durum maalesef yurdumuz nüfusunun küresel yaşlanma süreci olarak da bilinen "demografik dönüşüm" sürecine girdiğini de göstermektedir. İstatistikler, genç nüfustaki azalmaya dikkat çekmektedir. Ülkemizdeki doğurganlık

oranları, son yıllarda nüfusun kendini yenileme düzeyi olan 2,10'un oldukça altına düşerek 1,51'e kadar gerilemiştir.

Çocukların varlığı bunca değerliyen günümüzde evliliklerin gecikmesi yanında evlenen gençlerin de ekonomik sebepler, bireyselliğin artması, sorumluluk üstlenmekten kaçınmak vb. gerekçelerle çocuk istemedikleri gözlenmektedir. Oysa iyi bir çocuk yetiştirmek anne babaların hayatlarına anlam katması yanında vefatlarından sonra da mutluluklarının devam etmesini sağlar, âdeta ömürlerini uzatır. "İnsan ölünce, üç ameli dışında bütün amellerinin sevabı kesilir: Sadaka-i cariye, kendisinden istifade edilen ilim, arkasından dua eden hayırlı evlat." (Müslim, Vasiyyet, 14)

Kur'an-ı Kerim'de yaşları ilerlemiş olsa da bazı peygamberlerin evlat istemek için dua ettiğine yer verilir. Örneğin, Hz. İbrahim (a.s.)

Çocuklarından
sorumlu olmak
anne babayı
çocuğun sahibi
yapmaz. Allah,
çocukları birer
emanet olarak verir.
Tüm emanetler
gibi hassasiyetle
korunmayı
gerektirir.

“Rabb'im! bana iyilerden olacak bir evlat ver!” (Saffat, 37/100) duasıyla sadece çocukları olsun istememiş, evlatlarının salih insanlar olmasını da yakarışlarına eklemiştir. Tıpkı çocuk için dua eden diğer peygamberler gibi: “... Zekeriya Rabb'ine dua edip dedi ki: ‘Rabb'im! Bana tarafından temiz bir nesil ihsan eyle! Kuşkusuz sen duayı işitmektesin.’” (Âl-i İmran, 3/38)

“Onlar, ‘Ey Rabb'imiz!’ derler, ‘Bize mutluluk getirecek eşler ve çocuklar bahşet; bizi günahattan sakınanlara öncü yap!’” (Furkan, 25/74) ayeti de peygamber dualarından biridir. Çünkü onlar, çocukların göz aydınlığı olması yanında birer imtihan vesilesi de olabileceğini en iyi bilenlerdendi.

“Mallarınız ve çocuklarınız sizin için ancak bir imtihandır; büyük mükâfat ise Allah'ın katındadır.” (Tegabun, 64/15)

Çocukların göz aydınlığı olabilmesi ve zor birer imtihana dönüşmemesi için Rabb'imizden dua ile yardım istemenin dışında neler yapılabilir, hangi sebeplere sarılarak fiilî dualarımızı hayata geçirebiliriz?

Dinimiz, hayırlı bir evlat yetiştirmenin en önemli kriterini çocuğun evlilik (nikâh) bağı içinde dünyaya gelmesi olarak belirlemiştir. Furkan suresi 74. ayetindeki duada göz aydınlığı eş ve çocuk birlikte zikredilmiştir. Çünkü eş seçimi sadece evlenecek kişinin hayatını etkilemez, doğması

muhtemel çocukların nasıl yetiştirileceğini de belirler. Evlenilecek kişinin ahlakı ve dindarlığı çocuk üzerinde doğrudan etkili olacağı için dikkate alınmalıdır. Sevgili Peygamberimiz bu sebeple eş seçiminde dindarlığı temel kriter olarak belirlemiştir. (Buhari, Nikâh, 16)

Helal kazanç da dikkat edilmesi gereken bir kriterdir. Helal lokma sadece gıdanın içeriğiyle sınırlı değildir; o lokmanın nasıl kazanıldığı ve nasıl tüketildiği de bu bilincin bir parçasıdır. Helal kazançla beslenen çocuk, ebeveyninden öğrendiği değerlerle helal kazanan bir insan olur.

Çocuk büyütmek, sadece biyolojik bir süreç değil büyük bir ahlaki ve dinî sorumluluktur. Çocuklarından sorumlu olmak anne babayı çocuğun sahibi yapmaz. Allah, çocukları birer emanet olarak verir. Tüm emanetler gibi hassasiyetle korunmayı gerektirir. Ebeveynler, çocuklarının hem dünya hem ahiret hayatından sorumludur. Onların fitratını korumak da bu sorumluluklardandır. “Her doğan fitrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar.” (Buhari, Cenaiz, 92) sözleriyle Peygamber Efendimiz (s.a.s.) fitratın bir kabiliyet olduğunu ve bu potansiyeli değerlendirmenin öncelikle ebeveynin görevi olduğunu hatırlatır. Tüm bu sorumluluklar manevi bir hazır bulunuşluğu gerektirir.

Eşler arasında sevgi ve merhamete dayalı, sağlam temeller üzerine kurulmuş bir evlilik çocuğun yetişmesi için ideal bir ortamdır. Yolunda gitmeyen ilişkileri onaracağı ve problemlere çözüm olacağı düşüncesiyle çocuk istemek bencilliktir. Çocuğa taşıyamayacağı bir yükü yüklemektir. Aileyi yıkıcı sorunları uygun yöntemlerle çözdükten sonra çocuk düşünmek hem aile hem çocuk için daha sağlıklıdır. Çünkü aile içi huzur, çocuğun gelişimi için temel ihtiyaçlardır.

Çocuk düşünmeden önce biyolojik hazırlıkların yapılması da önemlidir. Hamilelik sürecinin anne sağlığını olumsuz yönde etkileyeceği durumlar söz konusu ise gerekli tedbirler alınmalıdır. Sağlığımız bir nimet olduğu kadar korunmak üzere bizlere verilmiş bir emanettir. Bu yüzden Allah Resulü, kıyamet günü, sağlığımızı ve vücudumuzu koruyup korumadığımızdan da hesaba çekileceğimizi hatırlatır. (Tirmizi, Kıyamet, 1) Döllenmenin başladığı andan itibaren çocuğun hayatına müdahale edilmesine izin vermeyen dinimiz bu konuda tek bir istisnayı kabul eder. O da annenin hayatının korunması gibi haklı bir zaruret olmasıdır. Hekimlerin hamileliğe izin vermediği durumlarda öncelik, kadının (annenin) hayatının korunmasıdır. Böyle bir imtihanla karşılaşıldığında sabretmek mümince bir tavidir.

Bazen de bu durumun aksine anne baba adayları, anne karnında gelişmeye başlayan çocuğun doğmasını istemeyerek çeşitli yöntemlerle onun hayatına son vermeyi düşünmektedir. Hamilelik gerçekleşikten sonra, hangi aşamada olursa olsun, kürtaj ve benzeri yöntemlerle çocuğun alınması caiz değildir. Çünkü hamileliğin başlaması ile doğacak çocuk hayat hakkı kazanmış olur. Maddi ya da sosyal endişelerle ceninin hayatıyetini bir şekilde sona erdirmek hayat hakkına tecavüzdür. Allah Teâlâ, “Fakirlik endişesi ile çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız.” (Enam, 6/151) buyurmuştur. (Fetvalar, DİB Yayınları, Ankara: 2019, s. 527)

Normal yollarla çocuğu olmayanlar günümüzde uygulanan tedavi yöntemlerinden faydalanabilirler. Burada dikkat edilmesi gereken dinimizin çizdiği sınırlara riayet edilmesidir. Örneğin tüp bebek yönteminden belli şartlar yerine getirilerek yararlanılabilir. Başka kadının yumurtası veya kocası dışında yabancı bir erkekten alınan sperm ile bir kadının gebeliğinin sağlanması ise caiz değildir. (Fetvalar, DİB Yayınları, Ankara: 2019, s. 526) Taşıyıcı annelik uygulaması da dinin mahremiyet, evlilik, neslin korunması, şahsiyetin korunması, kişilerin ruh ve beden sağlığının korunması ve insanın saygınlığı ile ilgili birtakım ilkeleri ihlal etmesi

sebebi ile caiz değildir. Dilediğine farklı cinsiyetlerde çocuklar veren Rabb’imiz kimini de çocuksuz bırakır. (Şura, 42/50) Müslüman’a düşen sabretmektir, “Ne pahasına olursa olsun çocuğum olsun.” demek kulluk sınırını aşmaktır. Bizim için hayırlı olanı en iyi Rabb’imiz bilir. “Hakkınızda hayırlı olduğu hâlde bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz. Sizin için kötü olduğu hâlde bir şeyden hoşlanmış da olabilirsiniz. Yalnız Allah bilir, siz bilmezsiniz.” (Bakara 2/216)

Müstakbel anne babaların ilk çocuktan sonraki evlatlarının cinsiyeti konusunda bazı temennileri olabilir. Doğal

Eşler arasında
sevgi ve
merhamete dayalı,
sağlam temeller
üzerine kurulmuş
bir evlilik çocuğun
yetişmesi için
ideal bir ortamdır.
Yolunda gitmeyen
ilişkileri onaracağı
ve problemlere
çözüm olacağı
düşüncesiyle
çocuk istemek
bencilliktir.

yollardan çocuğu olabildiği hâlde çocuğun cinsiyetini seçmek için tüp bebek yöntemi uygulamak isteyen ebeveynler bu duyguların saplantıya dönüştüğünü gösteren örneklerdir. Bu taleplere en güzel cevap Din İşleri Yüksek Kurulu mütalaasında şu şekilde yer almaktadır: “Günümüzde tüp bebek yönteminde bebeğin cinsiyetini belirlemek mümkün hâle gelmiştir. Teknik imkânlarla cinsiyet belirlenmesi mümkün olsa da bu durum şimdiden öngörülemez demografik sorunlar ortaya çıkarabileceği gibi cinsiyetlerin dağılımındaki dengenin bozulmasına da yol açabilir. Kur’an-ı Kerim’de, ‘Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocuklar, dilediğine erkek çocuklar verir.’ buyurulmaktadır. (Şura, 42/49) Teknik müdahale ile cinsiyet seçimine gidilmesi, Allah’ın bu konudaki takdirine rıza göstermeme, toplumsal dengenin bir cinsiyet aleyhine bozulabilme ihtimali vb. nedenlerden ötürü caiz değildir...” (04.12.2017 tarihli DİYK mütalaası)

Dinimizin değerleriyle yoğrulmuş olan kültürümüzde çocukların varlığının -cinsiyetlerinden bağımsız olarak- ne kadar değerli olduğuna dair “Doğar olsun oğlan olsun, kız olsun; yağar olsun yağmur olsun, kar olsun.” benzeri nice özdeyiş yer alır. Varlıklarıyla hayatımızın neşesi olan tüm yavrularımızın dünya ve ahirette göz aydınlığımız olması duasıyla...

PROF. DR. A. AYHAN ÇİTİL İLE SÖYLEŞİ

■ Söyleşi: Mahir KILINÇ

Felsefe, bir tanıma göre insanın kendi tecrübesini anlama ve anlamlandırma çabasının adı. Bu bakımdan anlam arayışının felsefesiz yürütülebileceğini düşünmek pek akıllıca değil. Felsefe, doğrudan anlamsızlıkla ilgili boşluğu doldurabilir demiyorum, bu arayışa eşlik etmesinin kaçınılmaz olduğunu söylüyorum.

Akademik yolculuğunuzda mühendislikten felsefeye yönelmiş olmanız dikkat çekici. Bu yön değişiminin arka planında nasıl bir arayış vardı?

Benim felsefeye her zaman ilgim ve belli bir istidatım vardı. Lisedeyken -anlayabildiğim kadarıyla- felsefe kitapları okurdum. Üniversitede bir felsefe bölümüne mi gitsem acaba diye düşündüğüm de oldu. Ama ailem ve hocalarım, “Senin matematiğin iyi, mühendis olan ne güzel olur.” dediler, ben de ikna oldum. Mühendisliğe girdim ve bitirdim. Lakin akademi, insana kendisini gerçekleştirmesi için geniş imkânlar sunuyor. Bu bakımdan çok kıymetli bir mekân. Mühendisliğe devam ederken kendimi yine felsefe derslerini izlerken buldum. Lisans eğitimi bitince de mühendis olarak çalışmaya başladım. Ancak o işler içime sinmedi. Rahmetli babamın yanına gittim, “Ben felsefede lisansüstü çalışma yapmak istiyorum.” dedim. “Oğlum benden çıktın, ne istersen yap.” dedi, Allah rahmet eylesin. Ben de felsefe bölümünün yolunu tuttum. Öte yandan okuduğum endüstri mühendisliği bölümünün bana kattıklarının ise her zaman faydasını gördüm. Felsefeye başka disiplinlerden dolaşarak gelmek hem yaygın hem de arzu edilir bir durum. Kanaatimce endüstri mühendisliğinin bu konuda fazladan bir avantajı

bile var. Benim anlayışıma göre endüstri mühendisliği bir kurumu, bir şirketi, tüm paydaşlarını optimum düzeyde mutlu kılacak şekilde dönüştürme işi. Ben de felsefeyi, aynı işi tüm insanlık için yapma şeklinde görüyorum.

Çalışmalarınızda mantık ve matematik felsefesi önemli bir yer tutuyor. Sizce mantık yalnızca bir düşünme aracı mıdır yoksa aynı zamanda bir varoluş tavrı da olabilir mi?

Mantık ve matematik, insanlığın gerçekliği temaşa etmek için geliştirdiği en bereketli iki usulün adı. Benim ve pek çok felsefecinin çalışmalarında önemli bir yer tutuyor. Bu konuda “Matematik ve Felsefe” başlıklı bir yazı da kaleme almıştım bir zamanlar. Bir bakıma her felsefecinin mantık ve matematikle irtibatlı felsefi konulardan en azından haberdar olması beklenir ama felsefe yaparken bunları merkeze almaları şart değildir. Örneğin fenomenolojik veya hermenötik bir usulle felsefe yapıyorsanız mantık ve matematik arayışlarınızın merkezinde yer almayabilir.

Toplumsal hayata gelince... Mantık, insanların birbirlerini akılcı bir zeminde ikna etmelerinin esasında yer alıyor. Mantıkla ilgili yeterli bir farkındalık olmayınca safsatalar ve buna bağlı olarak güç ilişkileri galebe çalabiliyor. Bu bakımdan, bir arada yaşama kaygısı güden insanların mantıkla sağlıklı bir irtibat kurmaları şart.

Modern insanın anlam arayışını göz önüne aldığınızda felsefe bu boşluğu doldurmakta ne ölçüde etkili olabilir? Özellikle gençlerin zihinsel çabalarında felsefenin yeri nedir?

Felsefe, bir tanıma göre insanın kendi tecrübesini anlama ve anlamlandırma çabasının adı. Bu bakımdan anlam arayışının felsefesiz yürütülebileceğini düşünmek pek akıllıca değil. Felsefe, doğrudan anlamsızlıkla ilgili boşluğu doldurabilir demiyorum, bu arayışa eşlik etmesinin kaçınılmaz olduğunu söylüyorum.

Şöyle bir sorundan bahsedeyim: Türkiye, yayıncılık konusunda çok ileri bir ülke. Nüfusumuz ve ekonomik büyüklüğümüzle orantılı

Mantıkla ilgili yeterli bir farkındalık olmayınca safsatalar ve buna bağlı olarak güç ilişkileri galebe çalabiliyor. Bu bakımdan, bir arada yaşama kaygısı güden insanların mantıkla sağlıklı bir irtibat kurmaları şart.

olmayacak biçimde çeviri ve telif eser yayımlıyoruz ve bu alanda çok ilerideyiz. Ülkemiz insanı öyle ya da böyle kitap okuyor. Bazen bir kitapta ilgisini çeken, hoşuna giden bir fikirle, bir tartışmayla karşılaşılıyor. Ancak şöyle bir sorun var, karşılaştıklarını bir bağlama oturtmakta oldukça zorlanıyor. Karşılaştığı bu fikir ya da tartışma düşünce tarihinde nereye yerleşiyor? Hangi diyalektik çatışmada, kimlere kârı öne sürülmüş tezleri içeriyor? İnsanlar ve özellikle gençler bunları belirlemekte büyük güçlük yaşıyorlar. İşte bu sorunun çaresi, ciddi bir felsefe formasyonu kazanmaktan geçiyor. Hangi alanda, hangi disiplinde çalışmalarınızı sürdürüyorsanız sürdürün, felsefeyle sağlıklı bir irtibat kurmadan bahsettiğim anlamda bu bağlam sorununun üstesinden gelemesiniz.

Ahlak felsefesi üzerine de düşündüğünüz biliniyor. Günümüz dünyasında ahlaki ilke ve değerlerin temellendirilmesinde hangi zorluklar ön plana çıkıyor?

Kanaatimce inanç, sadece dinî inançla sınırlanmayıp normların var olduğuna, bu normlara uymanın hayatı yaşanır, anlamlı ve değerli kıldığına itimat etmek olarak alındığında; ahlak ise insanların (insanlığın) kendisini neye alıştırdığı, nasıl bir hayatı, yaşama biçimini kendisine yakıştırdığı

bağlamında yine mutlak (ya da en azından evrensel yani insanları bağlayan) normların bulunduğu inanmak ve insanların da bu normları gözeterek yaşamaları gerektiğini teslim etmek olarak düşünülürse günümüzde ortada çok büyük bir inanç ve ahlak krizi olduğunu teslim etmek kaçınılmazdır. Burada “kriz” terimi üzerinden meseleyi açabiliriz. Bir doktor, “Hastanın durumu kritik.” dediğinde iyiye, iyileşmeye ya da kötüye, ölüme evrilebilecek bir eşiğe gelindiğini ifade eder. Kriz, bu anlamıyla kritik sözcüğüyle aynı kök anlamı ifade etmektedir. İnsanlık tam da böyle bir eşiğe gelmiştir. Bu noktaya bizi getiren sürecin başında semavi dinlerin inanç umdelerinin ve ahlaki ilkelerinin zayıfladığı, başta filozoflar olmak üzere düşünürlerin ve siyasetçilerin insanlığa yeni bir konumlandırma, yeni bir vizyon önerdikleri bir konumlandırma bulunmaktadır. İnsanlık, modern dönemde bilimlerde ortaya çıkan ilerlemelerin, bu ilerlemelerin beraberinde getirdiği artı değer üretim imkânlarının etkisinde istihnaya kapılmaktan kendini alamamış, dinî inançları ve ahlak anlayışlarını olabildiğince dışlayan bir yola girmiş, normlar mutlak olmaktan çıkarılıp insanlar arası bir uzlaşım içerisinde tespit edilir olmuştur. Bu yolun sonunda insanlığa refah, barış ve mutluluk

vadedilmiştir. “Kriz” terimi tam da bu vaatlere olan güvenin sarsıldığını, uzlaşım normlarının ikna ediciliğini yitirdiğini ve insanlığın yeni bir konumlandırma arayışına girdiğini ifade etmektedir. Biz maalesef böyle bir dönemde yaşıyoruz.

Bir akademisyen ve düşünür olarak Türkiye’de felsefi üretimin geldiği noktayı nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce en büyük eksiklik veya potansiyel nerede?

Ülkemiz 1930’lardaki felsefe reformuna kadar kendince bir felsefe geleneğine sahipti. O gelenek, çağın sorunları ve değişimleri ile kendimiz olarak nasıl irtibat kurabileceğimiz hususunda kafa yormaya

Modernleşme ve Batılılaşmanın iç içe geçtiği bir dalga, felsefeyle Batılı ve modern metinler üzerinden bağ kurduğumuz bir dönemi getirdi. Bu dönemde Türk toplumu ziyadesiyle modernleşti ve Türk akademisi çağdaş felsefe sorunları ile yüz yüze geldi

başlamıştı. Bildiğimiz tarihsel sebeplerle modernleşme ve Batılılaşmanın iç içe geçtiği bir dalga, felsefeyle Batılı ve modern metinler üzerinden bağ kurduğumuz bir dönemi getirdi. Bu dönemde Türk toplumu ziyadesiyle modernleşti ve Türk akademisi çağdaş felsefe sorunları ile yüz yüze geldi. Son birkaç on yılda, hem geleneğimizi hatırlamak hem de bahsettiğim felsefe sorunlarını kendi perspektifimizden ele almak konularında büyük ilerlemeler kaydettiğimizi düşünüyorum. Henüz kendimizi içinde rahat hissedeceğimiz, toplumsal yarılmaları aşmamıza vesile olacak bir felsefi atılımı hakkıyla başaramadık. Tüm birikimimiz ve müktesebatımızla barışık biçimde kendi varlığımızı olumlayarak arzu etme noktasına henüz varamadık. Ama buna yakınsadığımızı düşünüyorum. Felsefenin belki de en asli işlevi bunu başarabilmek. Bunu evrensel olanla bağ içerisinde gerçekleştirebilmek. Yani ülkemizde büyük bir potansiyel bilfiil hâle geçmenin eşiğinde diye düşünüyorum.

Son olarak şunu soralım; düşünmeye meraklı genç bir okura hem teorik hem pratik anlamda hangi metinleri veya düşünürleri önerirsiniz?

Tek tek kitaplar önermeyeyim ama daha önce benzer bir

soruya ilişkin olarak verdiğim cevabı tekrar edeyim.

İnandığımız dinin kitabını, ilgilendiğimiz mitolojik geleneklerin temel eserlerini hep el altında tutalım, nereden gelip nereye gittiğimize dair tefekkür etmeyi unutmayalım...

Hangi mesleği icra ediyorsak onunla ilgili en az bir kitap veya makale her zaman elimizin altında olsun, mesleki alanda kişisel gelişimimizi kesintisiz sürdürebilelim...

Uğraştığımız bir hobimiz, ilgi alanımız varsa onunla ilgili önde gelen bir yayını takip edelim, tek boyutlu bir hayat sürüp kuramayalım...

En az bir roman, şiir veya öykü kitabını her fırsatta okuyalım, dilin güzelliğinin keyfine varalım, sözcüklerden ilhamla hayal gücümüzü diri tutalım, bambaşka yaşamlara temas edebilelim...

Kendi ritmimize hangisi uyuyorsa -her ay, her üç ay, altı ay veya yıl...- bizim için önemli bir tema veya soru belirleyelim ve o konuya nüfuz etmek üzere basitten karmaşığa literatürü kuşatacak surette okumaya çalışalım; dağılmadan, odaklı bir biçimde birikimimizi artıralım...

İlgi duyduğumuz alanlarda devam eden ya da yeni çıkan süreli yayınları takip ederek güncel akademik ya da edebî üretimlerden haberdar olalım...

Öz Geçmiş

Prof. Dr. A. Ayhan Çitil, 1991 yılında Boğaziçi Üniversitesinde Endüstri Mühendisliği ve İktisat Bölümlerinde çift ana dal programını tamamladı. 1994 yılında aynı üniversitenin Felsefe Bölümünde “Gödel’in Tamamlanamazlık Teoremlerinin Ontolojisine Bir Giriş” başlıklı teziyle yüksek lisans derecesi, 2000 yılında da “Kant’ın Transandantal Düşüncesinden Nesne Kuramı ve Bu Kuramın Derinleştirilmesinin Yol Açtığı Bazı Sonuçlar” teziyle doktora derecesi aldı. İTÜ ve Kocaeli Üniversitesinde öğretim üyesi, City University of New York’ta (CUNY) ziyaretçi öğretim üyesi olarak bulundu. Koç Üniversitesinde dersler verdi. 2022 yılından itibaren İSAM yönetim kurulunda göreve başlayan Çitil, TDV 29 Mayıs Üniversitesi Felsefe Bölümünde ontoloji, mantık, matematik, bilim, dil ve ahlak felsefesi alanlarındaki çalışmalarına devam etmektedir.

KADİM TAKVİMLER

■ Gülay ASLAN ALBAYRAK

Atalarımızdan gelen kadim bilgiler vardır. Yazılı olarak bir yerde kayıtlı olmasalar da toplumun benlik ve hafızalarında yer alır, nesilden nesile aktarılarak yaşamaya ve uygulanmaya devam ederler. Bu bilgilerden bazıları toprağın bir parçası olan insanın, her türlü hava şartlarından haberdar olmasına ve bu hava şartlarına uygun olarak yaşamasına imkân verir.

Çocukluğumda ninem, miladi takvimden farklı bir takvimden bahseder, bildiğimiz aylardan farklı aylar sayar, yazın veya kışın ne zaman geleceğine, havanın nasıl olacağına ilişkin bilgiler verir ve söylediği bilgiler de neredeyse hep doğru çıkardı. Bahar mevsiminin geldiğini düşünerek sevindiğimiz zamanlar “Aprılın beşi daha gelmedi.” der, soğukların daha bitmediğinden bahseder,

çok soğuk olan ay günlerini söyler, zemheriden, gücükten bahseder, iç çekerek o günlerde yaşanan olayları da anlatırdı. Okuma yazması olmayan ninem nasıl oluyordu da bu ayları ve günleri biliyordu ve sayıyordu, çocukken hep merak etmişimdir. Ninemin anlattığı ve hiçbir yerde göremediğim bu takvim, köydeki orta yaş üzerindeki kişiler tarafından da bilinirdi. Birbirleriyle muhabbet

ederken gelecek günlerin hava durumlarını anlatırlar, yapılacak tarla işlerinden, ağaçların budanmasından, aşılmasından, tohumların ekilmesinden ve şu günlerde eskiden şöyle şeyler yaşamıştık diye de anılarından, tecrübelerinden bahsederlerdi. Gerçekten de belirttikleri günlerde, söyledikleri gibi ya hava çok soğur ya da kış içinde yalancı bahar yaşırdık.

Halk arasında “kocakarı takvimi” denilen, köyden uzaklaştıkça pek duyamadığım, bir yerlere not alamadığım için üzüldüğüm bu takvimin, daha sonraları Rumi takvim olduğunu öğrenince çok şaşırmıştım.

Rumi takvim, Osmanlı Devleti zamanında kullanılan bir takvimdir. Hicri takvimin yanında, 1840 yılından sonra kullanılmaya başlamıştır. Yılbaşı günü 1 Mart, ayları ise, zemheri, gücük, mart, abrul, mayıs, kiraz, ocak, ağustos, ilk güz, orta güz, son güz ve karakiştir. Rumi takvimde sadece iki mevsim vardır; kış günleri ve yaz günleri. Kış günleri (kasım günleri) 8 Kasım’da başlar, 5 Mayıs’ta sona erer. Yaz günleri (Hızır günleri) ise 6 Mayıs’ta yani Hıdırellez ile başlar, 7 Kasım’da sona erer. Aslında bir şekilde hep duyduğumuz ama ne olduğunu tam olarak bilmediğimiz hava durumları ile ilgili bazı kelimeler Rumi takvim ile ilgilidir. Cemrelerin toprağa, suya, havaya düşmesi, kocakarı soğukları, mart dokuz soğukları gibi. Tabii bazı atasözlerimizde de “Kork

aprilin beşinden, camızı ayırır eşinden, hele hele on beşinden.”, “Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.” şeklinde yer almıştır.

Yaşlı dedeler ve nineler Rumi takvim ile sadece havanın nasıl geçeceğini veya ne zaman hangi tohumların ekileceğini, ağaçların ne zaman budanacağını bilmezlerdi. Mart ayından yaz ayının nasıl geçeceğini bilirler ve o yaz hangi bitkileri yetiştirmeleri gerektiğine de mart ayında karar verirlerdi. Bu bilgileri de yine kadim bilgi olan “sayılı günler” ile yaparlardı.

Sayılı günler, Rumi takvime göre 2, 3, 4, 5 ve 6 Mart günlerinin hava durumuna göre, nisan, mayıs, haziran, temmuz ve ağustos

aylarının nasıl geçeceğinin değerlendirilmesidir. Rumi takvimde yılbaşı 1 Mart’tır. Rumi takvime göre 2 Mart günü, nisan ayını temsil eder ve o gün nasıl geçerse nisan ayı da öyle geçer. Diyelim 2 Mart’ta yağmur yağdı ise nisan ayının yağmurlu geçeceği kabul edilir. Rumi takvime göre 3 Mart günü, mayıs ayını temsil eder ve o gün nasıl geçerse mayıs ayının da öyle geçeceği kabul edilir. Diyelim 3 Martta hava güneşli ise mayıs ayının da güneşli geçeceği kabul edilir. Rumi takvime göre 4 Mart günü haziran ayını, 5 Mart günü temmuz ayını, 6 Mart günü de ağustos ayını temsil eder. Böylece sayılı günler sayesinde nisan, mayıs, haziran, temmuz ve ağustos aylarının nasıl geçeceği bilinirdi. Buna göre de yazın kurak veya yağışlı geçeceği düşünülürse hangi bitkilerin ekileceğine, çift sürme zamanında karar verilirdi. Sayılı günlerde 7 Mart, eylül ayı olarak değerlendirilmez; çünkü ekin ekme dönemi bitmiş, ekin biçme zamanı gelmiştir.

Sulama sisteminin tam olarak yaygınlaşmadığı, seracılık faaliyetinin olmadığı zamanlarda insanlar bu kadim bilgilerle tarım faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Karadeniz’de yaz mevsiminin yağmurlu geçmesine rağmen annem, küçükken tarlalarında buğday, arpa ve pamuk ektiklerinden bahsederdi. Küçükken bu bana çok garip gelir, kuraklık isteyen buğday veya pamuk neden ekilirdi ya da daha serin yerlerde yetişen

Tarım toplumu
olduğumuz ve hava
şartlarına göre tarım
yapıldığı dönemlerde,
insanoğlu için
havaların sıcak
veya kurak
geçmesi; toprağın
sürülebilmesi,
ekinlerin büyümesi,
ağaçların yeşermesi
ve meyve vermesi
açısından çok
önemliydi.

arpa nasıl yetiştirilir diye düşünürdüm. Normalde bu bitkiler Karadeniz ikliminde yetişmezdi ama köylüler bu bitkileri ekmeyi göze aldılarsa değişmeyen ve her zaman takip edilen kadim bilgi olan “sayılı günler”e göre rotalarını belirlemiş olduklarını anladım.

Rumi takvim günümüzde geçerli bir takvim olmadığı için, “sayılı günler” nasıl tespit edilir diye düşünebiliriz.

Rumi takvim, her ne kadar yaşayan bir takvim olmasa da çoğu duvar takvimlerinin yapraklarında, hem hicri takvime hem de Rumi takvime göre hangi ay, gün ve yılda olduğumuz yazılıdır. Ama genel bir bilgi verelim; bugün kullandığımız miladi takvimdeki mart ayı ile Rumi

takvimdeki mart ayı arasında 13 günlük fark vardır. Örneğin miladi takvime göre 14 Mart 2025 günü, Rumi takvime göre 1 Mart idi. Buradan itibaren saymaya başlıyor, her Rumi mart gününün hava durumunu bir yere not ederek nisan, mayıs, haziran, temmuz ve ağustos aylarının nasıl geçeceğini not ediyoruz. Sonra da bu ayları kontrol ediyoruz gerçekten de örtüşecek mi diye...

Toprak ile yaşam bağıni koparmamış orta yaş üzerindeki babam yaşlıları, hâlâ her sene Rumi takvime göre 1 Mart gününü bekler; mart ayından nisan, mayıs, haziran, temmuz ve ağustos aylarının değerlendirmelerini, uzun muhabbetlerini yaparlar. Bakalım bu yaz serin geçecek

ve ağustos ayında da fındıklara yağmur yağacak mı?

Tarım toplumu olduğumuz ve hava şartlarına göre tarım yapıldığı dönemlerde, insanoğlu için havaların sıcak veya kurak geçmesi; toprağın sürülebilmesi, ekinlerin büyümesi, ağaçların yeşermesi ve meyve vermesi açısından çok önemliydi. Toprak ve doğa ile bağlarımızın olduğu dönemlerde kadim bilgiler de nesilden nesle daha kolay aktarılıyordu. Sonra şehirleştik ve doğa ile bağımızı yavaş yavaş koparmaya başladık. Muhabbetlerimiz teknoloji üzerine kurulmaya başladı ama bazı şeyleri hemen üstümüzden atamadık.

Mektuplaştığımız günlerde hâl hatırdan sonra mutlaka havaları sorduk, “Nasılsın, iyi misin, oralarda havalar nasıl?” diyerek hava durumlarını hep merak ettik, bulduğumuz yerin hava durumundan bahsettik. Bugün teknoloji geliştii, mektup atmıyoruz ancak büyüklerimizle telefonla konuştuktan sonra mutlaka havaların nasıl gittiğinden bahsetmeye devam ediyoruz. Çünkü havalar, toprak ile bağıni koparmamış büyüklerimiz için yaşamın önemli bir parçası olmaya devam ediyor.

Kadim bilgiler her ne kadar teknolojik gelişmelerle arka planda kalmış, önemini kaybetmeye başlamış gibi görünseler de onlarla bağlantı kurmaya başladığımızda ufkumuzu açmaya, bizlere rehberlik etmeye, başka bakış açıları kazandırmaya devam ediyorlar.

BİR DOĞA HARİKASI VE
TARİH MÜZESİ

KAPADOKYA VE GÖREME MİLLİ PARKI

■ Sümeyra YAMAN

Kapadokya, Nevşehir ili merkez olmak üzere Aksaray, Kayseri ve Niğde illerine uzanan toprakları kapsayan alana verilen isimdir. Hititçe “aşağı kat” veya “alçak ülke” anlamlarına gelen Kapadokya kelimesinin, eski Pers dilinde ise “iyi atlar ülkesi” demek olduğu kaydedilmiştir. Burası Erciyes ve Hasandağı’nın püskürttüğü lav ve küllerin oluşturduğu yumuşak tabakaların uzun yıllar boyunca yağmur ve rüzgâr tarafından aşındırılmasıyla ortaya çıkan yeryüzü şeklidir. Bölge, dünyada

benzersiz bir jeolojik yapıya sahip olan, tarihî ve kültürel değerleriyle öne çıkan muhteşem bir görünüme sahiptir.

Kapadokya bölgesi tarih boyunca pek çok millet ve kültürün hâkimiyetine girmiştir. Farklı devletlerin kurulup yıkıldığı, çeşitli toplumların ve kültürlerin iç içe yaşadığı, insanlık tarihinin en eski yaşam alanlarından biridir. Burası insanoğlunun kültür ve medeniyet tarihi adına bize pek çok şey anlatır. Bölgenin tarihi MÖ 3000’li yıllara dayanır. Kapadokya’da ilk olarak Asurlular ve Hititlerin yaşadığı tahmin ediliyor.

Bölgeyi geçirdiği evreler ve etkilendiği medeniyetler açısından üç ana döneme ayırabiliriz. Birinci dönem paleolitik, neolitik ve antik dönemlerdir; ikinci dönem Roma ve Bizans dönemleri; son dönem ise Türk devletleri ve toplumları dönemidir. Anadolu topraklarından geçen iki önemli tarihî ticaret rotası olan Kral Yolu ve İpek Yolu’nun bu yöreden geçmesi Kapadokya bölgesinin tarihteki önemine ayrıca katkıda bulunmuştur.

Kapadokya eşsiz doğasıyla ve masalsı görünümüyle yeryüzünün en büyüleyici atmosferlerinden

birine sahiptir. Peribacaları gibi ilginç jeolojik yapılarının yanı sıra kayalara oyularak inşa edilen yerleşim yerleri ve ibadethaneler bölgeye ayrı bir güzellik ve gizem katmaktadır. Kapadokya'nın toprak yapısı temelde yumuşak tüften (yanardağların püskürttüğü lav ve külden oluşan gözenekli ve kolayca ufalanan çökelti taşı) ibarettir. Kolayca oyulabilen ve şekil verilebilen tüf, meskûnlarına kayalarda yer üstü ve yer altı yaşam alanları tesis edebilme imkânı vermiştir. Kapadokya'da farklı büyüklükte pek çok yer altı şehrine rastlamak mümkündür. Yer altı yerleşimleri daha çok yumuşak tüfün aşağı doğru derinlemesine oyulmasıyla inşa edilmiştir. Kapadokya bölgesi geçmişte sık sık çeşitli saldırılara maruz kalmış ve insanlar geçici olarak sığınmak amacıyla da bu yer altı yaşam alanlarını kullanmışlardır. Daha sonraki yüzyıllarda inzivaya çekilmek isteyen insanlar için uygun ibadet alanları da inşa edilmiştir. Kapadokya içindeki mağaralar, saltanat üyelerinin canlarını korumak için saklandıkları sığınma yerleri olarak da kullanılmıştır.

Karlık Kilisesi

Kapadokya bölgesinde taşları oyarak yapılan eserlerin dış cephelerinde oldukça dikkat çekici ince işlemlere rastlamaktayız. Bölgedeki evlerin ve ibadethanelerin kapıları ahşaptan imal edilmiştir. Kemerli olarak yapılmış kapıların üst kısmı stilize sarmaşık veya rozet motifleriyle süslenmiştir. Yörenin en önemli mimari malzemesi olan taş, bölgenin volkanik yapısından dolayı ocaktan çıktıktan sonra yumuşak olduğundan çok rahat işlenebilmekte ancak hava ile temas ettikten sonra sertleşerek çok dayanıklı bir yapı malzemesine dönüşmektedir. Kullanılacak malzemenin bol olması ve kolay işlenebilmesinden dolayı yöreye has olan taş işçiliği, gelişerek mimari bir gelenek hâlini almıştır.

Kapadokya'da bulunan Göreme Milli Parkı, Derinkuyu Yer altı Şehri, Kaymaklı Yer altı Şehri, Karlık Kilisesi, Aziz Theodore Kilisesi, Karain Güvercinlikleri ve Soğanlı Arkeolojik Alanı olarak yedi bölüm 1985 yılında UNESCO Dünya Doğal ve Kültürel Miras listesine dâhil edilmiştir. Kapadokya, doğal yapısı ve güzelliği, kültürel çeşitliliği ve yer altı şehirlerinin müstesna özellikleriyle dünyanın en özgün yer ve yerleşim şekillerinden birini oluşturmaktadır.

Göreme Milli Parkı Kapadokya'nın en büyük ve önemli bölgesidir. Burada doğa, tarih ve şehir iç içedir. Milli Park içindeki geleneksel konut dokusu, bu konutların içerisinde yaşayan halkın yaşayış biçimleri ve el sanatları bölgenin kültürel ve sanatsal zenginliğine renk katmaktadır. Bölgede en çok dikkat çeken ve hayranlık uyandıran doğa güzellikleri peribacalarıdır. Burası yanardağ lavlarının şeklinin zaman içinde rüzgâr ve yağmurun etkisiyle değişerek bugünkü görünümünü aldığı

Karain Güvercinlikleri

alandır. Yüzyıllar boyunca sürekli değişime uğrayan bölge daha sonra insan yerleşimi için uyumlu ve özgün görünümüne sahip olmuştur. Peribacaları olarak adlandırılan konik tepelikler muhtelif işlevlerle kullanılmıştır. Özellikle bazıları kaya yüzeyleri oyularak ibadethaneler olarak işleve sokulmuştur.

Soğanlı, Zelve ve Üzengi vadilerinin yüksek yamaçlarına yapılmış güvercinlikler ile vadilerin derinliklerine oyulmuş odalar Göreme Milli Parkı'na ayrı bir güzellik ve değer katmaktadır. Yöredeki güvercinlikler geleneksel İslam oyma ve taş işleme sanatlarının nadide örneklerindendir. Güvercinliklerin yüzeyi yöresel sanatçılar tarafından işlenmiştir. Selçuklu ve Osmanlı taş işçiliğinin en güzel örneklerinin sergilendiği bu bölge müstesna bir değer taşır. Göreme Milli Parkı çok geniş bir alana yayılmış olup içerisinde ziyaret edilmesi gereken pek çok mekân barındırır. Bunlardan bazıları Göreme Açık Hava Müzesi, kiliseler ve şapeller,

Zemi ve Kılıçlar Vadisi, Çavuşin Köyü, Zelve Açık Hava Müzesi, Paşa Bağları ve Ürgüp'tür.

Tüm bu özgün özelliklerinin yanı sıra Kapadokya bölgesinin gezip görmeye değer ilave pek çok doğal ve tarihî güzellikleri de vardır: İhlara ve Güllüdere vadileri, Avanos, Akvadi, Uçhisar ve Ortahisar kaleleri, Derinkuyu, Kaymaklı ve Özkonak yer altı şehirleri, Selime köyü ve Uçhisar'daki sivil mimari eserleri...

Dört mevsimin her biri birbirinden güzel yaşanan Kapadokya'da kış mevsiminde yağan kar, peribacalarını tıpkı bir dantel gibi örter. Baharda

Soğanlı Arkeolojik Alanı

ise açan gelincikler ve yabancı bademler insanın içini mutluluk ve hayranlık hissiyle doldurur. Gün doğumu ile birlikte altın yaldız gibi parlayan peribacaları, gecesinde perilerin gezdiği bir masal diyarına dönüşür. Peribacalarının üzerinde sıcak hava balonuyla yapılan gezintide insan kendini bu masal diyarının içinde hisseder. Kapadokya, insanlık ve medeniyet tarihi adına bize çok şey anlatır. Bu bölgeye dünyanın her tarafından gelen yerli ve yabancı çok sayıda ziyaretçi tarihin, kültürün, sanatın ve doğa güzelliklerin iç içe olduğu doyumsuz anlar yaşar.

Theodore Kilisesi

AYASOFYA'NIN ÜÇ DÖNEMİ: İNŞA, FETİH, İHYA

■ Dr. Erkan TÜRKSEVEN

*Taşın kazandığı muhteşem zafer
Ayasofya!
Ah, Ayasofya,
Kan gölünde açan beyaz nilüfer!*
Beşir Ayvazoğlu

Yıkımların, zaferlerin, hüznlerin ve ihtişamın tanığı Ayasofya... Doğu ile Batı'nın, acımasız savaşların hafızası... Beşir Ayvazoğlu'nun tabiriyle "kan gölünde açan beyaz nilüfer"... Her taşına bir medeniyetin duası, her kubbesine bir imparatorluğun hayali işlenmiş bu mabet, mimari zarafeti, kültürel derinliği ve dinî anlamıyla insanlık tarihinin ortak mirası olarak eşsiz bir öneme sahip. Yüksek kubbesi, etkileyici mozaikleri ve devasa sütunlarıyla

mimarlık tarihine damgasını vuran, farklı medeniyetlerin sanatsal ve kültürel birikimini bir araya getiren bu yapı çağları aşır gelen kadim bir hikâye anlatıyor.

İlk İnşa Süreci ve Acı Dolu Yıllar

Hagia Sophia yani "Kutsal Hikmet" mabedi, ilk olarak 360 yılında inşa edilmişti. Ahşap çatılı olarak inşa edilen bazilika, çok uzun ömürlü olmamış ve bir iç ayaklanma sırasında yakılmıştı. Sonrasında kilise tekrar inşa edilerek 415 yılında ibadete açılmıştı. Ne var ki bu yapının da kaderi ilki gibi olmuş ve 532'deki bir ayaklanmada o da yakılmıştı. Justinianos'un kilisenin yeniden yapılmasını emretmesi üzerine yangından bir ay sonra Ayasofya'nın tekrar inşasına

başlanmıştı. Üçüncü yani bugünkü Ayasofya 27 Aralık 537 günü açılışı yapıldığında dünyanın en hızlı inşa edilen mabedi ünvanına sahip olmuştu. Aynı zamanda Mısır Piramitlerinden sonra dünyanın en büyük ikinci yapısı idi. Açılışta Doğu Roma İmparatoru Justinianos, Süleyman aleyhisselama şöyle seslenmişti: “Görüyor musun Ey Süleyman!? Seni geçtim.” Yapı, çağ açıp çağ kapatan büyük fethe kadar geçen yıllar boyunca, çoğu mezhep çatışmalarından kaynaklanan birçok yağma ve istilaya şahit olmuş, birçok kez tahrip olup tamir görmüştü. Bu istilalar sırasında mabedin maddi yapısına olduğu gibi maneviyatına da ciddi zararlar verilmişti. Hagia Sophia

Yüksek kubbesi, etkileyici mozaikleri ve devasa sütunlarıyla mimarlık tarihine damgasını vuran; farklı medeniyetlerin sanatsal ve kültürel birikimini bir araya getiren Ayasofya çağları aşıp gelen kadim bir hikâye anlatıyor.

adıyla Hristiyanların kutsal üçlemesinden “Hikmet”e adanmış olan mabet özellikle 1204’teki 4. Haçlı Seferi’nde manevi anlamda ciddi zarar görmüş ve âdeta Ortodoks rahibelerine tecavüz edilen bir yere dönüşmüştü. Aynı dine

mensup topluluklar mezhep farklılıkları gerekçesiyle kutsal mabetlerini bile gözlerini kırpmadan yağmalayabiliyor, tahrip edebiliyor ve kirletebiliyordu.

Fetih ve Dönüşüm

Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.s.) müjdesine mazhar olan Büyük Sultan, 29 Mayıs 1453’te İstanbul’u fethettikten sonra fethi tescillemek için köklü bir geleneği takip etmiştir. Bu gelenek uyarınca, fethedilen şehrin en büyük mabedinde ilk ezan okunur, ilk cuma namazı kılınır ve bu mabede “Fethiye Camii” adı verilir, diğer ibadethanelere ise dokunulmazdı. Fatih, Ayasofya’da bu geleneği bizzat uygulamıştır. Fethin sembolü olarak sancağını mihrabın bulunduğu yere dikmiş, ilk ezanı kendisi okumuş ve iki rekât şükür namazı kılmıştır. Bu eylemlerle Ayasofya’yı camiye dönüştürdüğünü tüm dünyaya ilan etmiştir.

Fetih sonrasındaki üçüncü günde Ayasofya, fethin manevi önderi olan Akşemseddin’in imametinde ilk cuma namazına ev sahipliği yapmıştır. Bu önemli olay için Ayasofya’ya hızla, tahtadan bir minare ile birlikte mihrap ve minber eklenmiştir. Fatih Sultan Mehmet, mabedin içindeki taşınabilir heykellerin ve ikonaların dışarı çıkarılmasını, duvarlardaki mozaiklerin ise kireçle

kaplanmasını emretmiştir. İlk cuma namazında orduya bir hutbe de okumuştur. (<https://www.ayasofyacamii.gov.tr/>)

Ayasofya Külliye Oluyor

Fetih öncesi kendi din mensupları tarafından defalarca tahrip edilen Ayasofya'ya kutlu fetihten sonra tüm Osmanlı sultanları tarafından ayrı bir önem verilmiş, hüsniyet ve çinçilik gibi Türk sanatlarının en zarif örnekleriyle süslenmiş ve mabede yeni estetik değerler kazandırılmıştır. Böylece Ayasofya sadece camiye dönüştürülmemiş, aynı zamanda insanlığın bu ortak mirası ihya edilmiştir. Medrese, kütüphane ve sebiller, imarethane ve sıbyan mektebi gibi yapılar ile Ayasofya zamanla tam tekmil bir külliye dönüştürüldü. Bu yapıların ilkinin Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan medrese olması da ecdadımızın ilme verdiği önemin açık bir göstergesidir. Ayrıca 21 Nisan 1740 tarihinde mabedin içine I. Mahmut tarafından bir kütüphane yaptırıldı. Kütüphane kurulduğu zaman dört bin eserden oluşan özel bir koleksiyona sahipti. 1968'de bu eserler Süleymaniye Kütüphanesine taşındı.

Osmanlı medeniyeti insana verdiği değerle de her asırda öne çıkmaktaydı. Ayasofya'nın avlusundaki imarethaneden fakir insanlara aş; sebillerden de normal zamanlarda su, bayram ve kandil gibi önemli günlerde şerbet dağıtılırdı. Ayasofya'nın içinde bulunan

iki büyük mermer küp de bu amaçla kullanılmaktaydı. Bu küpler Helenistik Dönem'e ait olup III. Murat tarafından Bergama'dan getirtilip yerleştirilmişti. Bergama'nın konumu ve küplerin büyüklük ve hassas yapısı düşünüldüğünde Sultan'ın bu bilgiye sahip olması ve estetik kaygısı takdire şayandır.

Mimar Sinan'ın Dokunuşu ve Yapının Korunması

Ayasofya'ya en büyük önemi veren sultanlardan biri de II. Selim Han'dı. Ayasofya, gerek hızlı inşa sürecinden kaynaklanan mimari hatalar gerekse tarih boyunca geçirdiği doğal afet ve uğradığı yağmalar sebebiyle oldukça yıpranmış bir durumdaydı. II. Selim fethin sembolü olan bu yapının tamiri için "Koca Mimar" Sinan Ağa'yı görevlendirdi. Kanuni, II. Selim ve III. Murat dönemlerinde başmimarlık yapan Mimar Sinan'ın yapıya yaptığı ekleme ve desteklerle öncesinde

defalarca yıkıma uğrayan yapı günümüze değin birçok büyük depremi sorunsuz atlatmayı başardı.

Müze Dönemi ve Yeniden İbadete Açılışı

Fatih Sultan Mehmet'in 481 yıl cami olarak kullanılan vakfiyesi 1934'te bir bakanlar kurulu kararıyla müzeye dönüştürüldü ve 86 yıl cemaatten mahrum kaldı. Sürekli Vakıflar Tarihi Eserlere ve Çevreye Hizmet Derneğinin Danıştay'a açtığı dava sonucunda, Danıştay 10. Dairesi Ayasofya'yı müzeye çeviren 24 Kasım 1934 tarihli bakanlar kurulu kararını iptal etti. Hemen ardından yayımlanan 2729 sayılı, 10 Temmuz 2020 tarihli ve Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan imzalı Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Ayasofya, 24 Temmuz 2020 Cuma günü Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş'ın kılıçla verdiği cuma hutbesi ile tekrar ibadete açıldı.

SAHRA'NIN

Akasyası

Tenere

■ İshak KOÇ

Alemde en yalnız insanı tespit etmek güç olsa gerektir. Hayvanı da... Dünyanın en yalnız ağacı tanımı, Sahra Çölü'nün kuş uçmaz kervan geçmez bölgesinde Tenere Ağacı diye bilinen akasya için yapılır. (Deyim dışında söylemek gerekirse kuş da uçar, kervan da geçer aslında; hatta şimdiki zamanda bile araçlar gider gelir. Tarihte de 50 bin develik kervanların geçtiği rivayet edilen çölde Tenere ağacının gölgesi, insanların dinlenme tesisi olur. Tuaregler kutsal addeder ve yolcular ateş yakmak için

asla dalını koparmaz, develer yapraklarına uzanmaz. Devasa bir ormandan yadigar kalan bu ağaç, ölmeden önce her gelip geçenden pek değer görür. Kökleri 38 metre aşağısında suya uzandığından ömrü kifayet ettiği ya da insan eli değmediği sürece yurdunda yaşam sürer.) Bu ağaç 300 yıl kadar yaşar ve 1973'te Libya'dan gelen sarhoş bir kamyon sürücüsü onu devirir. Ölü ağaç Niamey'deki Nijer Ulusal Müzesi arazisinde özel bir tapınağa yerleştirilir. Çöldeki yerine metalden heykeli dikilir ve yine onu temsilen Agadez'in merkezine bir kopyası yerleştirilir. Bir

zamanlar yeşillik, orman, binbir türlü canlıya mesken olan bu alanların ise insan eliyle çölleştiği rivayet edilir.

Fotoğrafçı, gezgin, yapımcı, yönetmen ve en önemlisi Afrika'nın bilinmeyen hikâyelerinin anlatıcısı Hasan Söylemez, 2019'da *Tenere* isimli belgeseli yapar. *Tenere*, Nijer'in Agadez şehrinden yola çıkarak Libya ve Avrupa'ya ulaşmak için çölü geçmeye çalışan Afrikalı insanların gerçek hikâyesini anlatır. Filmde, Agadezli Beşir ve yol arkadaşlarının Nuh'un gemisini andıran bir kamyonunda günlerce süren zorlu yolculuğu;

yolculuk öncesi hazırlıkları, aileleriyle ilişkileri, çetin doğa şartlarıyla, susuzlukla ve karşılaştıkları sorunlarla nasıl mücadele ettikleri, yaşadıkları duygusal değişimlerle ilgili ziyadesiyle gerçekçi bir dram sergilenir. Anlatıcı, senaryo, dış ses yoktur; onlarla birlikte yolculuk eden Söylemez, galiba dünyanın en orijinal, gerçekçi ve samimi belgeselini çıkarır. Zaten Afrika'nın 54 ülkesini bisikletiyle gezen, sürekli görüntüler alan, dostluklar kuran Söylemez için daha nice hikâyeyi görsele taşıması temenni edilir.

Tenere, Sahra'nın güneyinde, Orta Sahra'da bir çöl bölgesidir. Kuzeydoğu Nijer'den Batı Çad'a kadar uzanan geniş bir kum ovasından oluşur ve 400.000 kilometrekareden fazla bir alanı kaplar. Algeria, Mali, Nijerya, Burkina Faso, Benin, Çad ve Libya'nın ortasında kalan Nijer sakinleri, bölgenin tüm halklarında olduğu gibi hayatını sürdürebilmek için kuzeye gitmek zorundadır. Diğer bölgelerden farklı olarak kuzeye gitmek için yol yoktur. Genişliği dahi doğru dürüst tespit edilemeyen, ancak ortalama rakamlarla ifade edilen devasa Sahra Çölü'nü aşmak gerekir. Uzaktan egzotik gibi görünen çöl aşmak, okyanusu vasıtasız geçmek kadar güçtür. Nitekim her yıl hâlihazırda göçmenlerden denizde ölenlerden çok daha fazla çölde can verenler bulunur. Elbette böyle bir yolculuk, yaşlı, hasta, zayıf insanların harcı değildir. Profesyonel insan kaçakçılarının rehberliğinde sadece gençler, kendisinin ve ailesinin hayatını kurtarmak için böyle

bir maceraya yeltenir. Sonuç bazen hüsrandır ama başarıp kuzeyde ve batıda bir menzile ulaşabilenler, saat satmakla özdeşleşen ve kimsenin tavuğuna kış demeyen muhacirlerdir.

Hasan Söylemez, sosyolojik çözümlemeler, trajedi yahut tüm Afrika için normalleşmiş hayat standartlarının ifşaatı dışında çöle, insana, hayata, tabiata dair muhteşem denebilecek bir görsel şölen sunar. Geceleri ayın ve ölümün yakınlaştığı, gündüzleri kavurucu sıcaklığın insanda su ve tuz namına eser bırakmadığı, bitki yahut ağaç gölgesinin nasıl nimetler olduğunu anlayanın yüzüne vuran, gözüne sokan bir görsel şölen... *Tenere*, insan yüzlerinden şehir neşesine, samimi muhabbetlerden aynı kadere boyun eğiş bilincine, derme çatma kamyon yolculuğundan çöl şartlarına fena hâlde sinematografiktir. Ki Söylemez, fotoğrafla çıktığı yolculuğu sanatın sinemasal kıpırdanışına doğru biricikleşen bir eserle taçlandırır. Sonra zaten kendi Afrika yolculuğu için de dur durak bilmez; bir başka yapıma, bir başka insan topluluğuna, ülkeye doğru koşturur. *Tenere* için de şimdiye kadar sinemaya aktarılan, anlatılan ya da yaşantılanan yol hikâyelerinin en iyisi dense yeridir.

Başkarakter Beşir'in gençlere yönelik sürekli nasihat etme gayreti âdeta onun asıl işlevinin ukalalık yapmak, bilgiçlik taslamak, durmadan konuşmak olduğu izlenimi verir. Sonra bir belgesel, gerçek zamanlı bir yapım için

şartlar düşünüldüğünde ona verilen rolün gereğini yerine getirdiği, bunu da senaryosuz ve repliksiz icra ettiği anlaşılır. Tabii çölü ilk kez aşmakta olan heyecanlı gençler "Sen daha önce bu çölü geçip Libya'ya ulaştın mı?" mealinde sorularla onu anlatmaya heveslendirir. Muhatabının gözlerinde "Anlat bize ey ulu Bilge!" heyecanı görmek, çoğu insan gibi Beşir'i de cezbeder. Oysa her şeyiyle yaşanan belgeselin son repliklerinde dediği gibidir hakikat: "Benim bu yaşta buralarda ne işim var? Yoksulluğun gözü kör olsun!"

Şimdiki zamana değin yoksulluğun gözü kör olmadığı gibi o ufaktan bir miyopluk dahi hissetmez. Ve bir zamanlar burada söylenen "*Almanya'ya mecbur etti fakirlik beni beni, yoksulluk beni beni, gariplik beni beni...*" türküsü gibi insanlar ailesinden, toprağından, yurdundan uzaklaşıp ruhsuz memleketlerde ucuz iş gücü olabilmek için canını ortaya koyar. Canı bile ürettiğinden daha ucuz, açlık bile kazandığından daha pahalıdır.

Orijinal İsmi:

Tenere

Süre:

93 dk

Tür:

Belgesel

Yönetmen:

Hasan Söylemez

Senarist:

Hasan Söylemez

Yapım:

2020, Türkiye

İKLİM GÖÇÜ

ZORUNLU YOLCULUK

■ Şule TÜZÜN

Son yıllarda iklim değişikliğinin etkileri artık yalnızca hava durumu ya da doğa olaylarıyla sınırlı kalmıyor; doğrudan insan yaşamını da etkiliyor. Sıcaklık artışı, kuraklık, su kıtlığı, sel, fırtına gibi olaylar milyonlarca insanı yaşadığı yeri terk etmeye zorlayabiliyor. Bazıları bu kararı gönüllü veriyor ama çoğu için bu bir tercihten ziyade mecburiyet.

Bu göçlerin büyük bölümü ülke içinde kalsa da bazıları sınırları aşıyor. Örneğin bazı araştırmalarda kuraklığa maruz kalan kırsal alanlardan kent merkezlerine yönelik belirgin bir iç göç yaşandığı görülüyor. Artık iklim göçü, yalnızca çevrecilerin değil devletlerin, şehir planlamacılarının ve sosyal bilimcilerin de gündeminde.

İklim göçü kabaca ikiye ayrılıyor:

- Ani göçler: Seller, kasırgalar, yangınlar gibi ani olaylar sonrası yapılan göçler.

- Yavaş gelişen göçler: Kuraklık, su kaynaklarının tükenmesi veya deniz seviyesinin yükselmesi gibi süreçlerin etkisiyle yaşanan yer değiştirmeler.

Bu iki tür göçün sosyal etkileri ve ihtiyaçları birbirinden çok farklı. Ani göçlerde insanlar evlerini bir anda terk etmek zorunda kalırken yavaş göçlerde bu süreç uzun ve bazen fark edilmeden ilerliyor. Ama sonuç çoğu zaman aynı: Eski düzen bozuluyor, insanlar belirsizlikle karşı karşıya kalıyor.

Sayılar Ne Diyor?

İklim göçüne dair yapılan tahminlerde rakamlar farklı olsa da uyarı nettir: Önlem alınmazsa milyonlarca insan daha göç etmek zorunda kalacak.

- 2050 yılına kadar 200 milyon insanın iklim sebebiyle göç etmesi öngörülüyor.
- Sadece Latin Amerika, Sahra Altı Afrika ve Güney Asya'da iç

göç sayısının 31 ila 143 milyon arasında olması bekleniyor.

- Son 40 yılda iklim koşulları nedeniyle yer değiştirmek zorunda kalan kişi sayısı 170 milyonu bulmuş durumda.

Bu öngörülerde farklılıklar olsa da temel mesaj açık: Göç, artık iklim krizinin en somut sonuçlarından biri.

Bölgesel Gerçeklikler

Orta Amerika – Kuru Koridor: 2050'ye kadar bu bölgede 1,4 ila 2,1 milyon kişinin göç etmesi bekleniyor. Kötü senaryolarda sayı 4 milyona kadar çıkabilir. Şu an bile halkın % 8'i yerinden ayrılmayı düşünüyor.

Bangladeş: Seller, deniz seviyesindeki artış ve kuraklık nedeniyle 2013'e kadar 6,5 milyon kişi yer değiştirmiş durumda. Şehir merkezlerine ciddi bir göç baskısı yaşanıyor.

Hindistan – Assam Bölgesi: Artan seller tarımı zayıflatmış, birçok aile büyükşehirlerle göç

etmiş. Geride kalan kadın ve çocuklar, ekonomik ve sosyal açıdan zor durumda.

Meksika – ABD Sınırı: Kuraklık nedeniyle tarımın zayıfladığı bölgelerde göç artmış. Bu durum, sınır aşan hareketlilik ve kalıcı yerleşim eğilimlerini beraberinde getiriyor.

İklim göçü sadece çevreyle sınırlı kalmıyor; sosyal dokuyu, ekonomik düzeni ve politik yapıları da etkiliyor.

- Konut krizleri, kentleşme baskısı ve altyapı sorunları artıyor.
- Göç edilen bölgelerde kültürel gerilimler ve kaynak paylaşımı sorunları ortaya çıkabiliyor.
- Sosyal yardımlar, sağlık hizmetleri ve eğitim sistemleri zorlanıyor.

Bu göçlerin yönetilememesi, yeni sosyal krizleri beraberinde getirebilir.

Ne Yapılabilir?

Uyum Sağlama (Adaptasyon): İklim etkilerinden zarar gören bölgelerde altyapı güçlendirilmeli, erken uyarı sistemleri kurulmalı ve sürdürülebilir tarım yöntemleri yaygınlaştırılmalı.

Planlı Göç Politikaları: İklim maruziyeti ile ilgili sorunların uç noktalara tırmandığı riskli bölgelerde kontrollü ve gönüllü göç desteklenmeli.

Yerleşim ve istihdam konusunda yerel yönetimlerle uyum içinde çalışılmalı.

Yasal Tanımlar ve Koruma

Mekanizmaları: İklim göçmenlerinin hukuki statüsü belirlenmeli, ulusal ve uluslararası düzeyde güvence altına alınmalı.

İklim Adaleti: Sanayileşmiş zengin ülkelerin tarihsel olarak sebep olduğu emisyonlar nedeniyle, gelişmekte olan ülkelere yönelik mali ve teknik destek sağlaması şart.

Hâlâ Cevabı Aranılan Sorular

- Göç eden insanlar yeni yerlerde nasıl uyum sağlıyor?
- Geride kalanlar -özellikle kadınlar ve çocuklar- nasıl etkileniyor?
- İklim göçü hangi toplumsal sınıfları daha çok etkiliyor?
- “İklim soylulaşması” gibi kavramlar ne kadar gerçeklik taşıyor?

Bu sorulara verilecek yanıtlar, sadece akademik değil aynı zamanda insani ve ahlaki bir çerçevede de ele alınmalı.

İklim göçü, sadece doğayla ilgili bir mesele değil. Bu; insanın eviyle, toprağıyla, geçmişiyile ve geleceğıyle olan ilişkisinin kırılma noktası. Eğer insan yerinden oluyorsa o toprağın kendisi de bir değişim yaşıyor demektir.

Bu süreci doğru yönetebilmek için yalnızca emisyonları azaltmak yeterli değil. Aynı zamanda göç eden insanların onurlu ve güvenli bir yaşam sürebileceğı ortamları oluşturmak gerekiyor. Bilim insanları ve yöneticiler birlikte çalışmadıkça bu karmaşık süreci ne anlayabiliriz ne de çözüme kavuşturabiliriz.

Ve unutulmamalı ki bir insan yurdundan ayrılmaya razı olduysa artık dönmek için değil hayatta kalmak için mücadele veriyordur.

Üstelik bu mesele artık sadece uzak coğrafyaların sorunu değil. Türkiye’de de kuraklık, su stresi ve tarımsal bozulma nedeniyle bazı bölgelerde göç hareketliliğı başladı. Özellikle bazı bölgelerde genç nüfusun büyük kentlere yöneldiğı görülüyor. Bu sadece ekonomik bir yönelim değil aynı zamanda iklimle bağlantılı bir hayatta kalma stratejisi. Eğer

bugünden adım atılmazsa önümüzdeki yıllarda bu göçler hem sosyal uyumu hem de şehirlerin taşıma kapasitesini zorlayabilir. Dolayısıyla çözüm, sadece küresel değil yerelde de üretilmek zorunda.

DİRENİŞTEN DEVLETE KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN İNŞASI

■ Koray ŞERBETÇİ

Kıbrıs, Akdeniz'in doğusunda coğrafi konumu ve stratejik önemi, toprak olarak kendi boyutlarını aşan bir toprak parçasıdır. Bu nedenle tarih boyunca herkesin dikkatini çeken bir belde olmuştur.

VIII. asırda, Hz.Osman devrinde Müslümanlar tarafından

fethedilen Kıbrıs, zaman içinde pek çok kere el değiştirmişti.

Takvimler 1568 yılını gösterdiğinde ise Venediklilerin elindeki bu önemli belde Osmanlı Devleti için önem arz etmeye başlamıştı. Gerçi Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethinden sonra Venedikliler ada için Memlûklülere ödedikleri

vergiyi Osmanlı Devleti'ne ödemeye başlamışlardı fakat o günlerde Kıbrıs, Osmanlı için ciddi bir güvenlik meselesi haline geliyordu. Çünkü adada üslenen korsanlar Akdeniz'deki Türk gemilerini soyuyor, esir edilen Müslümanlar Venedik zindanlarına atılıyordu. Harekete geçen Osmanlı Devleti adayı bırakması için Venedik'e ultimatö vermişti.

Venedik Meclisinin bunu reddetmesi üzerine II. Selim 1568'de Kıbrıs'ın fethi için hazırlıklara başlanması emrini verdi.

Venedik, durumun ciddiyetini kavradı ve Avrupa'ya Haçlı birliği çağrısı yaptı. Çağrıyla İspanya, Papalık, Malta şövalyeleri ile bazı İtalyan prensliklerinden destek gelse de Venedik'in karşısında devrin en büyük siyasi ve askerî gücü Osmanlı vardı.

Lala Mustafa Paşa'nın komutasında 1570 yılının baharında 300 civarında gemi ile 60 bin asker, Kıbrıs üzerine hareket etti. Şimdiye kadar Akdeniz böyle bir donanma görmemişti. Bu sırada devrin hükümdarı II. Selim donanmayı sefere uğurlamak için Yedikule'ye kadar gelmiş, Beşiktaş'ta kurbanlar kestirerek fakirleri doyurup dualarını almıştı. Bir yandan ahalinin dualarını alan Osmanlı devlet yetkilileri diğer yandan da savaş sanatının kurallarını takip ederek yerinde bir askerî hamle yapıp Haçlı donanmasının toparlanıp adaya destek vermek için gelmesine fırsat vermeden orduyu yıldırım gibi harekete geçirerek Kıbrıs'a çıkarmayı başlatmışlardı.

Osmanlı donanması, temmuz başında nihayet Kıbrıs'a ulaştı. İlk olarak Lefteri Kalesi, sonra kuzeydeki Girne Kalesi alındı. Ardından Lefkoşa, 50 gün süren kuşatmayla ele geçirildi. Sonra Limasol, Larnaka ve Baf Osmanlı hâkimiyetine girdi. Magosa kuşatması ise

tam on bir ay sürdü. Limasol limanına asker çıkartmayla başlanan fetih hareketi, aylar sonra çok çetin bir kuşatma sonucu Magosa'nın düşmesiyle tamamlanmıştı. Kıbrıs seferi gerçekten büyük ve zorlu bir mücadelenin sonucunda tamamlandı. Yerli kaynaklar 40 bin olduğu bilgisini, araştırmacılar 50 bin şehidin daha gerçekçi olduğunu belirtir. İnebahtı Savaşı da eklenince toplamda 70 bin şehit verilmişti. Fakat iş burada bitmedi. Osmanlı devlet adamları yalnızca askerî güçle yetinmeyip adada kalıcı ve huzurlu bir düzen kurmaya önem verdiler. Anadolu'dan getirilen Türklerle bir Müslüman-Türk toplumu inşa edildi; bu nüfusun büyük kısmı Toros Türkmenlerindendi. Ancak adada Ortodoks Hristiyan nüfus da vardı.

Osmanlı, Katolik Venedik yönetiminde zulüm gören Rum halkının desteğini adaletli yönetimiyle kazandı. Başpiskoposun makamı korundu, yerel "demogerentos" (ihtiyarlar meclisi) oluşturularak cemaat işlerinde Osmanlıya ve başpiskoposa bağlılık sağlandı.

1571'de fethedilen ada üç asır Osmanlı eyaleti olarak kaldı. 1877 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Berlin Antlaşması'yla geçici olarak İngiltere'nin yönetimine bırakıldı. Resmî olarak Osmanlı egemenliği devam ederken, Müslüman hâkim ve müftüler İstanbul'dan atanacak, adanın gelir fazlası İstanbul'a gönderilecekti. İngilizce, Türkçe ve Rumca resmî diller olacaktı.

20.Yüzyılda Kıbrıs Mücadelesi

I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti ve İngiltere'nin düşman kamplarda yer alması adanın geleceğini etkiledi. Savaş başladığı yıl İngiltere Kıbrıs'ı ilhak etti. Savaş ve ardından gelen Milli Mücadele Dönemi'nde Kıbrıs, Türkiye'nin öncelikleri arasında geri planda kaldı. Sonunda Lozan Antlaşması'yla Türkiye, Kıbrıs'ın hukuken İngiltere'ye ait olmasını kabul etti. II. Dünya Savaşı sonuna kadar adada İngiliz hâkimiyeti durağan bir şekilde sürdü.

Ancak savaş sonrasında Yunanistan'da Enosis düşüncesi güç kazandı. 28 Şubat 1947'de Yunan Parlamentosu Kıbrıs'ın ilhakını onayladı. Yunan hükümeti, ABD ve İngiltere'ye askerî üs sağlama karşılığında adanın kendilerine verilmesini teklif etti. Rum toplumu ise 1949'da BM'ye birleşme talebini iletti.

Yunanistan'ın BM'ye başvurusu adadaki gerginliği artırdı. BM Genel Kurulu konuyu görüşmeyi kabul etse de Türkiye sert tepki göstererek Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilemeyeceğini açıkladı. İngiltere ise durumun ciddiyetini görerek 1955'te "Doğu Akdeniz'in Güvenliği ve Kıbrıs" konulu Londra Konferansı'nı topladı.

1955-1960 arasında Yunanistan "self-determinasyon"u savunurken Türkiye coğrafi yakınlık, Kıbrıslı Türklerin varlığı ve adanın stratejik önemini vurguladı. Türkiye,

dost müttefik olsa bile Kıbrıs üzerinden kendi güvenliğini başka devlete bırakamayacağını belirtti ve “statükonun korunmasını” veya bir değişiklik olacaksa “adanın Türkiye’ye geri verilmesini” savundu.

Enosis Yayılmacılığına Karşı Kıbrıs Cumhuriyeti

Soğuk savaş yıllarında Türkiye ve Yunanistan gibi iki Kuzey Atlantik Paktı üyesi arasındaki gerginlik ABD’yi de rahatsız etmişti. Uzun görüşmeler sonucu ABD’nin ara bulucu rolüyle 1960’ta iki toplumu temsil eden bağımsız bir Kıbrıs devleti kuruldu. Londra ve Zürih Antlaşmaları, Enosis ve Taksim tezlerini reddederek iki toplumun ortaklığını ve Türkiye-Yunanistan iş birliğini esas alan bir yapı ortaya çıkardı.

1960’ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, eşit siyasi haklara dayanan bir anayasa ve uluslararası antlaşmalarla korunuyordu. Ancak bu umutlu başlangıç kısa sürede yerini güvensizliğe ve çatışmaya bıraktı. Rum milliyetçilerinin baskısı 1960’ların ortalarından itibaren Türk ve Rum toplumları arasındaki ilişkileri bozdu. Rum tarafının cumhuriyetin varlığına saygı göstermemesi gerilimi tırmandırdı.

Rum liderliği Kıbrıslı Türkleri devlet kurumlarından dışlayarak enosis hedefi doğrultusunda ayrımcı politikalar uygulamaya başladı. EOKA gibi terör örgütleri aktif hâle geldi ve buna karşılık Türkler de Kıbrıs Türk

Mukavemet Teşkilatını (TMT) kurarak savunmaya geçti. Bu karşılıklı gerilim, politik istikrarı ciddi biçimde sarstı.

Her ne kadar İngiltere, Yunanistan ve Türkiye garantör olsalar da sahadaki gelişmeler farklıydı. Rum milliyetçi örgütlerin saldırıları ve Yunanistan’ın “Akritas Planı” gibi etnik temizlik stratejileri barış görüşmelerini sonuçsuz bıraktı. 1963’te Rumların anayasayı feshetmesiyle Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen sona erdi. Türkiye ve Kıbrıs Türkleri bu durumu asla kabul etmedi ve 1970’lerin başına gelindiğinde ada tam anlamıyla çatışma ortamına sürüklendi. Bu süreç, 1974’teki Barış Harekâtı’na giden yolu açmış oldu.

Kıbrıs Barış Harekâtı ve Akdeniz’de Yeni Devlete Doğru

Artık Ada’daki Türkler ve Rumlar fiilen birbirlerinden kopmuşlardı. Kıbrıs’taki Türk toplumu zaten gelişmelerin seyrini anlayarak 1967’de Dr. Fazıl Küçük önderliğinde Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi’ni kurmuşlardı. Daha sonra 1971’de geçici ifadesi kaldırılarak oluşum Kıbrıs Türk Yönetimi’ne dönüştü.

Gelişmeler hız kesmeden ilerliyordu. 15 Temmuz 1974’te Kıbrıs’ta Yunanistan’a bağlı subaylar askerî bir darbe yaparak cumhurbaşkanı Makarios’u devirdiler. Yerine EOKA’ya bağlı Nikos Samson’u geçirdiler ve Kıbrıs Elen Cumhuriyeti’ni ilan ettiler. Kıbrıs Anayasası’na aykırı

olarak yapılan ve Ada’yı Yunanistan’a bağlamak demek olan harekete Türkiye sert tepki gösterdi.

Türk Silahlı Kuvvetleri, 20 Temmuz 1974’te Kıbrıs’ta barışı ve anayasal düzeni yeniden sağlamak için Kıbrıs Barış Harekâtı’nı gerçekleştirdi. Barış Harekâtı, planlara tam uygun bir şekilde gerçekleştirilerek belirlenen hedeflere ulaşıldı. Durumun Türkiye ve Yunanistan arasında bir savaşa dönüşmesi tehlikesi karşısında Birleşmiş Milletler taraflara ateşkes çağrısında bulundu. 25 Temmuz 1974’te taraflar Cenevre Konferansı’nda toplandı. Konferansın sonuçsuz kalması üzerine Türkiye 14 Ağustos 1974’te İkinci Barış Harekâtı’na başladı.

İkinci Barış Harekâtı ile Lefke-Lefkoşa-Magusa hattı çizildi ve adanın üçte biri Türk kontrolüne geçince harekât sona erdi. Türk Barış Harekâtı, adadaki dengeleri değiştirmekle kalmamış aynı zamanda Yunanistan’daki Cunta yönetiminin sonunu getirmiş ve demokrasi rüzgârlarını ülkeye yeniden kazandırmıştır.

Harekâtın başlatıldığı süreçte, yeni devlete doğru giden yolda 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Deklarasyonu önemli bir belgeydi. Zira bu deklarasyon Kıbrıs’ta mevcut olan iki ayrı ve otonom yönetimin fiilen var olduğunu duyurmaktaydı. Bu önemli belge, sadece Kıbrıs Türk toplumunun bağımsızlık kazanma

arzusunu pekiştirmekle kalmıyor aynı zamanda Kıbrıs'ın çok etnisiteli yapısına bir yasallık kazandırma çabası içinde olduğunu da gösteriyordu. Henüz Kıbrıs'ın geleceği hakkında belirsizlikler hâkimken bu aşama, müzakerelerin yeniden doğuşunu işaret ediyordu. Ayrıca bu belge ile birlikte uluslararası toplumun Kıbrıs'taki durum hakkında daha fazla düşünmesini ve müdahalesini gerektiren dinamik bir süreç başlatılmış oldu.

Pan-Helenizm Karşı Bir Kale: KKTC

1974 Barış Harekatı sonrası adanın kuzeyinde Türkler, güneyinde Rumlar toplanarak fiilen iki ayrı yönetim oluştu. Ateşkes sonrası garantör devletler yeni bir barış konferansı yapamadı, Türk ve Rum toplumları arasında başlayan ikili görüşmelerde bazı güncel konular çözüldü ancak genel bir uzlaşa sağlanamadı.

Görüşmelerin sonuçsuz kalması üzerine 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti ilan edildi. Böylece Türkler yeni bir statü kazanarak fiilî durumu resmileştirdi. Ancak bu "federe devlet" gerçekte ayrı bir devletleşme sürecinin adımıydı.

Federe Devlet'in ilanından sonra uluslararası müzakereler devam etti. Konu BM ve Avrupa Konseyi'nde gündeme geldi, Türkiye ve Yunanistan ile iki toplum liderleri arasında ikili görüşmeler

yapıldı. 1977'de Denктаş ve Makarios Lefkoşa'da bağımsız, bağlantısız ve iki toplumlu bir Kıbrıs hedefinde uzlaştılar. Ancak Rumların adanın yüzde yirmisini Türklere bırakmayı önermesi gibi talepler yüzünden süreç tıkandı.

1978'de BM Genel Kurulu Türkler aleyhine kararlar aldı. 1979'daki görüşme girişimleri de sonuç vermedi. Aynı yıl BM Genel Kurulu, Kıbrıs Türk Federe Devleti temsilcisinin dinlenmeyeceğini ve sadece Rum tarafına söz hakkı tanınacağını ilan etti. Denктаş'ın Rum tarafına yaptığı anlaşma önerileri de karşılıksız kaldı.

1983'te Rumlar, Kıbrıs Sorunu'nun uluslararası alanda tanınması için BM'ye başvurdu ve Genel Kurul Türk tarafını tanımayan bir tasarıyı kabul etti. Buna rağmen 15 Ağustos 1983'te Denктаş, Rumlara federasyon çağrısı yaptı ancak bu davet cevapsız kaldı.

Sonunda 15 Kasım 1983'te Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu oy birliğiyle onayladı. KKTC'yi ilk tanıyan ülke Türkiye oldu. Bangladeş de bu süreçte Türkiye'ye destek verdi. Ancak Yunanistan, Rum yönetimi ve ABD, İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği de karşı çıktı. İngiltere, BM Güvenlik Konseyine bağımsızlık bildirisini kınayan ve geri alınmasını isteyen bir tasarı sundu ve 18 Kasım 1983'te bu tasarı kabul edildi.

KKTC'nin kuruluşu, Mora İsyanı'ndan beri süregelen Pan-Hellenik yayılmaya bir set çekerek Kıbrıs Türklerini soykırımdan korudu. Türkler adada eşitliğe dayalı bir federasyon hedeflerken Rumların azınlıklaştırma stratejileri çözümü engelledi. Bağımsızlık ilanı yalnızlaştırmaya ve ekonomik kısıtlamalara yol açsa da Türkiye ile ilişkiler Kuzey Kıbrıs için önemli bir umut kaynağı oldu.

Tarihte bu ay neler oldu?

II. Dünya Savaşı başladı.

(1 Eylül 1939)

Prof. Dr. Şerif Mardin vefat etti.

(6 Eylül 2017)

Büyük İstanbul Depremi meydana geldi.

(10 Eylül 1509)

Sakarya Meydan Muharebesi zaferle sonuçlandı.

(13 Eylül 1921)

İslam İşbirliği Teşkilatı kuruldu.

(25 Eylül 1969)

IŞIK, GÖLGE VE SES

Türk Kültüründe Hakikatin İzleri

■ Zeynep KAYSERİ UZUN

*Eyy Hay-i Hak,
Perde kurduk ışık yaktık,
Oyunumuz gölge hayal...
Gerçeğin aynasıdır bu perde;
Sanılmaya martaval.*

“De ki: Hak, Rabb'inizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.”

(Kehf, 18/29)

Hangisi yalan, hangisi gerçek? İki gören göz hakikati inkâr mı eder idrak mı? Bu ikisi arasındaki ince çizgiyi belirleyen nedir? Kalbin akı mı? Göz bir damla suyu görür, akıl okyanusu tahmin eder ama kalp susar ve bilir... Bu derin bilişin kültürümüze yansıyan en güzel örneklerindendir Hacivat Karagöz gölge oyunu. Bu oyun, Türk-İslam kültürünün dünyayı, insanı ve hakikati algılayış biçimini taşıyan sembolik bir sahnedir. İki karakterin perdesinde oynanan hikâyeler, toplumun ahlak anlayışını, mizahını ve gündelik hayatını

yansıttığı kadar derin bir manevi bakış ve tasavvufi öğretide barındırır. Perdede görünen gölgeler hakikatin suretleridir. Gölgeler konuşur ama onları konuşturan perde arkasındaki ustadır. Hakikat, görünmeyenin ardında gizlidir.

Karagöz ve Hacivat perdesi özellikle tasavvufi bakış açısıyla okunduğunda gölgelerin ardında hakikati arayan bir felsefenin izleri belirir. Karagöz perdesi gerildiğinde o beyaz yüzey bir anda dünyanın kendisine dönüşür. Arkadan yanan bir ışık, şekilsiz figürleri perdeye yansıtır ve gölgeler konuşmaya, kımıldamaya

başlar. Fakat aynı zamanda seyreden kalabalık, farkında olmadan bir hakikat arayışının seyircisi olur. O perde, yalnızca bir eğlence sahnesi değil varlığın gölgeyle anlatıldığı kadim bir metafordur aslında. Tasavvuf, görünmeyene bakmanın, varlığın ardındaki anlamı sezmeye çalışmanın bir yoludur. Karagöz perdesi ise tam anlamıyla bir temaşa sahnesidir. Seyirci gölgelere bakar ama gördüğü şey hakikatin gölgesinden ibarettir. Burada perde, tasavvufi anlamda dünya hayatını simgeler. Her izleyici, Karagöz ile Hacivat'ın gölgelerine

bakar ama aslında baktığı şey gölge değildir. O gölgenin ardındaki görünmeyen eli, perde arkasında saklı ışığı, sesini duyduğu ama suretini göremediği hakikati arar. İşte burada temaşa başlar. Temaşa, bakışın sıradanlıktan çıkarak derinleştiği yerdir. Temaşa eden insan, bakarken anlam arar. Bir hareketin, bir sesin, bir gölgenin arkasında bir işaret, bir iz, bir hakikat sezer. Karagöz'ün şakasında, Hacivat'ın kelimelerinde bir sır arar. Çünkü temaşa, görünenle yetinmeyen gözün ve anlam arayan kalbin sanatıdır. Ancak her bakışın bir eşiği vardır. Temaşa eden insan, bir süre sonra gördüğünün anlatılmak için var olmadığını hissetmeye başlar. Gölge, gölge olarak kalır. Oynanan oyun, anlatılmak için değil sezdirilmek içindir. Bu noktada, temaşadan farklı bir hâl zuhur eder: Yugen. Japon estetik anlayışında yugen, gizli olanın derinliği, görünmeyenin güzelliği, anlamı açıklamadan sezdirmek gibi manalar taşır. Yugen, anlam arayışını bırakıp gizemle uyumlanmayı önerir. Belirsizlik, eksiklik, sessizlik... Bunlar güzellik olarak görülür. Yugen, anlatılmayanın güzellik olduğunu fark etmektir. Perdede görünen gölgelerin, tamamlanmamış hareketlerin, söylenmeden bırakılan sözlerin, eksik kalan anlamların bizzat güzellik olduğuna teslim olmaktır. Yugen, hakikate ulaşma arayışından vazgeçiş değildir; hakikatin zaten açıklanamaz olduğunu kabullenmektir. Karagöz perdesinde görünen gölgelerin ardında anlam arayan göz bir noktada susar. Ve suskunlukla

birlikte başka bir estetik doğar. Anlam artık eksikliğin kendisidir. Gölge bu yüzden bir öğretiler. Hakikatin tamamını göstermeyen, bilerek gizleyen, eksikliğiyle insana gerçek olanı sezdiren bir perde... Karagöz perdesi, temaşadan yugene akan sessiz bir bilgeliktir. Önce, gölgeye bakarak anlam çıkarılır. Ama sonunda gölgeye sadece bakmayı, anlam aramayı bırakıp seyretmek başlar.

Perde kapanır. Işık söner.

Ama kalplerde adı konulmayan bir his kalır.

İşte o his, yugenin sessiz estetiğidir.

Karagöz ile Hacivat sadece gölge değildir.

Onlar, bakışın derinleşmesidir.

Onlar, bakarken arayışa düşen insanın, aramaktan vazgeçtiği yerde bulduğu huzurdur.

Karagöz perdesi bittiğinde seyirci oyunun sonlandığını düşünür. Oysa tasavvufi bakışa göre, perde kapandığında aslında hakikat başlamıştır. Çünkü gölge oyununda asıl olan figürler değil o figürleri konuşturan, harekete geçiren ama perde arkasında kalan perde ustasıdır. Bu da tasavvufun "Varlık, görünenin ardındaki Bir'e aittir." düşüncesiyle örtüşür.

Sema ayinlerinde olduğu gibi Karagöz perdesinde de ışık önemlidir. Işık olmasa gölge olmaz, gölge olmasa oyun kurulmaz. Tasavvufta ışık, ilahi hakikatin nuru olarak kabul edilir. Karagöz perdesinde figürlerin varlığı ancak arkadaki ışıkla mümkündür ama figürler ışığı doğrudan göstermez, onun

yalnızca gölgesini taşır. Bu, varlıkların Allah'ın nuruyla var olduğunu ama O'nun kendisinin doğrudan görülemeyeceğini anlatır. Tıpkı Mevlana'nın, "Biz hakikatin gölgesini görürüz sadece." deyişindeki gibi.

Karagöz karakteri, tasavvufi açıdan insanın nefsi gibi yorumlanabilir. Düşünmeden konuşur, kaba saba davranır, görünenle yetinir. Hacivat ise zahirî ilmin ve şekilciliğin temsilcisidir; nazik ve kibar görünse de hakikate ulaşmakta acizdir. Bu iki karakterin sürekli çatışması, tasavvufi anlamda insanın kendi içinde sürdürdüğü mücadeleyi anlatır. Çünkü tasavvufta insan, nefsin baskısından ve şekilciliğin sınırlarından kurtularak perde arkasındaki hakikate yönelmelidir.

Gölgeler âleminde avuntularla geçer ömür. Platon'a göre insan, zincirlerle bağlanmış bir mahkûmdur. Ömrü boyunca bir mağarada önüne düşen gölgeleri izleyerek yaşar. Gölgeleri "gerçek" sanır; çünkü başka hiçbir şey görmemiştir. Jose Saramago'ya göreyse insan, gören bir varlık değildir; sadece görme yanılgısı içinde yaşamaktadır. Körlük geldiğinde insanlar sadece gözlerini değil kalplerini de kaybederler. Beyaz bir ışık içinde her şey silinir ve insan, görebildiği hâlde hiçbir şeyi anlamadığını fark eder. Platon'un mağarası bir karanlık metaforudur. İnsan, hakikatten mahrum olduğu için gölgeleri izler. Oysa Saramago'nun dünyasında körlük beyazdır. Aşırı bir ışık, insanın gerçeği görmesine engel olur. Platon'da

insan ışığa çıkınca gerçeği görür. Saramago'da ise ışık görme yetisini yok eder. Ama iki anlatı da aynı şeyi söyler: Gördüğünü sandığın şey sadece bir yanılsamadır. "Mağaradan çıkmak, zincirlerinden kurtulmak gerekir." der Platon. Ama Saramago bize şunu fısıldar: "Zincirlerin olmadığını fark ettiğin gün, zaten kör olduğunu anlayacaksın." Saramago'nun körleri, gözleri olduğu hâlde hakikati göremeyen modern insanlardır. Platon'un mahkûmları, zincirlerinden kurtulmadıkça gölgelerden başka bir şey bilmeyen kadim insanlar. Biri gölgelerden ibaret bir dünyada yaşar, diğeri aşırı beyaz bir ışığın içinde gözlerini kaybeder. Her ikisi de bilmeden kördür.

Üç anlatı da bir ortak noktada birleşir: "Gördüğün şeyle yetinme!" Platon'un zincirleri, Saramago'nun gözleri ve Hacivat-Karagöz'ün perdesi... Hepsi insanın kendine çizdiği sınırları simgeler. Zincirli kalmak rahattır çünkü alışkanlıktır. Kör kalmak kolaydır çünkü hakikat sarsıcıdır. Ama sorulması gereken asıl soru şudur: Eğer zincirleri kırmak cesaret, görmeye dayanmak da yürek isterse perdeyi aralamak gerçekten istiyor muyuz? Belki de hiçbirimiz mağaradan çıkmaya, körlükten kurtulmaya ya da perde arkasındaki ışığın kaynağına bakmaya hazır değiliz. Belki de gölgelerle yaşamak hakikatin yükünden daha hafiftir. Ama yine de, bazen bir Karagöz'ün, "Ne dedin sen?" diye haykırışı bazen kör bir karakterin boşluğa uzanan eli bazen de bir mağara duvarında

Karagöz perdesi bittiğinde seyirci oyunun sonlandığını düşünür. Oysa tasavvufi bakışa göre, perde kapandığında aslında hakikat başlamıştır. Çünkü gölge oyununda asıl olan figürler değil o figürleri konuşturan, harekete geçiren ama perde arkasında kalan perde ustasıdır.

kıpırdayan gölge bizi uyarır. Görünen ile gerçek arasındaki çizgi çok incedir. Gölge surettir ama hakikat yalnızca nurda tecelli eder. O yüzden arif, gölgeye değil ışığın geldiği yöne döner. Mağaradan çıkan, kendini arayan, körlüğü aşan gönlünün gözünü açan olur. Perdedeki oyunu değil perdeyi kaldırarak görmek ister hakikat yolcusu. Çünkü ne Hacivat'tır sözün sahibi ne Karagöz'dür hakikatin aynası. Perdeyi kuran, ışığı yakan ve tüm gölgeleri kımıldatan bir "Hayy" vardır; "Hayy-u Kayyum" olan... Ve ancak O'na yönelen, gölgenin ötesindeki hakikatin perdesini aralayabilir.

Ve işte bu yüzden Karagöz ile Hacivat, Türk milletinin yüzyıllardır taşıdığı irfanın, zekânın ve sağduyunun mizahi suretleridir. Onlar, halkın kendini ifade ettiği, düşündüğünü söyleyebildiği, gülerken öğrettiği bir geleneğin taşıyıcılarıdır. Platon'un mağarasındaki sorgu da Saramago'nun karanlık distopyası da bizde gölgelerin ardında gülen Karagöz'le yeniden doğar. Çünkü Türk kültürü, hakikati sadece sorgulamakla kalmaz; onu mizaha, hikmete ve maharete dönüştürür. Gölge oyununda bile bir milletin karakteri, sesi, mizahı ve vicdanı vardır. Ve bu kültür, geçmişin gölgelerini bugünün perdesine yansıtarak bize hatırlatır: Gerçeği yalnızca görmek yetmez; anlamak, aktarmak ve yaşatmak gerekir. İşte bu yüzden, Karagöz hâlâ perdenin ardında gülümser. Çünkü o, bizim aynadaki gölgemiz, kültürümüzün yaşayan hafızasıdır.

DAYFA HATUN

(Halep Melikesi)

■ Meryem DALĞIÇ

DİB Türk İslam Sanatları Daire Başkanı

Halep, Suriye'nin incisi, ikinci büyük şehri... Yeryüzünün en eski duraklarından biri. Anadolu'dan Mezopotamya'ya, Akdeniz'den İran'a uzanan yolların buluşma noktası. Asırlar boyunca ticaretin, ilmin, kültür ve medeniyetlerin nabzının attığı topraklar. Surlarında, sokaklarında Hitit'ten Asur'a, Babil'den Pers'e, Roma'dan Bizans'a kadar nice imparatorluğun izlerini taşır. Kuşkusuz Halep'in İslam topraklarına dâhil olmasıyla şehrin ruhu İslam medeniyeti ikliminde yeniden doğar.

H. Ömer (r.a.) devrinde, Ebu Ubeyde b. Cerrah'in komutasındaki Müslümanlar tarafından fethedilir Suriye toprakları. Fetihle birlikte Halep'in dokusu da değişir. Emeviler'in inşa ettiği camiler, medreseler ve kervansaraylar hem dinî hem de ticari hayatı canlandırır. Abbasiler döneminde, ticaretin yanı sıra ilim ve sanatın da merkezi olur Halep. Abbasi halifelerinin teşvik ettiği

mimari faaliyetler olan taş işçiliği, mozaik süslemeleri vb. muhteşem bir estetik katar şehre.

Eyyubiler döneminde Halep'in surları güçlendirilir, kaleleri onarılır. Halep Kalesi, bu dönemde ihtişamı artan yapılardan biri olur. Eyyubi emirleri, şehri yalnız askerî anlamda değil sosyal ve kültürel bakımdan da geliştirirler. Caminin yanında medrese, hanın yanında kervansaray yükselir; zanaatkârların atölyeleriyle ilim halkaları aynı sokaklarda hayat bulur. (Talip Yazıcı, "Halep" *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul:1997, 15/323-327)

13.yüzyıl, İslam dünyasında siyasi parçalanmaların, hanedan mücadelelerinin ve dış tehditlerin yoğunlaştığı bir dönemdir. Eyyubiler de bu parçalanma sürecinden etkilenir. Selahaddin Eyyubi'nin 1193'teki vefatının ardından oğulları ve kardeşleri arasında başlayan taht mücadeleleri sebebiyle Mısır, Şam, Halep, Hama, Humus ve Musul gibi şehirler hanedan üyeleri arasında paylaştırılır. Halep, bu siyasi

karışıklık içinde önemli bir konuma sahiptir, özellikle Dayfa Hatun'un yönetiminde dikkat çekici bir dönem başlar.

Dayfa Hatun (Safiye, Sahibe Hatun), Selahaddin Eyyubi'nin kardeşi olan Mısır emiri el-Adil'in kızıdır. Halep kalesinde dünyaya gelir (1185-1186). Selahaddin Eyyubi'nin oğlu Melikü'z' Zahir Gazi ile evlenir. Zahir, Eyyubilerin en zeki, en seçkin, heybetli ve adil hükümdarlarından. Güçlü bir ordu kuran, Halep'in gelişmesinde emeği olan Zahir'in vefatıyla yerine oğlu el-Aziz tahta geçer. Ancak kısa bir süre sonra Aziz'in de ölümüyle Halep meliksiz kalır. Halep'in ileri gelenleri, Dayfa Hatun'un siyaset ve vakıf alanındaki tecrübesine ve onun Eyyubi ailesinin hem Mısır koluyla hem de Şam koluyla kurduğu ince ilişkilere vâkıftılar. Bu yüzden emsaline çok az rastlanan bir karar aldılar. Dayfa Hatun, Halep tahtının naibesi olacak, torunu el-Nasır Yusuf adına devleti yönetecekti. Bu karar neticesinde Aziz'in yedi yaşındaki oğlu II. Selahaddin Yusuf hükümdar olsa da babaannesi Dayfa Hatun,

torunu adına naibe olarak Halep'in idaresini üstlenir.

Halep, o dönemde Mısır ve Şam arasındaki güç mücadelesinin ortasında yer alır. Mısır'daki Eyyubi Sultanı Kamil ile Şam'daki kardeşi Eyyubi emirleri arasında sık sık gerilim yaşanır, elbette bu durum Halep üzerinde baskıya neden olur. Aynı zamanda doğudan gelen Moğol tehdidi Eyyubiler için ciddi bir tehlikedir. Dayfa Hatun, bu çoklu tehdide rağmen Halep'i savaşa girmeden korur, barışçıl ve diplomatik yaklaşımlarla Eyyubiler arasındaki iç çekişmeleri ustaca yönetir. Dönemin koşulları içinde bir kadının siyasi iktidarı üstlenmesi olağan dışı olsa da Dayfa Hatun, diplomatik zekâsı ve itidalli yönetimiyle dikkat çeker. Devlet işlerini tecrübeli devlet adamlarıyla birlikte yürütür, özellikle Şihabeddin Tuğrul'un ciddi yardımları olur. Ancak bir işin icra edilebilmesi için mutlaka Dayfa Hatun'a arz edilmesi ve onun onayının alınması gerekirdi. Kuşkusuz onun böyle bir otoriter yapıyı oluşturmada torunu gibi oğlunun da çok küçük yaşta yönetime geçmesi neticesinde işleri bizzat takip etmesi ve Eyyubi

hanedanından geliyor olmasının önemli bir payı vardı.

Altı yıl (1236-1242) boyunca devleti en iyi şekilde idare eden Dayfa Hatun, Halep'in imarına ve hayır işlerine çok önem verir. En büyük hayır eseri Firdevs Medresesidir. Bu medrese için Kefrzeyta köyünde bir vakıf kurar. Medresede özellikle fıkıh, hadis ve tefsir dersleri verilir. Eğitim gören öğrencilere hem konaklama hem de manevi eğitim imkânı sağlar. Yine dul, yaşlı, kimsesiz kadınların barınması için bir hankâh yaptırır. Aynı mahalle içerisinde görenleri hayrete düşürecek güzellikte bir cami inşa ettirir. Böylece Dayfa Hatun, hayırseverliğiyle ilim ve ibadetin yanı sıra sosyal adaleti, merhameti ve

kamusal hizmeti de halkına sunar.

Diplomatik, sosyal, kültürel katkılarıyla çok yönlü bir lider portresi çizen Dayfa Hatun'un Halep'teki yöneticiliği, İslam tarihinde kadınların siyasi temsil hakkı bakımından istisnai ve değerli bir örnektir. Onun iktidarı, kadınların yalnızca aile içinde değil kamu idaresinde de yetkin ve itibarlı bir rol oynayabileceğinin göstergesi olarak tarihî kayıtlara geçer.

Dayfa Hatun, 1242 yılında karnında çıkan bir yara sebebiyle yakalandığı humma hastalığından ötürü vefat eder. Halep Kalesindeki türbeye, oğlu Aziz'in yanına defnedilir. (Mustafa Kılıç, *Melik Nasır II. Salahaddin Yusuf Devrinde Eyyubiler Devleti*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2001, 63-65)

UYKU PROBLEMLERİ VE STRES YÖNETİMİNDE BİTKİSEL TEDAVİ YÖNTEMLERİ

■ Dr. Ahmet ÇELİK

Sağlıklı ve kaliteli bir yaşamın vazgeçilmez unsurlarından biri kuşkusuz yeterli ve rahat uykudur. Yeterli ve kaliteli bir uyku, hem sağlığımızı korumak hem de günlük işlerimizi sürdürebilmek için vazgeçilmez bir zorunluluktur.

Vücudun uyku-uyanıklık döngüsünü ve diğer birçok fonksiyonu düzenleyen 24 saatlik biyolojik ritme “sirkadiyen ritim” denir. Bu ritim, vücudumuzun biyolojik saati olarak da adlandırılabilir. Cenab-ı Hakk’ın, “Sizin için geceyi bir örtü, uykuyu bir dinlenme, gündüzü de yeniden hayata uyanıp çalışmak üzere yeryüzüne dağılma vakti kılan O’dur.” (Furkan, 25/47) şeklinde işaret ettiği bu ritmin düzenli olarak işleminde hormonal sistem, özellikle de melatonin ve kortizol hormonları aktif rol oynar. Uyku, hem bedensel dinlenmeyi sağlayan hem de zihinsel fonksiyonların

yenilendiği bir süreçtir. Kaliteli bir uyku; bağışıklık sistemini güçlendirir, stresi azaltır ve zihinsel performansı artırır. Uyku sırasında stres hormonları azalır, vücut kendini onarır, yapılandırır ve yeni güne hazırlanır.

Uyku bozuklukları, modern yaşamın en yaygın sağlık sorunları arasında yer almaktadır. Erişkin bireylerin üçte birinin hayatlarının bir döneminde uykusuzluk yaşadığı bilinmektedir. Uykusuzluk, hem yaşam kalitesini düşürür hem de uzun vadede ciddi sağlık sorunlarına yol açabilir. Yetersiz ya da düzensiz uyku; odaklanma sorunları, dikkat ve hafıza problemleri, unutkanlık, ruh hâlinde dalgalanmalar, sinirlilik ve kronik sağlık problemleri gibi pek çok olumsuzluğa neden olabilir.

Stres ve uykusuzluk, günümüzde en sık karşılaşılan

sağlık sorunları arasında yer alır. Stres, uykuya dalma gücünü de dâhil olmak üzere çeşitli fiziksel ve psikolojik sorunlara yol açabilir. Uyku ise stres nedeniyle bölünebilir; bu da yetersiz uyku ve artan stresin neden olduğu bir kısır döngüye yol açar. Stres, yaşamın doğal bir parçası olsa da kronikleştiğinde hem zihinsel hem de fiziksel sağlığımıza zarar verebilir.

Beklenmedik olaylarla ya da bilinmeyen durumlarla karşılaştığımızda vücudumuz “savaş ya da kaç” tepkisiyle adrenalin ve kortizol hormonlarını salgılar. Bu, stresin biyolojik temelini oluşturur. Kronik strese maruz kaldığımızda ise vücut daha fazla kortizol üretir; bu durum da uyku düzenimizin bozulmasına neden olur. Böylece uykuya dalmakta ya da gece boyunca uykuda kalmakta zorlanırız.

Modern yaşam tarzı, stres ve uyku problemlerini karşılıklı olarak besleyen bir kısır döngü hâline getirmektedir. Ancak bu döngüden çıkmamıza yardımcı olabilecek kadim şifa yöntemleri ve bitkisel destekler mevcuttur. Uykuya geçişi kolaylaştıran ve stres yönetimine katkı sağlayan bazı bitkiler şunlardır: sarı kantaron, kedi otu, çarkıfelek bitkisi, şerbetçi otu, lavanta ve melisa.

Sarı Kantaron (Binbirdelik Otu): Halk hekimliğinde yüzyıllardır sarı kantaronun yağı yara ve yanıklarda, bitkinin kendisi ise melankoli

tedavisinde kullanılmıştır. 1942 yılında hiperisin etken maddesinin izole edilmesiyle antidepresan olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Alman E Komisyonu, sarı kantaronu orta derecede etkili bir antidepresan olarak tanımlamış; kullanım alanlarını depresyon, anksiyete ve sinirsel nedenli huzursuzluk olarak belirlemiştir. Ayrıca menopoza ve doğum sonrası görülen depresif durumlarda da kullanılabileceği belirtilmiştir.

Sentetik antidepresanlarla karşılaştırıldığında, hafif ve orta şiddetteki depresyonlar için ilk tercih edilmesi gereken tıbbi drog olarak kabul edilir. Sentetik ilaçlardaki yan etkileri göstermez ve bağımlılık yapmaz.

Çay hazırlanacaksa çiçek ve yaprakları kullanılır. 1 tatlı kaşığı drog üzerine 1 fincan kaynar su eklenir, 10 dakika ağzı kapalı şekilde demlenir ve süzülür. Günde iki fincan tüketilebilir.

Kedi Otu: Halk arasında epilepsi, histeri ve sinir kaynaklı ağrılarda kullanılmıştır. Alman E Komisyonu, sinirliliğe bağlı uykusuzluk ve huzursuzluk durumlarında sedatif (sakinleştirici) ve hipnotik etkisiyle kullanımını onaylamıştır.

Çay olarak hazırlanacaksa 1 tatlı kaşığı (2 g) kuru kök üzerine 1 fincan (150 ml) kaynar su eklenir. Üzeri kapatılarak 10 dakika demlenir ve süzülür.

Günde 2-3 kez, özellikle yatmadan önce içilir.

Çarkıfelek (Passiflora):

Kuzey Amerika'da yapılan kazılarda, binlerce yıl öncesine ait çarkıfelek tohumları bulunmuştur. Mayalar ve Aztekler tarafından sinir yatıştırıcı ve kas gevşetici özellikleri nedeniyle yaygın olarak kullanılmıştır.

Halk tababetinde; sinirlilik, huzursuzluk, uykusuzluk, baş ağrıları ve histeri gibi durumlarda tercih edilmiştir. Hafif sedatif etkisiyle tanınır. Alman E Komisyonu tarafından huzursuzluk ve uykusuzluk şikâyetlerinde kullanımı onaylanmıştır.

Çay olarak hazırlanacaksa 1 tatlı kaşığı (2 g) kuru drog üzerine 1 fincan kaynar su eklenir, 10 dakika demlendikten sonra süzülür. Günde 2-3 fincan veya yatmadan 1 saat önce 1-2 fincan içilebilir.

Lavanta: Romalılar, hoş kokusu ve yatıştırıcı özellikleri nedeniyle lavantayı Roma banyolarında yaygın olarak kullanmışlardır.

Geleneksel olarak lavanta başakları, keseler içinde çamaşır aralarına ve dolaplara güzel koku vermesi, güveye karşı koruma sağlaması amacıyla

konulmuştur. Bebeklerin daha rahat uyuması için lavanta keseleri yastıklarına yerleştirilmiştir.

Huzursuzluk, gerginlik ve uyku bozukluklarında sıklıkla çay formunda kullanılır. Lavanta uçucu yağının nöbet önleyici ve sakinleştirici etkileri bilimsel olarak da desteklenmiştir. Alman E Komisyonu, sinirlilik, tedirginlik ve uykusuzluk durumlarında lavantanın kullanımını onaylamıştır.

Çay olarak hazırlanacaksa 1 tatlı kaşığı lavanta üzerine 1 fincan kaynar su dökülür. Üzeri kapalı olarak 5 dakika demlenir ve süzülür. Akşamları 1-2 fincan tüketilebilir.

Melisa: Halk hekimliğinde melisa; sedatif olarak migren, diş, kulak ve baş ağrılarında kullanılmıştır. Alman E Komisyonu, sinirlilik ve uykusuzlukla ilgili şikâyetlerde kullanımını onaylamıştır.

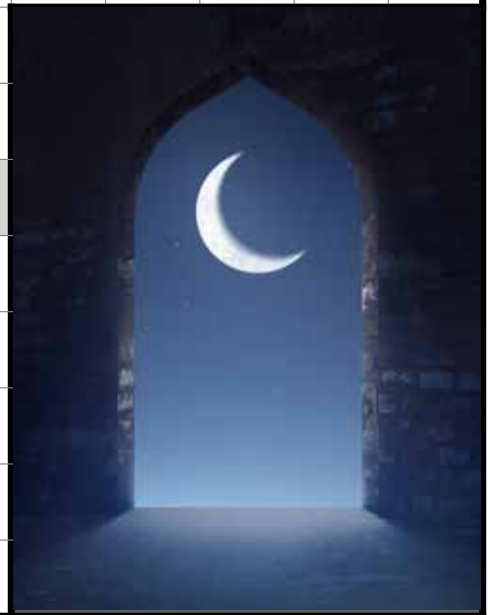
Çay olarak hazırlanacaksa 1 tatlı kaşığı kuru melisa üzerine 1 fincan kaynar su dökülür. 10 dakika ağzı kapalı olarak demlenip süzildikten sonra içilir.

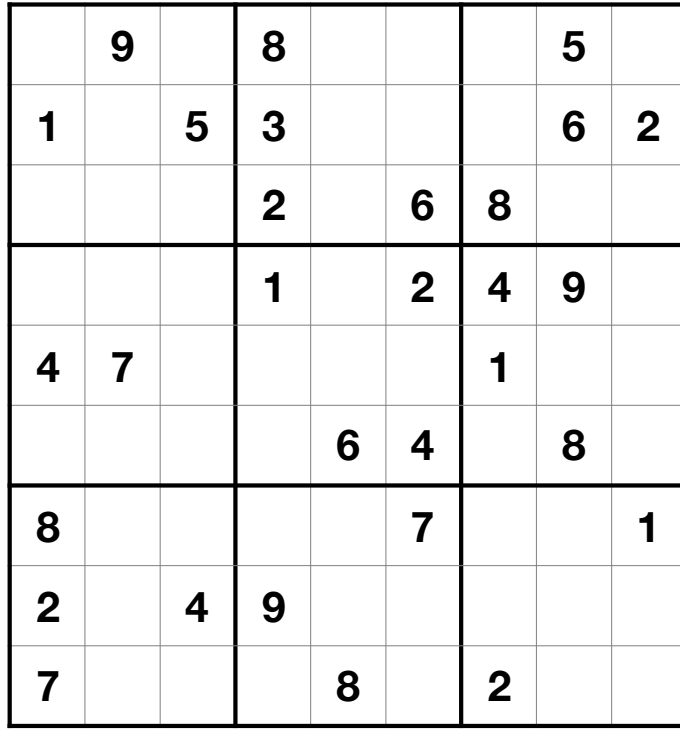
BULMACA

Hazırlayan: Ali OSMANOĞLU

Rebiülevvel ayının 12. gecesi	Ulusal	Uzaklık bildirir	Ziya	Çare	Lale bahçesi	Bir hayvan	Bilge
Denk			Bir belirtme sözü		Bir sure adı		
Şikar			Mektup kabı				
	Gerekli				Dili tutulmuş, konuşamayan		
	Ansızın						
Değerli bir taş		Üniversite					
Büyük tepsi		Vakfe yapılan yer	Anlatma		Fiyat artırma		
Boru sesi		Caka		Anadolu Ajansı kısaltması		Kafiye	Faydasız söz veya iş
İlave		Çok olmayan		Esas, asıl			
	Utanma duygusu		Bir nota		Bir sure adı		
			Bir ölçü birimi		Genişlik		
Hatıra	Çağdaş					Ey, eyâ	
		Yavru ağaç				Kırmızı, kızıl	
		Getiri				Bir sure adı	
Düzenli ödenti	Burçlu yapı			Bir nota	Ağabey		
	Buz tutma						
			İşaret	Yaratıcı, ilah			Çatı
			Taş mezar				
Bir peynir türü		Bir bağlaç			Tavır		
Bir sure adı		Bir gaz			Beyaz		
		Üye					
		Bir denizimiz			Kolay		
Rumuz, sembol	Edirne'nin bir ilçesi	Ezmekten emir	Hikmetli				
			Görüş, bakış				
Yüce	Araştırma, çalışma						
		Temel, asıl	Yüz	Çizme sanatı			
İplik	Yapıt						
	İnternet sayfası						
En büyük							
Zevce, zevce			Hangi şey?				
		İkinci					
Gelecek			İlaç, deva				

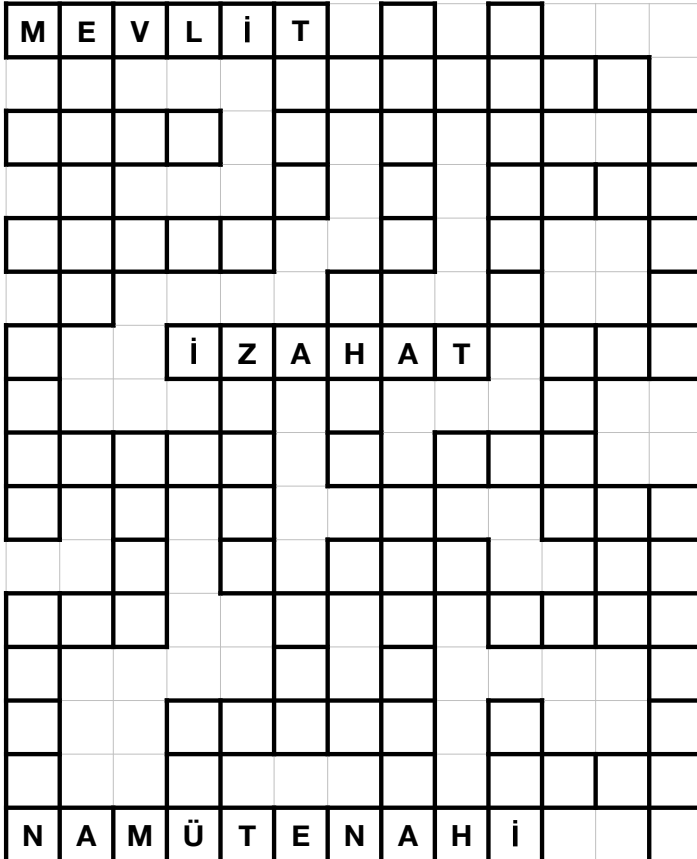

Bulmacanın çözümünü dergi.diyaret.gov.tr adresinde
yer alan dergimizin PDF dosyası içinde bulabilirsiniz.

SUDOKU

KELİME OYUNU

ABA	LİG
AHİ	MARS
ANKEBUT	MEVLİT
BİR	NAMÜTENAHİ
CAN	RAST
DEVA	SELAM
EHİL	SERİN
ENBİYA	ŞAHİN
EYLEM	TAKİ
HAR	ÜÇGEN
HURİ	ÜTÜ
İBADET	ÜYE
İBRA	ÜZGÜN
İKLAP	YARA
İZAHAT	YEN
KARINCA	ZAMİR
LALE	

Bir Müslüman için dinin asli kaynakları Kur'an ve sünnettir. Sünnet, en genel tanımıyla Hz. Muhammed'in söz ve fiillerini ihtiva eder. Bu nedenle Hz. Peygamber'in hayatı tefsirden İslam hukukuna kadar İslam âlimleri için bir araştırma alanı olmuş, ayrıca hadis ve siyer ilimleri neşet etmiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatı İslam âlemi kadar gayrimüslimlerin de dikkatini çekmiştir. Dünyada yaşamı üzerine en fazla araştırma yapılan ve eser yazılan sayılı insandan biri olan Hz. Muhammed'in hayatı Müslümanlara örnekliği açısından da en fazla okunan kaynaklar arasındadır.

Prof. Dr. Eyüp Baş, *Son Peygamber Hz. Muhammed* kitabıyla, Peygamberimizin hayatını anlama ve anlatma çabasına katkıda bulunur. Yazarın ön sözde belirttiği üzere kitabın başında onun doğumu öncesinde yaşanan olaylar, Arabistan'ın sosyokültürel ve dinî durumu için uzun bir İslam öncesi tarihsel anlatım tercih edilmemiş, kitabın merkezine Hz. Peygamber alınmıştır. İlk iki bölümde, kronolojik olarak Hz. Peygamber'in hayatı Mekke ve Medine dönemi esas alınarak verilmiştir. Hz. Peygamber ile İslamiyetin yayılması ve insanların hem dinî hem kültürel alanda yaşadıkları değişim üçüncü bölümde işlenmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde Yaşanan Değişim- Onun Örnekliğinde Hayata Geçirilen Kur'anî Değerler" bölümü ile tarihsel anlatıda kopukluğa meydan verilmeden ahlaki öğretiler tek başlıkta toplanmıştır. Kan davasından ribaya, yetim malının gaspından kız çocuklarının diri diri gömülmesine kadar İslam öncesi Arap Yarımadası'nın içinde bulunduğu Cahiliye toplumunun âdetleri ile mücadele bu bölümün başat konusudur.

Her siyer kitabının merkezinde Hz. Peygamber'in örnek şahsiyeti yer alır. Onun toplumsal roller içerisinde kendini açık eden örnekliği kitapta "Çeşitli Yönleriyle Hz. Peygamber (s.a.s.)" başlığında verilmiştir. Bölümde yer alan ilk başlık "Hayatın İçinde Vahiy Alan Bir Kul Olarak Hz. Peygamber"dir. Kehf suresinin 110. ayetinde "De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir insanım. Şu var ki bana, ilahınızın, sadece bir ilah olduğu vahyolunuyor..." ifadesiyle Hz. Peygamber'in diğer insanlarla benzer özelliklere sahip olmakla birlikte vahiy alması yönüyle onlardan ayrıldığı ifade edilir. Hz. Peygamber'i tüm Müslümanlara örnek kılan; ilahi vahye bağlılığı, her dem haktan yana aldığı tavır, feraset ve basiretle yoğrulan söz ve fiilleridir.

Kitabın dikkat çeken bir diğer bölümü ise "Siyer-i Nebî'de Kim Kimdir?" kısmıdır. İlgili kısımda siyer anlatımında zikredilen isimler tek tek verilmiş, kısa hayat hikâyelerine değinilmiştir. Bu bölümle, okurun benzer isimler arasında zihninin karışmaması sağlanarak hem İslam ile şereflenen ve Hz. Muhammed'e İslam davasında yoldaş olan sahabeleri tanıma imkânı sunulmuş hem de Hz. Peygamber'in hak yolda mücadele ettiği kişilerin kimler olduğu bilgisi verilmiştir.

SON PEYGAMBER HZ. MUHAMMED

Süreyya MERİÇ

Din, Sanat ve Hayat

Cumartesi

16.00

yeni bölüm

Canan Cehri Akyol'un
sunumuyla

FREKANSLAR

4A(HD)

FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DIKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

4A(SD)

Digiturk - 68. kanal

D-Smart - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 133. kanal

TV8 - 49. kanal

yayinsatis.diyaret.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452

9 772147 145203